

Arúke

Arúkema maami-kátáámá Tíópiratinopaq agatáiyē.

1 ¹Tíópiratio, naayóbáqá netuq-wáyúkámá iyááté-iyááté umá ketáái aúkáapi Áánûqtuma máqte-qtataaqa tarôq urái-kataama agatáne. ²yemá mi-qtátááqá yúrapike aónaraa-kayukati yáama naayóbákáráq aati-aatigáráqá wakáne. yemá mi-káyúkámá Áánûqtun áaraqa wení mayái-wáyúkámá máeta yemá maami-kátáámá keqtáá timá tímikaataae. ³anó-nako, miráitaq kegáráq kemá maami-kátáámá agamá enôpaq yuwánáae téq kêtune. maami-máqte-qtátááqtábámá áaimma ítátukaune. íbêqa kemá arupú umá agatáunamanibo miráuma áqnáabaq-kanaarake iráinikaa uráiyē. ⁴miráinaa emá ítama arutánóne min-áímmá emmá aráátíyamma minná áraine.

**Áánûqtuni kaqtó-nakoma Yóáanema pááq
íniqtaba Tékáráiyamma timá ámikaiye.**

⁵Érôtima Yúria-marukaq kínima mái-kanaaraqa mórama monoq-náqá máqe uráimma min-nákóní áwîqa Tékáráiyae. wemá Ábááíyan-annabike monoq náqiyē. ánáakoma Éronin-annabikemma min-íníkon awîqa Irítabetie. ⁶yenákámá Áánûqtuni aúrakaqa íráqôniq uráiyē. yenákámá máqten-amaan-aimma waréta uyátárai-nakoni áama kéwaraayanaboana yepímmá otaa-qtátááqá íma wáqe-uraiye. ⁷miráimanibo yenákámá mórama iyápóma íma ákáraaye. Irítabetima iyápóma íma kanaarâq marákáitata yenákámá araaqná anónuqma kamáguraaye.

⁸Tékáráíyan-anna-wayukama mayáíráttáa owana Tékáráiyama Áánûqtuni aúbâq monoq-máyáímá matáiyē. ⁹anó-monoq-wayukati yáaimma waráikáae téta Tékáráiyamma awaaméqá umáketa weqtábá uyátárai-nakoni aokaq-náúpáqá uténa átê-kuyumma i-qtátááqá agamá ákûq íkáae.

¹⁰agamá ákûq-umumma í-kánááráqá mi táoqa taíbaq Íbaru-wayukama máápaq áikuteta nunamummá kêteta máqe-uraae. ¹¹ánibo Tékáráiyama aónaimma uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma agamá ákûq íyáárégóní ayáánurapaq itó-uma máqe-uraiye. ¹²Tékáráiyama kaqtó-naqa aónatuwena

iyánáaq umárena ikatîq uráimanibo ¹³kaqtó-nakoma Tékáráiyamma timá ámikaiye: “Tékáráiyao, emá ikatîq íuwo. Áánûqtuma ení nunamummá ítátukaiye. enánáakoma Irítabetima iyápóma inaamaímá marakániye. áníbo emá min-íyápógóní áwîqa Yóáane té yamámiyo. ¹⁴enáyakoma íraqóniq umá wáinaa amuqá maránóne. netuqyaa-káyúkámá wemá pááq í-nayaba yimuqá maránóe. ¹⁵uyátárai-nakoni aúrakaqa anón-awîqa wániye. áníbo wemá wááeni-nokaraq akoqnáá-nokaraqa íma nániye. áníbo wemá anóani áyaqnoqaqo márainanama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wepímmá ógiraniye. ¹⁶wemá tafbaq Íbaru-wayukama mamá yirummá waeráiyana yeqtí uyátárai-naqa Áánûqtunopataa yauwéqma yíwíqme íniye. ¹⁷wemá Áánûqtuni watáagaraq mamé wéna wení akoqnáama maména Iráiyaraa umá mamé wínímma Áánûqtuni naayóbáq-ámúné-nákáá umá mániye. wemá anóboyugaraq yeqtí yíráabitigaraq yíwíqmena mórabi máá áíkuiniye. Áánûqtuni aammá íma wáráiya-kayukama yeqtí yúyánámmá mamá waeráinata yemá keqnáámmá mamá yokaa umáyíkarainana Ítuma kumíniye.”

¹⁸Tékáráiyama kaqtó-nakomma maará téna timá ámikaiye: “kemá náaraq ínaraq maamin-áímmá áraíne téq itánúnô? kemá anónuqma kamágúnana ketínáakogaraq araaqná kamáguraiye.” téna Tékáráiyama tiráiyé. ¹⁹áníbo kaqtó-nakoma yauwéqma tiráiyé: “kemá Kébariomune. Áánûqtunopaq itó-uma kémaune. maamin-íraqón-áímmá wemá timátíkáitaq emmá timámena kukáunamanibo ²⁰ketáama íma itáánaboana óyáukoma aráápaginaa aamá íma tínónaboana wéqéna aamá túnnayataakoma pááq ínnaaraq wíniye.” téna kaqtó-nakoma tiráiyé.

²¹aarawaamá paá Tékáráiyani awé uréta netuq-yúyánámmá ítaraae. ‘aokaq-náúpáqá nói-qtataaraq pááq uráitanawaq átáyaaqa minnóbáqá máiyó?’ téta tirááe. ²²anaaeékaqa Tékáráiyama máápaq yaúbarena aarawaamá aamá íma timá yíméwaniq uráiyé. miráitana paá ayáánapo awaaméqá umá watáama timá yímikaibo óyáuqa aúyakuraiye. yemá ítaraae Tékáráiyama móra óq-yataaqa aokaq-náúpáqá aónaitana óyaukoma aúyakuraiye.

²³anaaeékaqa Tékáráiyani mayái-kánáámá ánatagitana wení naaópaqa yauwéqma kóuraiye. ²⁴anaaeékaq ánáakoma Irítabetima araaqnágoma ámûkarariq urénaboana aúpáq máitana móra-tiyaapaq-wiyomma yáuraiye. ²⁵Irítabeti wenáúyánápímmá maará téna tiráiyé: “uyátárai-nakoma kaayoné umátikena aarawaatí yúrikaq tigae íyábá mamá paá kéumatikaiye.” téna tiráimanibo móra-inikoma iyápóma íma kanaaraq ákáin-inikomma Íbaru-wayukama wemmá timá agaeráq kákaae.

**Áánûqtuni kaqtó-nakoma Ítuma pááq íniye
téna Máríamma timá ámikaiye.**

²⁶abapaké móra-wiyokaqa Áánûqtuma kaqtó-naqa Kébariomma timákáitana móra-maruqa Kááriribaq kukáimma áwîqa Náátárêtibare.

²⁷mórama inaarúmá áwîqa Máriaa móra-nakoma mayániye téta ataa makáan-inikonopaq kukáiyé. minnámo aúyarakaraa-nakon áwîqa Yótêbie. min-náqá Tébitin-annabikene. ²⁸kaqtó-naqa Áánûqtunopake Kéberiyoma min-íníkonôpaq uréna tiráiyé: “kaayoné-yátááqá etê waíno. Áánûqtuma etê máena íráqô-qtataariq kéumakaiye.” téna tiráiyé. ²⁹Máriaama min-áímmá ítátuwaitana aúyánákómá ummaa yáguraiye. ániibo áyáqnoabaqa maará téna aúyánámmá ítaraiye: “maaminnáma nóin-ainabiyo?” téna tiráiyé. ³⁰ániibo kaqtó-nakoma timá ámikaiye: “Máriaao, emá ikatíqa íuwo. Áánûqtuni áyákoma emmá íráqôniq kéumakaiye. ³¹ítaao, emá ámûkarariq uré iyápóma inaamaí marakaínónama emá áwîqa ítue té yamámiyo. ³²wemá anó-naqa mániye. mú mikákáá anó-naqa Áánûqtuma wení áanikoe téta áwîqa yánóe. áítaubikoma Tébitiraa umá anó-kinima wemmá uyátárai-nakoma Áánûqtuma taròq umákaniye. ³³wemá Yáakobon-anna-wayukati anó-kinima aati-aatimá mániye. miráinana wemá yabíkái-qtataaqa íma ánataniye.” téna Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyé.

³⁴Máriaama kaqtó-nakomma maará téna timá ámikaiye: “mi-qtátááqá náaraq umáwaq pááq íniyo? kemá móra-naqa íma matáune.” téna Máriaama tiráiyé. ³⁵ániibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma yawwéqma timá ámikaiye: “Áánûqtuni Aokaq-Áágómá enámûraaq kumínana Áánûqtuni uyáta-maqma akoqnáá-yataakoma ekáq pááq íniye. miráinata min-áókáq-iyápómá anaaékaq emá marákénatama maará téta áwîqa yánóe ‘Áánûqtuni áanikoe.’ tínóe. ³⁶ítaao, enanógaaoma Irítabetima araaqná kamágimanibo áyáqnoabaqa iyápóma inaamaímá matokáiyé. naayóbáqá téta ‘wemá iyápóma kanaaráq íakaniye.’ tiráamanibo íbêqa ámûkaraq máitana abapaké móra-wiyomma kóiyé. ³⁷Áánûqtuma kanaaráq máqte-qtataariq íniye.

³⁸ániibo Máriaama tiráiyé: “kemá uyátárai-nakoni mayái-ínímúne. kanaaráq Áánûqtuma kemmá emá ténnaiq umátikaniye.” téna titana Áánûqtuni kaqtó-nakoma mikáké ayuwéna kóuraiye.

Máriaama Irítabetima ko aónaraiye.

³⁹mi-kánááráqá Máriaama páátákáá itó-uma Yúriabaq móra-maruqa anuáráaq-mapaq uráiyé. ⁴⁰ániibo wemá Tékaráiyani naaúpaq uréna Irítabetimma áwátiraiye. ⁴¹Irítabetima Máriaama áwátin-aimma ítátuwena iyápóma Irítabetini áyaqnoabaq máin-iyapogoma kanageq uráiyé. Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Irítabetimma ógikaitanaboana ⁴²anókaq ááyama tiráiyé: “máqte-noiniti aúkápikemma emmá Áánûqtuma awaaméqá umákéna awíkaiye! ⁴³kemá nòraq uráunanawaq ketí uyátárai-nakoni anóama ketôpaqa iráiyô? ⁴⁴taákoma emá tíwátennama kéitaitana tíyáqnoabaq iyápóma mái-waigoma amuqá

maréna kanageq uráiyē. ⁴⁵uyátarai-nakoni watáama emmá timá ámikain-aimma áraimma pááq íniqtaba itáíq-itaiq ínónaboa emá amuqá kémaraane.” téna Iritabetima mirá tiráiyē.

Máriaani imá

- ⁴⁶maamin-ímá Máriaama maará tiráiyē:
 “kemá ketirupikémmá uyátarai-nakon áwíqqa múte kéyauyune.
- ⁴⁷Áánûqtuma wemá kemmá mamá paá kéumatikaiye.
 weqtábábóana tirun-íyápógómá amuqá kémaraiye.
- ⁴⁸kemá paá wení mayái ínímánibo
 wemá keqtábá aákaq matokáiyē.
- ⁴⁹kekáqá anó-qtataaqa uyátá-maqma tarôq uráipoata
 máqte-marabi-kayukama maa-kánááráké
 yemá keqtábámá téta
 ‘Áánûqtuma awaaméqá umákēna awíkaiye.’
 téta tínōe.
 Áánûqtuma wenáwíkoma aokaríq kéiyē.
- ⁵⁰yemá náayubi weqtábá ikatíqqa móra-wayukati-kanaagaraq
 káqo-kayukati kanaayábágáráq
 kéo-kayukama yemmá
 wemá arummá kéumayikaiye.
- ⁵¹wemá wení akoqnáá-ayaamma arúqtuwēna
 waayúkama yetí yúma mamé kéuyeta
 mirá onaae teq-qtátáákáráq
 wemá mamá pípēban umátuwaniye.
- ⁵²kateko-yáínái-nákáá umá
 kíni-kayukama yetí akoqnáágaraq náápaakaraq-yibiqtatama
 mamá paábaq yukéna
 káqomma paá-wayukama
 yemmá múte yaútaiye.
- ⁵³ánibo yáayaba kéo-kayukama
 wemá mamá íráqô-qtataaqnapo.
 maqma ógikaimanibo
 taíbaq-otamma makáa-kayukama
 yetí iyáápima móra-yataaqa íma yiména
 timá yíkaraiye. ⁵⁴ketáái títaubikokaq wemá timá
 akoqnáá umákaimma
 Áánûqtu paá matokáine.
 Ítiráaeoma wení kaqtó-nakoma naayóbáqá
 áwáqnaa uréna
- ⁵⁵Áabaraakaraq wenánnágáráq

arummá umáyikena minnýaba
aati-aatimá aúyánammá ítame utáine.”

téna Máríaama ibí tiráiyé. ⁵⁶Máríaama Irítabetite kaumo-wíyómmá máqena anaaékaqa wenamáapaq yauwéqma kóuraiye.

Irítabetima Yóáanemma marákáraiye.

⁵⁷Irítabetima iyápo marakání-kanaama yáwitana iyápóma inaamaí marákáraiye. ⁵⁸Irítabetin-anna-wayukagaraq móra-marukaq-wayukagaraq uyátarai-nakoma Irítabetimma nôrabi umákái-qtataaqtaba ítátuweta yimuqá marákárae.

⁵⁹Ánûqtuni waayúkati yáaimma waréta abapaké kaumo-kánáaráqá min-iyápógóni áuma karánéta urááe. min-iyápógóni áwîqa aboán áwîkaq ‘Tékáráiyae’ téta áwîqa yamámineta uráámanibo ⁶⁰min-iyápógóni anóama téna “ímiye.” tiráiyé. “ketáámá Yóáane tétaa áwîqa yamámenunatae.” téna tiráiyé. ⁶¹ánibo waayúkama tirááe: “mórama maamirán-áwîqá enawaammá íma wáiyé.” téta tirááe. ⁶²mirá-timatuweta Tekáráiyama íma kanaarácq aamá titatabóata yemá awaaméqá iyáánapo umátuweta aboámmá ítama aónaraae. ‘nóin-awiraq maamin-iyápógómmá yamáminono?’ téta tirááe. ⁶³ánibo Tékáráiyama aúba agayai-yátááqá ítama maténa maará téna agatáiyé: “min-iyápógóni áwîqa Yóáane.” titata yemá iyánáaq urááe. ⁶⁴ánibo é mikácq Tékáráiyama aamá keqnáámá áaimma átama kétena Ánûqtuni áwîqa múte yaútaiye. ⁶⁵miráitata máqtemma wení móra-marukaq-wayukama ikatícq urááe. ánibo mi máqte-qtataaqo páácq i-wáígoni watáagoma Yúríabaqa anuáráaq-marupakaraq wéyáwé uráiyé. ⁶⁶máqte-kayukama maami-kátáámá ítáa-kayukama íyaqnoabaqa netuq-yúyánámmá ítéta maará-tiraae: “anaaékaqa maan-iyápógómá náaraq umáwaq mániyo?” téta tirááe. ánibo uyátarai-nakoni akoqnááma wepí wáitataboata máqte-kayukama ítaraae.

Tékáráiyani imá

⁶⁷min-iyápógóni aboámá Tékáráiyama Ánûqtuni Aokaq-Áágómá ógikaitanaboana amunémá kuténa tiráiyé:

⁶⁸“ketáámá anómma uyátarai-naqa Íbaru-wayukati Ánûqtuma wenáwîqa múte yauyónátae.
wemá wení waayúkama yíwáqnaa kéena
mamá paá kéumayikaiye.

⁶⁹móra-nakoma akoqnáá umá
ketáái kúmiq-yataaqqa mamá
paábaq yuwánéna kukáiyé.
min-náqá wemá Ánûqtuni kaqtó-naqa Tébitin-annabike náqiye.
naayóbáqá

⁷⁰Ánûqtuni aokaq-ámúné-wáyúkátí yáanapo

- minnýaba Áánûqtu mirá-tiraine.
- 71 ketáái namuro-wáyúkágáraq
yaímma íyamma umátíkáa-kayukagaraq
yetí akoqnáábikema keqtáámá mamá
paábaq tiyuwánitae.
téna timá akoqnáá uráine.
- 72 ketáái títaubikoqtaba arummá umáyikena
wení anón-anon-aimma timá yarúmakaíqtabama
'aákaq maranúne' téna Áánûqtuma tiráine.
- 73-74 ketáái namuro-wáyúkábíkémhá mamá
paá umátikenataa túawaaq
tuqmá mái-aimma akoqnáá umá
ketáái tíbaubikomma Áabaraamma timá ámikaiye.
wemá paá tiyúwáitaqtaa wení mayáímá kémayetaa
ketáámá weqtábá ikatîqa íma éta
tirummá kámunanataa
- 75 wemá ketáái kateko-ámmá awítíkaraitaqtaa
wenáurakaqa arupú umátaa
ketáái túwarauna-kanaaraqtaama kémaunatae.
- 76 ánibo emá ketí páaqyan-iyapoma eqtábámá
'mú mikákáá anón-naqa
Áánûqtuma wení amuné-naré' téta tínoe.
anómma uyátárai-nakoni aakaqá
emá áqnáabaq kéoe.
wení aammá mamá yokaa kéumake
- 77 wení waayúkama timá yíminata
náayuwabi uyátárai-nakoma
yetí kúmiq-yataaqa mamá
paábaq kéyuwena awikátuwainayuma
yemá yetí kúmiq-yataapikemma atóbanoe.
- 78 ketáái Áánûqtuma keqtáámá
arummá kéumatikenata kaayoné kéíye.
wemá keqtáyábá atóbaigae téna miráurái-waigoma aabaúhá utaréna
kamá tágainikaa umá
- 79 ketááráqá Áánûqtuni márûpake
ómmá kamá kétagaiye.
náayuwabi íbêqa puí-yátáákóní
amakaq máawana
Áánûqtuni márûpake ókómá
kamá kétagainata
yemá kanaaraq káoneta
kaayoné-ákáq kanaaraq uréire ínoe.”

téna Tékaráiyama tiráiyé.

⁸⁰ anaaékaqa min-iyápógómá anómma aúkitana wení aúgaraq arun-iyápógáráq akoqnáá urááye. ániibo Yóáanema waayúkama íma máa-kaqmaapaq máqena abarokáq Ítiráaeo-wayukati yúrakaq pááq uma iráiyé.

Máriaama Ítumma marákáraiye.

2 ¹ mi-kánááráqá Títaa Ogáátatima móra ámáan-aimma maréna máqte-kayukama yorau téta yíwíqa agayaíkaae tiráiyé. ² minnáma áqnáaba-kanaama yíwíqa matáámma mi-kánááráqá Kiríniatima anó-kamaani-naqa Tíriabaqa máqe-uráiyé. ³ miráitata máqtemma aarawaamá yeqtí márúpaq wéyáwé uréta yíwíqa mayánéta urááe.

⁴ Yótêbima Tébitini móra-annabike móra-naaemiye. miráitana Yótêbima Náátárêtibake Káárirí-maruqa yuwéna Yúriabaq Tébitini márúqa Béqtaremubaqa uráiyé. ⁵ ánákoma Máriaama ámúkaráq máitata wetê kóuraaye. ⁶ yenákámá mi-márúpáq paá máayana Máriaama iyápó akání-kanaama pááq uráiyé. ⁷ ániibo purumakaakóni naúpaqa Máriaama áqnáabaq-iyapoma inaamaímá marákátuwena tabarááberake múqmútuwena purumakaakóni aáwaq-ketibi ákáraiyé. minná waayúkama ópake ya wái-námma netuq-wáyúkámá ógikuraawanaboana yenákátí waíyóya-namma íma wáqe-uráiyé.

kaqtó-wayukama tipi-típi-kawaa-wayukama timá yímikaae.

⁸ mi-náúkápáqá yaímma tipi-típi-kawaa-wayukama anó-marukoni áwábaq máeta nokáámma yeqtí tipi-típiraq kawáá umátuweta máqe-uráae. ⁹ ániibo mórama uyátárai-nakoni kaqtó-naqa yeqtópaq kúmitana uyátárai-nakoni tágama-yataakoma yekáqá tágaitata yemá ikatíq uráámanibo ¹⁰ kaqtó-nakoma timá yímikaiye: “keráwáqá ikatíqa íoro. ítáaro. kemá keráwáqtópaq átê-wataama maméq kéyunaboana wemá mamá máqte-kayukabima yimuqá marániye. ¹¹ mi-nókáámmá Tébitini márúkaqa móra-inikoma iyápóma marákáraiye. minnáma yawuwéqma keráwáqá tiwiráí-naré. wemá Káríqtoma uyátárai-nare. ¹² ániibo keráwáqá min-iyápómá aónanon-awaameqa maará íniye. minná keráwáqá aónáiyama min-iyápómá tabaráábebi múqmúyakaawana purumakaakóni aáwaq-taapepi waguréna máiyé.” téna tiráiyé.

¹³ kaqtó-nakoma mirá-timatuwaitata páátákáá taíbaq kaqtó-wayukama Áánûqtunopake pááq uréta wágáabaq máqei kaqtó-nakote ku máqe-uráae. ániibo yemá Áánûqtuni áwíqa múte yaúyeta ibí maará-tiraae:

¹⁴ “Áánûqtuma mú mikákáá uyáta-maqma anó-naapaakaraq wenáwíqa anókaq múte yaúyoro. ániibo maa-márábí-káyúkáyábá Áánûqtuma amuqá kémaqyikaipoana kaayoné-yátááqá yeráwátê waíno.”

téta tirááe.

kawáá-wáyúkámá Ítumma ko aónaraae.

¹⁵yemá kaqtó-wayukama iyuwéta yauwéqma Áánûqtuni márûpaq kówata tipi-típi-kawaa-wayukama maará-tiraae: “uyátárai-nakoma timá tími-qtataaqa pááq i-qtátááqá Béqtaremubaq uréta aónanunatae.” téta tirááe. ¹⁶mirá-timatuweta yemá páátákáá kóuraae. ániibo yemá ko aónamma Máriaayaa Yótêbima máayana iyápóma purumakaakóni aáwaq-tapepi waguré máqe-uraiye. ¹⁷ániibo yemá min-iyápómá ko aónatuweta yemá Áánûqtuni kaqtó-nakoma min-iyápóyábá timá yímín-aimma tirááe. ¹⁸tipi-típi-kawaa-wayukama ten-áímmá máqtemma náayuwabi itáa-kayukama yemá minnáyaba yúyánámmá itaraae. ¹⁹yúyánámmá itaraamanibo Máriaama máqtemmo ten-áímmá itama arunóbátáá maréna netuq-áúyánámmá itama aákaq maréna máqe-uraiye. ²⁰anaaékaqa tipi-típi-kawaa-wayukama yauwéqma kóureta máqtemma itéta aónaa-qtataaqtaba Áánûqtun áwîqa ibí múte yaútaae. kaqtó-nakoma timá yími-qtataaqa miráuma pááq uráíye.

yemá Ítumma áwîqa yamámikaae.

²¹anaaékaqa abapaké kaumo-kánáámá yáwitata min-iyápógóni áuma kégaréta áwîqa ‘Ítue’ téta yamá ámikaae. Ítuma íma pááq uréna anóni áyáqnobaq máitana kaqtó-nakoma min-áwîqá yaráíne.

Tímioniyaa Áánaama Ítumma anó-monoq-naupaq aónaraaye.

²²anóakaraq wení iyápógaraq mamá íráqôniq umá aúgen-augen í-kánáámá ánatagitata miráuma Mótetini ámáan-aikoma tiráiniq umátuweta anóayaa aboámá Yérútáárebaq min-iyápómá uyátárai-nakomma amíyéta awíqmeta urááye. ²³uyátárai-nakoni ámáan-aipima agamatán-áíkmá mirá-uraiye: “áqnáabaq-iyapoma inaamaímá marakéqa minná máqtemma uyátárai-nakomma anóayaa aboámá ámetao.” téna ámáan-aikoma tiráíne. ²⁴yenákágáráqá anó-monoq-nakomma amí-yátááqá amíyéta urááyamma miráuma uyátárai-nakoni ámáan-aikoma maará-tiraine: “kaayaqá anómma máaraa-numawabi káqomma kaayaqá ápôq-numaratama mamé yíno.” téna ámáan-aiko tiráíne.

²⁵ániibo móra-naqa Yérútáárebaq máqe-uraimma áwîqa Tímionie. wemá arupú-napoana Áánûqtaba áaqa kéikatenapoana wemá Ítiráaeo-wayukama atóba iyaba awé urái-naqiye. Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wetê máena ²⁶min-Áágómá wemmá timá akoqnáá umá ámikaiye: “Metáiyama uyátárai-nakoma timákáanana wíniye téna timá akoqnáá uráuna-naqa ení puínóna-kanaama íma pááq uráina wemmá aónainone.” téna tiráíne. ²⁷miráitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Tímionimma timákáitana anó-monoq-naupaq uyábékaiye. ániibo Ítumma anóayaa aboámá awíqmeta

ámáan-aikoma ti-qtátááríq íyéta óyana ²⁸Tímionima Ítumma awíqtokena Áánûqtuni áwíqqa múte kéyauyena maará-tiraiye:

²⁹ “uyátárai-nako, emá

timá akoqnáá umákaana-aimma

paá matokétaa

íbêqa kemmá ení kaqtó-naqa tiyúwénaq

kemá timuqá kémareq púyono.

³⁰ ketí túrapike atóbamatikai-yataaqa

³¹ máqte-marabi-kayukayopaq emá mamá yokaa

óna-naqa íbêqa kemá káonaune.

³² uyátárai-nako, maami atóbamatikai-naqa

emá mamá yokaa ónama

ókóráá kamá tágama Yéqtaeao-wayukayaba

ení aammá kéyiraatena

ení-wayukama Ítíráeao-wayukama

anón-awíqqa kéyimiye.”

téna Tímioni tiráiyé.

³³ Ítumma aboáyáá anóama Tímionima tin-áíqtábá iyánáaq urááye.

³⁴ ánibo Tímionima yemmá íraqòniq kéumayikena min-íyápógóní anóama

Máriaamma maará téna timá ámikaiye: “taíbaq Ítíráeao-wayukayaba

yíkama ánatanoqtabagaraq paá yiwiréta ínòqtabagaraq Áánûqtuma

maamin-íyápómá awaaméqá umákena awíkaiye. wemá Áánûqtuni

awaaméqá mánipoata taíbaq-wayukama wemmá áyóqa ayéta ³⁵aúpáq-

yúyánámmá abarokáq páaq íniye. ánibo mórama tokóru-yakaa-pugoma

aru-qtátááqá ení áamáabopi agaibániye.” téna Tímionima Máriaamma

timá ámikaiye.

³⁶ mórama Áánûqtuni amuné-ínímmá máqe-uraimma áwíqqa

Áánaae. wemá araaqnáe. naayóbáqá waamá maténa abapaké kaayaq-

káritímáátímá awaikóté máqe-uraiye. ³⁷anaaékaqa awaikómá pukitana

ketoqá paá máqe-uraiye. ánibo abapaké kaumogáráq kaayaqté-

kaayaqte-karitimaatima yáuraiye. miráitana min-árááqngómá

anó-monoq-naupaqa íma awikátuwena wéwaine. wemá aáwaqa aweté-

urena nunamummá kétena Áánûqtuni áwíqqa wágáagaraq nokáákaraqa

múte yauyéwaine. ³⁸mi-kánááráqá Áánaagaraq waaqókáq iréna

Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ tiráiyé. anaaékaq mi-káyúkámá Yérútáárebaq

awé uráiyana yauwéqma yiwiráníqtaba yemmá min-íyápóyábá timá

yímikaiye.

Yótêbima Náátárêtibaq yauwéqma uráiyé.

³⁹yemá máqte-qtataaqa uyátárai-nakoni ámáan-aikoma tiráiniq

umá ánatatuweta kanaaráq yauwéqma Kááriribaq yeqtí naaópaqa

Náátárêtibaqa kóuraae. ⁴⁰mikáqá min-íyápógómá anómma auréna

akoqnáá ínena uráiyē. wemá itai-yátááqá wepímmá ógikaitana wemmá Áánúqtuma amuqá marákáraiye.

Ítuma yuwaaqnogoma anó-monoq-naupaq uráiyē.

⁴¹ Ítumma anóayaa aboámá aati-aati-kárítimáátírāqá Yérútáárebaq utéta aokaq-kánáámá kótámaki-kanaae te-kánáámá aónéwaoyane. ⁴² Ítuma yuwaaqnogoma wení karitimaatimá tiyááka umá kaayapóana wegárāq aokaq-kánáágóni áaimma waréta Yérútáárebaq utáae. ⁴³ anaaékaqa kótámaki-kanaama ánatagitata yauwéqma kóuraamanibo min-iyápómá Ítuma paá Yérútáárebaq máqe-uraiye. ániibo anóayaa aboámá paá Yérútáárebaq Ítuma máiqtabama íaonaraaye. ⁴⁴ anóayaa aboámá téta káqo-kayukate uréire kéiyaa téta tirááye. miráitata anóayaa aboámá móra-wagaama uréire umá yeqti aanábóyóparabi móra-marukaq-wayukayopaqa abáá urááye. ⁴⁵ anóayaa aboámá abáá óyamanibo íaonaraaye. miráitata Yérútáárebaq yauwéqma uréta Ítumma abáá urááye. ⁴⁶ yenákámá abáá kéoyana kaumo-kánáámá yáwitata anaaékaqa aónáayamma anó-monoq-naupaq yiráati-wayukati aúkáapi máqe-uraiye. ániibo Ítuma aamá temmá kéitena yemmá anónnáma yauwéqma yekárāq ítama aónaraiye. ⁴⁷ Ítun áama kéiteta yemá Ítuni itai-yátááqtábámá wemmá aamá itáawana yauwéqma tin-áitábágárāqá ítama iyánāq urááe. ⁴⁸ ániibo anóayaa aboámá Ítumma aónatuweta anómma iyánāq urááye. anóama Ítumma timá ámikaiye: “ketáaniko, emá nōraq itaawāq kekárátámá mirá kéumatikaano? enabotê kekárátámá anómma umaayágitaka kerátámá eqtábá abáámá kéuye.” téna Ítumma anóama tiráiyē. ⁴⁹ miráimanibo Ítuma yauwéqma maará téna timá yímikaiye: “kenákámá nōraq itakawāq keqtábámá tibáá kéoyo? aqá kemá ketiboní naaúpaqo mánunayabama kenákámá íyaq ítaraayo?” téna Ítuma tiráiyē. ⁵⁰ ááqibo Ítuma min-áímmá tiqtábámá anóayaa aboámá áaimma íma ítama arútaraye.

⁵¹ ániibo Ítuma anóayaa aboátê kóureta Náátárêtibaq uréta aati-aatimá Ítuma anóayaa aboátí yáama wakáiyē. wenanóama aákaq íní-qtataaqa aúyánápi matokáiyē. ⁵² ániibo Ítuma anómma aúkitana wení itai-yátáákógárāq wenáúgogaraq íráqōniq urááye. Áánúqtugaraq maa-marábíké-káyúkágárāq aónaamma íráqōniq uráiyē.

nommá Peraí-náqá Yóaanema aamá tiráiyē.

3 ¹ Títaama Táíbiriati tiyááka umá móra-tiyaapaq-karitimaatimo kéimma Pótiátí Pááíratima Yúria-wayukati anó-kamaani-naqa máqe-uraiye. ániibo mi-kánáárāqá Érôtima anó-kinima Kááriribaq máqe-uraiye. ániibo ábâkoma Píripima Itúria-marupakaraq Térékónáitibakaraq anó-kawaama máqe-uraiye. Aráiténiamá anó-kawaa-naqa Áábiriniq-marukaq máqe-uraiye. ² mú mikákáá anó-monoq-nakarátama Áánatiyaa

Kááyapatima máqe-uraaye. mi-káyúkámá kawáámá máawana áraimma mi-kánááráqá Yóáanema Tékaráiyama áanikoma waayúkama íma máa-kaqmaapaqa máitana Áánûqtuni aagómá Yóáanenopaq iráiyeye. ³miráitana Yóáanema máqtemma Yótaa-nomma wáin-aukapaq uréna aarawaamá yirummá mamá waeréta nommá peraíyana Áánûqtuma yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paá umáyikaikae téna watáama mó timá yímikaiye. ⁴Áánûqtuni watáama amuné-náqá Áítáiyama naayóbáqá agatáima maará téna wáiyeye:

“waayúkama íma máa-kaqmaa-karaanobaqa móra-nakoma ááyama kétéye.
‘uyátárai-nakoni aammá yokaa oro.
aammá mamá arupú oro.

⁵aammá kubáutainabi maqamá ógiraaro.
anumá uyátaina-maruqa mamá márûte áráwáá oro.
kaé káína-amma mamá arupú oro.
aumáraamaq uráina-amma mamá arútáá oro.

⁶máqte-marabi-kayukama Áánûqtuma mamá atóbamayikani-arupu-yataaqa aónanoe.’ ”

téna Áítáiyama naayóbáqá agatáine.

⁷netuqyaa-káyúkámá Yóáaneqtaba nommá pétikaikae téta yewana Yóáanema tiráiyeye: “keráwáqá táí-iraakabayaakoni áráakawaqoe. náawaq titaráq anaaékaqa áyámma í-yátááqá pááq íní-waigomma kanaaráq kótámatuweraq péqmare kónaae téraq kéoo? ⁸keráwáqtí kúmiq-yataapike tirummá abarokáq waerá íno-qtataariq oro. keráwáqá keqtúyánápikémmá ‘Áabaraama ketibotááé.’ ítero. téq áaimma átáma ítero. kemá keráwáqá kétima-timune. Áánûqtuma kanaaráq maamiráin-oqtamma mamá Áabaraani iyápó-annama aúrakaniye. ⁹Áánûqtuni kukómá yaagóní ánûpi yokaa umá wáiyeye. ítáaro. máqte-tagoma íarutama arammá iyáinatama kanaaráq mi-támá ayáama irabí agatuwánóe.” téna Yóáanema timá tága-yimikaiye.

¹⁰Yóáanema mirá-timatuwaitata yaímma-wayukama ítama aónaraae: “ketáámá náaraq ónúntaabiyo?” téta ítama aónaraae. ¹¹ánibo Yóáanema maará téna yawwéqma timá yímikaiye: “móra-nakoma kaayaqá kúberai-unamma makénama kanaaráq kúberai-unamma ímo makáína-nakomma mórama amíno. ánibo móra-nakoma taíbaq-aawaqo wáinanama mamá móraiq íno.” téna tiráiyeye. ¹²yaímma táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq nommá peraínéta iréta tirááe: “yirááti-nako, ketáámá náaraq ónúntaabiyo?” téta Yóáanemma ítama aónaraae. ¹³ánibo Yóáanema timá yímikaiye: “móneqa ókaraq uyátá-maqma íma máyáaro.” téna Yóáanema tiráiyeye. ¹⁴miráitata yaímma ááiq-i-wayukagaraq Yóáanemma ítama aónaraae: “ketáágáráqá náaraq ónúntaabiyo?” téna tirááe. ánibo

Yóáanema timá yímikaiye: “keráwáqtí náápaatabama túma íma mamé uyéraq waayúkati móneqa íma máyáaro. keráwáqá otaa-káyúkámá íma mamá yawááq-umayikeraq móneqa máyáaro. keráwáqtí meyámmá kanaaraq umá máyáaro.” téna tiráiyé.

¹⁵ aarawaatí yúyánákómá itó-uma akoqnáá itata yemá íyáqnobaq maará téta yúyánámmá kóita-yaita urááe: “Yóáanema Metáfíyama yawéqmataa tiwiraí-nárábí íyabiyo?” téta tirááe. ¹⁶ miráitana Yóáanema yawéqma timá yímikaiye: “kemá nopí nommá péqtikanune. anaaékaqa móra-naqa yínimma wení akoqnáágoma ketí akoqnááma uyátáraiye. kemá íma íraqô-naqa máunaboq kemá kanaaraq wení aítauq-anaamma íma ayubónúne. wemá iragáráq Áánûqtuni Aokaq-Áágókaráq keráwáqá nommá pétikaniye. ¹⁷ wemá wení yáunapo wítima agáqtuwaniye. miráumatuwena wení wíti-naupaq wítima áikuinimanibo táíq ínnama warárima aati-aatimá káíq-kaiq in-írábí agatuwániye.” téna tiráiyé.

¹⁸ Yóáanema yaímma káqon-aikaraq timá yúyánámmá mamá itó kéena miráí-waigoma aarawaabímmá Metáfíyaqtaba átê-wataama tiráiyé.

Érôtima Yóáanemma ánnáma ámikaiye.

¹⁹ miráimanibo Yóáanema Érôtimma awááguraiye. yeqtí anó-kamaani-naqanibo Érôtima Erótíatikaq otaa-qtátááríq éna ábákoni ánáaqa keyabitena yaímma táí-aaimma tarôq uráiyé. ²⁰ miráitana Érôtima máqten-otaa-qtataariqo kéenama ókaraq uyátá-maqma anón-otaamma kuyéna Yóáanemma ánná-naupaq ákaraiye.

Yóáanema Ítumma nommá pérakaraiye.

²¹ aarawaamá nommá kéberaawana Ítugaraq nommá pékaiye. ánibo Ítuma nommá pétuwena nunamummá kétena máitana Áánûqtuni márûpaq agaro uráiyé. ²² Áánûqtuni Aokaq-Áágómá máaraa umá Ítukaq kukáiyé. ánibo Áánûqtunopake móra-aikoma ááyama maará-tiraiye: “emá ketáanimone. eqtábámá kemá timuqá ôriq umá kémarauone. ketíyakoma eqtábámá kanaa kéiyé.” téna aagómá Áánûqtuni márûpake ááyama tiráiyé.

Ítun áítaubikoni yíwíre.

²³ Ítuma wení mayaímá áaimma átáma matáima wení karitimaatimá miráuma kaumo-tíyáákámá uráiyé. aarawaamá téta Ítuma Yótêbimma áanikowabiyaa téta tirááe.

²⁴ Yótêbima Érimma áanikoe.

Érima Máátáátimma áanikoe.

Máátáátima Aríbaemma áanikoe.

Aríbaema Mérekimma áanikoe.

Mérekima Yáánaimma áanikoe.

- 25 Yáánaima Yótêbimma ánikoe.
 Yótêbima Matáátiatimma ánikoe.
 Matáátiatima Émotimma ánikoe.
 Émotima Néamumma ánikoe.
 Néamuma Étarimma ánikoe.
 Étarima Náágaemma ánikoe.
 26 Náágaema Máátimma ánikoe.
 Máátima Matáátiatimma ánikoe.
 Matáátiatima Tímíenimma ánikoe.
 Tímíenima Yótekimma ánikoe.
 Yótekima Yóramma ánikoe.
 27 Yórama Yóáánaanimma ánikoe.
 Yóáánaanima Arétamma ánikoe.
 Arétama Terúbabeomma ánikoe.
 Terúbabeoma Téyaatiomma ánikoe.
 Téyaatioma Nérimma ánikoe.
 28 Nérima Mérekimma ánikoe.
 Mérekima Áárimma ánikoe.
 Áárima Kóutaamma ánikoe.
 Kóutaama Éramaraamma ánikoe.
 29 Éramaraama Éramma ánikoe.
 Érama Yótuamma ánikoe.
 Yótuama Eriétamma ánikoe.
 Eriétama Yóraamma ánikoe.
 Yóraama Máátáátimma ánikoe.
 30 Máátáátima Aríbaemma ánikoe.
 Aríbaema Tímionimma ánikoe.
 Tímionima Yútaamma ánikoe.
 Yútaama Yótêbimma ánikoe.
 Yótêbima Yónamumma ánikoe.
 Yónamuma Irááíakimma ánikoe.
 31 Irááíakima Mériamma ánikoe.
 Mériama Ménnamma ánikoe.
 Ménnama Mátáatamma ánikoe.
 Mátáatama Nétaanimma ánikoe.
 Nétaanima Tébitimma ánikoe.
 32 Tébitima Yétimma ánikoe.
 Yétima Óbétimma ánikoe.
 Óbétima Póáatimma ánikoe.
 Póáatima Tárámonimma ánikoe.
 Tárámonima Náátonimma ánikoe.
 33 Náátonima Aammínataamma ánikoe.

Aammínnataama Ááraminimma áanikoe.
 Ááraminima Ááranimma áanikoe.
 Ááranima Étaronimma áanikoe.
 Étaronima Pérêtimma áanikoe.
 Pérêtima Yútaamma áanikoe.
 34 Yútaama Yáakobomma áanikoe.
 Yáakoboma Ááítekimma áanikoe.
 Ááítekima Áabaraamma áanikoe.
 Áabaraama Téraamma áanikoe.
 Téraama Néomma áanikoe.
 35 Néoma Térúkimma áanikoe.
 Térúkima Aréumma áanikoe.
 Aréuma Apéregimma áanikoe.
 Apéregima Ébérimma áanikoe.
 Ébérima Tíraamma áanikoe.
 36 Tíraama Kénaanimma áanikoe.
 Kénaanima Áárápáqáarimma áanikoe.
 Áárápáqáarima Têmimma áanikoe.
 Têmima Nóaamma áanikoe.
 Nóaama Aráámekimma áanikoe.
 37 Aráámekima Metúteramma áanikoe.
 Metúterama Énôkimma áanikoe.
 Énôkima Yérarimma áanikoe.
 Yérarima Maaérierimma áanikoe.
 Maaérierima Kénaanimma áanikoe.
 38 Kénaanima Énotimma áanikoe.
 Énotima Têtimma áanikoe.
 Têtima Áátaamma áanikoe.
 ánibo Áátaama Áánûqtumma áanikoe.

Tááqtaama Ítumma makáqma aónaraiye.

4 ¹ Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Ítupimma ógikaitana Ítuma Yótaanopike yuwéna Aokaq-Áágómá wemmá awíqmena waayúkama íma máa-kaqmaapaq kóuraiye. ² mibáqá Ítuma kaayaqté-kaayaqte-tiyaakakanaama máitana Tááqtaama wemmá makáqma aónaraiye. ánibo mi-kánáaráqá Ítuma aáwaqa íma naráitanaboana anaaékaqa máqtekanaama ánatagitana Ítumma áama yaráiyé.

³ ánibo Tááqtaama Ítumma timá ámikaiye: “emá Áánûqtuni áanikomo máema kanaaráq maan-óqtákóqtábá tinana waéqma yammá mamá aurao.” téna Tááqtaama mirá-timatuwaitana ⁴ Ítuma yauwéqma Tááqtaamma timá ámikaiye: “Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá téna ‘yakómá wenamá matúq-matuq umá paá máí-auwaraimma íma amíniye.’ ” téna Ítuma tiráiyé.

⁵ánibo Tááqtaama Ítumma awíqmena móra-anuma uyátárain-anuraq uténa páátákáá Ítumma máqtemma maa-márábí-márúqá aráátimatuwena ⁶Ítumma timá ámikaiye: “máqtemma maamin-ákóqnáámá anó-awikaraq emmá aménúne. máqtemma maami-qtátááqá kennábóaq ániibo mora náawanabi aménááqqa kanaaráq aménúne. ⁷ániibo emá kekáq araayutaúmmá ayé ketíwíqqa múte yaúwínaqa maaminnáma máqtemma emmá aménúne.” téna Tááqtaama tiráimanibo ⁸Ítuma yawéqma Tááqtaamma timá ámikaiye: “Áánûqtuni watáama agamatán-áíkkómá maará kétiye. ‘emá uyátárai-nakokaq nunamummá té wenáwíqqa múte keyauye ení Áánûqtuma wenamá wení mayaímá mayao.’ ” téna Ítuma tiráiyé.

⁹mikáké Tááqtaama Ítumma awíqmena Yérútáarebaq anó-monoq-nakoni amutaq múma ákárena tiráiyé: “emá Áánûqtuni ánikoma máema kanaaráq emá maakáké yaúme méma marabí metaao. ¹⁰Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá maará-tiraiye. ‘Áánûqtuma tínata wení kaqtó-wayukama emmá kawáá umákanoe. ¹¹ániibo yemá emmá yeqtí iyáápi yáqtokaiyana mórama óqtakoma aitaupimma íma atarániye.’ Áánûqtuni watáama agamatán-áípi kétiye.” téna Tááqtaama tiráiyé. ¹²Ítuma yawéqma Tááqtaamma timámena tiráiyé: “aamá maaráuma wáiyé. ‘uyátárai-naqa ení Áánûqtumma íma makáqma aónaao.’ ” téna Ítuma yawéqma tiráiyé. ¹³ániibo Tááqtaama máqte-qtataariq umá Ítumma makáqma aónawaena óq-taoqtaba awé uráiyé.

Ítuma Káárirí-marupaq áaimma átama mayaímá matáiyé.

¹⁴anaaékaqa mirá-umatuwaitana Áánûqtuni Aokaq-Áágóní akoqnáaraq Ítuma yawéqma Káárirí-marupaq iráiyé. ániibo Ítuni watáagoma máqtemma min-áúkkápáq wéyáwé uráiyé. ¹⁵aarawaatí monoq-náúpáq keyiraatena aamá timá yímitata máqte-kayukama wenáwíqqa múte yaútaae.

Náátárêtibaq-wayukama Ítumma anaaemma umákaraae.

¹⁶Ítuma Náátárêtibaq uráiyé. naayóbáqá Ítuma páaqyan-iyapoma máenama mi-márúkákq máqe-uraipoana anómma aúráikaq uráiyé. ániibo Tabaatiráqá Ítuma monoq-náúpáq uyábékéna aati-aatimá mirá éwainiq uráiyé. Ítuma itó-urena Áánûqtuni watáama yorautínéna uráiyé. ¹⁷ániibo yemá amuné-náqá Áítáiyani agamatá-kánnáámá Ítumma mayámíkaae. wemá aúba-wannaama agátarena agamatán-áíkkómá maará-tiraimma aónaraiye:

¹⁸“uyátárai-nakoni Aokaq-Áágómá kekáq máiyé.
wemá kemmá awaaméqá umátikéna áwáyoq-wayukabi
‘Metáiyaqtaba átê-wataama mó tiyo.’ tiráiyé.
ánnábi máa-kayukama yemmá watáama timá-yimeq

paábaq ayúqyikanunayaba timátíkaraiye.
 yúramma karoparáina-wayuka
 yúramma káonaiyata
 náayubi ummaa-yátááqá kémayaayuma
 mamá ayúqyikanunayaba
 uyátárai-nakoma timátíkaraiye.

19 minnámo pááq íni-kanaaraq
 uyátárai-nakoma wení waayúkama
 yauwéqma mamá atóbamayikani-kanaayaba
 abarokáq timá-yimiyo timátíkaraiye.”

téna naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá Aítáíya agatáíye.

20 Ítuma aúba-wannaama aráápatuwena yauwéqma kawáá-náqá
 ámituwena wemá yiráátinena maraq máqe-uraiye. ánibo máqtemma
 monoq-náúpáq máe-kayukama Ítumma wenamáa wemmá aayoq urááe.
 21 ánibo Ítuma mikáq áaimma átáma aamá timá yímikaiye. maará-tiraiye:
 “Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá íbêqa yorautúnama abarokáq
 kéíye.” téna tiráíye. 22 mirá téna timátúwáitata yemá Ítuni áwíqa múte
 yauyéta Ítuma íráqôn-aimma tiqtábá yemá netuq-yúyánámmá ítéta iyánáaq
 urááe. miráimanibo yemá tirááe: “nôraq kéíyo? maan-náqá Yótêbini áráaqa
 íyaq máraníyo?” téta tirááe. 23 ánibo Ítuma maará téna timá yímikaiye:
 “árainé. keráwáqá keqtábá maará tínoe. ‘tótaa-nako, enamááríq téq ónaiq
 umá mirá uwo. emá mirán-ááímmá Kápéranabaqa tarôq ónama minná
 ketáámá ítaunataama emá móraiq umá maakáqá ení márúkakaraq mirá-
 uwo.’ téq keráwáqá tínomaniibo 24 kemá keráwáqá árainmma kétima-timune.
 waayúkama yeqtí márúkake móra amuné-nákón áama íma kéitaane.
 25 kemá árainuramma keráwáqá kétima-timune. Íráíyani kanaaráqá
 taíbaq keqtoq-nóinímmá Ítíráaeobaq máawata mi-kánááráqá aabayámmá
 aúyakitana kaumo-kárítímáátígáráq móra-tiyaamma-naikama móra-
 wiyomma aaqá íma yuráíye. ánibo máqten-aukapaqa anómma yáayaba
 urááe. 26 miráimanibo mórama Ítíráaeobake-kayukayopaqa Íráiyama
 yíwáqnaa íyábá íuraine. ímiye. Áánûqtuma Íráiyamma Térabatibaq
 timákáitana Tááíranapaq-marupaq móra-inimma awaikómá pukitana
 ketoqá máin-inikonopaq uráimiye. 27 miráitana Áánûqtuni amuné-náqá
 Iráítaani kanaarákáráqá netuqyaammá kárú-wayukama Ítíráaeobaq máqe-
 uraamanibo min-áúkáápímmá íma móra-nakomma íráqóniq uráine. ímiye.
 Néimenima Tíriabake-nakoma wenamáa wení karígómá atóbamakaraine.”
 téna Ítuma Yéqtaeao-inikoqtaba tiráíye. 28 máqte-kayukama monoq-
 náúpáq máe-kayukama min-áímmá ítáama yeqtábá titatabóata anómma
 íyaqtaba urááe. 29 páátákáá yemá Ítumma yabitimá máápaq yukááe. yeqtí
 mi-márúqá móra-anuraq awíqmeta min-ánúgóní ámûrake áaimma átáma
 awéqtátuwaneta uráámanibo 30 wení kanaamá íma pááq uráitanaboana
 yeqtí aúkáapike Ítuma yúqtúyuwena kóuraiye.

Îtuma móra-nakopike táí-aagomma watukáiyē.

³¹Îtuma Kápéranabaq Kááiriri-marupaq kukéna Tabaatiráqá aarawaamá yiráátiraiye. ³²ánibo yemá Îtun ágaama tewata tébakaq-wayukama iyánáaq urááe. minnáma Îtun ágoma akoqnáama wáitataboatae. ³³monoq-náupáqá móra-naqa máqe-uraimma wepímmá táí-aagoma máqe-uraiye. min-nákómá anókaq ááyama tiráiyē: ³⁴“Náátárêtibake-naqa Îtuo, emá nóinawaq mayánéq ketááyôpaqa iráánô? keqtáámá mamá táíq umátikanetaawaq iráánô? kemá eqtábámá kéitaune. emá Áánûqtuni aokaq-náqóne.” téna táí-aagoma wepí mái-nakoma tiráiyē. ³⁵miráitana Îtuma táí-aagomma awáágéna tiráiyē: “emá paátí mááo. min-nákónôpakemma yuwé kóaa.” téna tiráiyē. ánibo mi-tái-áágómá min-náqá yaúma waayúka aúkáapi iyaabóma marabí yubámmarena min-náqá ayuwéna íma mamá táíq umákaraiye. ³⁶minnáyaba máqte-kayukama iyánáaq urááe. ánibo yeíyáá maará-tiraae: “maaminnáma nóikaan-ainabiyo? miráuma náapaakaraq akoqnáagaraq wái-nakoma táí-aagoqtaba watáama tináíkáán-áímmá kêtítata táí-aagoma waayúkama iyuwéta kégoe.” téta tirááe. ³⁷miráitana Îtuma tarôq i-qtátááqtábámá watáagoma min-áúkápáqá máqte-marupaq wéyáwé uráiyē.

Pítaamma aítáako-araaqnama Îtuma mamá íráqôniq umákaraiye.

³⁸Îtuma mi-mónóq-námmá yuwéna itó-uma Tááímonini naaúpaq uyábékaiye. Tááímonimma aítáako-araaqnagoma kokoq yámma karímá ákaraiye. ánibo Îtuqtaba áwáqnaa íkáae téta ááyaraae. ³⁹miráipoana Îtuma min-arááqnágóní amakaq ko itó-urena mi-kárigómá awááguraiye. ánibo mi-kókóq yákoma ayúkaiye. miráitana min-arááqnágómá páátákáá mikáq itó-urena yeqtí aáwaqa yokaa umáyikaraiye.

Îtuma netuqyaa-káyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

⁴⁰aabaúmá kuperáné kéitana Tabaaqtimá ánatagitana waayúkama yeqtí aanábómá ókon-oko-karima máyáa-kayukama Îtunopataa yiwíqmeta irááe. ánibo Îtuma máqte-kayukama mórá-mora-yuma yemá yínêkuyena keqnáámmá mamá atóbamayikaraiye. ⁴¹tái-aagoma máqte-kayukama iyuwéta kóuraae. ánibo mi-tái-áágómá maará téta ááyama tirááe: “emá Áánûqtumma áanikomone.” téta tirááe. mirá-tiraamanibo Îtuma Metáíya máenaboana yiwáágéna íma iyúwáitata aamá tirááe.

Îtuma Yúríá-marupaq Áánûqtuni átê-wataama kétena yiráátiraiye.

⁴²aabáyaanapimma nokáápaq yaúbatuwena mi-márúqá yuwéna móra-aukapaqa waayúkama íma máa-kaqmaapaqa nunamummá tínéna kóuraiye. ánibo aarawaamá aónatuweta wenôpaq urááe. ánibo Îtuma iyuwéna kóiyabae téta yáqtotoq uráámanibo ⁴³Îtuma timá yímikaiye:

“kemá Áánúqtuma yabíkái-maruqtaba átê-wataama kêtima-timeq káqo-marupakaraq mó timá-yimenaq kéune. Áánúqtuma maaminnáyaba timátíkaraiye.” téna Ítuma timá yímikaiye. ⁴⁴ánibo Ítuma Yúríá-wayukati monoq-náúpáq wataáma timá yímikaiye.

Ítuma titana Pítaama netuqyaa-nóyááqá yaráiye.

5 ¹móra-taoqa Kénétáaretiqa nokaayúkóní kegébabaqa Ítuma itó-uma máitata taíbaq-wayukama Áánúqtuni wataáma itánéta ikúma yageq-yageq urááe. ²Ítuma aónaimma kaayaqá pááqyamma únópi-káárérátá únókóní áwábaq wáitana aónaraiye. ánibo noyááqa yaí-wáyúkámá únópi-káárémá yuwéta kúqõmma tete urááe. ³Ítuma móra-unopi-kaarebi uyátárimma minná Tááimoni Pítaani únópi-kááré. ánibo Ítuma Tááimoniqtaba ‘únópi-káárémá pááqyamma awétáme nékaka mó maraao’ tiráiye. ánibo Ítuma únópi-káárébi uyátáma máena aarawaamá wataáma timá yímikaiye.

⁴miráumatuwena Ítuma wataáma timá yímituwena anaaékaqa Tááimonimma timá ámikaiye: “únópi-káárémá yabitimáe non-aúkáapi uré kúqõmma yúwénana kumínaa noyááqa yaa.” téna Ítuma Tááimoniqtaba tiráiye. ⁵Tááimonima yauwéqma tiráiye: “íbêq-nokaamma ketáá máqtemma kamáa káetaa noyááqamaa únataamanibo mórama noyááqa íma yaráunataae. miráimanibo emá ténaboq kemá kúqõmma yúwáánana kumíniye.” téna tiráiye. ⁶yemá miráumatuweta taíbaq netuqyaa-nóyááqá aúyaqma yáqtóráawana kúqõmma ummaa yamá yaráané uráiye. ⁷miráitata yemá yaímma yeqtí aanábómá móra-unopi-kaarebi máe-kayukama tíwáqnaa ígáae téta yááyaraae. ánibo yemá iréta noyááqa mamá kaayaq-únópi-káárégõmmá maqmqá ógikaae. ánibo mi-kááyáq-únópi-káárégórátámá ummaa yamá únópi kumá yuberáyéta urááye. ⁸Tááimoni Pítaama miráimma aónatuwena Ítuni aítaupi araayutaúmmá aténa maará-tiraiye: “uyátárai-nako, emá kemmá tiyuwé kóaa. kemá kúmiq-naqune.” téna tiráiye. ⁹Tááimonima aónaimma máqtemma maami-nóyááqá yáqtóráataba aónawaaena ikatîq uráiye. ánibo yaímma-wayukama wetê máqeo-kayukagaraq ikatîq urááe. ¹⁰kaayaqá Yéberimma áanikoratama Yêmitiyaa Yóáanema yenákámá Tááimonimma ábárawaoboata yenákágáráqá iyánáaq urááye. ánibo Ítuma Tááimonimma maará téna timá ámikaiye: “emá ikatîq íuwo. anaaékaqa emá waayúkama yáqtorainone.” téna Ítuma tiráiye. ¹¹mikáké yemá únópi-káárémá yabitimá áwábaq má kémareta yemá máqte-qtataaqa kéyuweta Ítuni anaaé wakááe.

mórama kárú-naqa Ítuma mamá atóbamakaraiye.

¹²Ítuma móra-marukaq máitana móra-naqa máqe-uraimma kárú-karigoma áunobaq ógikai-nare. min-nákómá Ítumma aónatuwena

óipake araayutaúmmá aténa nunamupí maará téna tiráiyē: “uyátárai-nako, kanaarác emmá akáinaama ketí karímá kanaarác mamá atóbamatikanone.” téna kárú-nakoma tiráiyē. ¹³ Ítuma ayáámma árutukena ánêkuyena tiráiyē: “kemmá tíkáiyē. emá atóbagaao.” téna Ítuma tiráiyē. páátákáá é mikác kárú-karigoma ánatamakaraiyē. ¹⁴ ániibo Ítuma akoqnáá-aimma timá-amena tiráiyē: “móra-nakomma íma timá-amiyo. ímiyē. emá uré anó-monoq-nakomma enáúma mó-araate Áánûqtukaq naí-wámma mó agamá ákûq uwo. miráuma Mótetimo tiráiniq uwo. miráinata waayúkama mikác aónaaro ení karímá ánatagiye.” téta tínóe téna Ítuma tiráiyē. ¹⁵ miráitana Ítuma máqten-awaameq-yataariq ináíková ókaraq wéyáwé uráiyē. miráitata netuqyaa-káyúkámá Ítun áama yama kéitaawana karímá mamá atóbamayikaraiyē. ¹⁶ miráimanibo anaaékaqa aati-aatimá Ítuma waayúka íma máa-kaqmaapaq uréna nunamummá mó téwae kéiyē.

móra-naqa áí-ayaamma táiq i-náqá Ítuma mamá atóbamakaraiyē.

¹⁷ móra-taoqa Ítuma máena aarawaamá keyiraatitata yaímma Pérati-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq maraq máqe-uraae. yemá máqten-aukapaqa Kááriribakemma Yúriabakemma Yérútáábakekaraq yama álkutaae. ániibo uyátárai-nakoni akoqnáágoma karí-wáyúkámá mamá atóbaikaae téna Ítupi wáqe-uráiyē. ¹⁸ ániibo yaímma-wayukama móra-naqa kúkutaaraq yaaguyaqméta irááe. min-nákóní ayááqtákoma aráákaguráiyē. yemá min-náqá yaagumé naaúpaq utéta Ítun-amakaq maránéta urááe. ¹⁹ aarawaamá taíbaq aammá aúyakowata karí-náqá maméta Ítunopaq uínón-amma íma wáqe-uráiyē. miráitata yemá naaúpaq utéta naanamubiké mú-kapotaraae. ániibo mi-kárá-náqá kúkutaaraq wayákareta aarawaatí aúkáapi múte yaagumá Ítuni aúbáq makááe. ²⁰ Ítuma yeqtí yirummá améta yikaí-yátááqá aónawaena tiráiyē: “ketí aanábógô, kemá ení kúmiq-yataaqa paábaq matukáune.” téna Ítuma tiráiyē. ²¹ yemá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq yeíyáá netuq-áímmá téta maará-tiraae: “maamin-náqá náawawaq wemá Áánûqtumma maamin-ákáyáámma kétimakaiyo? móra-nakoma íma umaataráipoana kanaarác íma kúmiq-yataaqa matuwániyē. wé minná Áánûqtu wenamá wení mayáímiyē.” téta tirááe. ²² Ítuma mi-káyúkátí yúyánápímmá aónatuwenaboana wemá yawwéqma timá yímikáiyē: “keráwáqá nôraq itaráq tíyaqnoabaq táí-tuyanamma móite-maite kéoo? ²³ nóin-ainaq tenúnô? ‘ení kúmiq-yataaqa mamá paá umátukaune’ ténú kemá téq ‘emá itó-uma kóaa’ tenúnô? ²⁴ miráinaq keráwáqá itaígáae téq kêtune. maa-márábímmá Waayúkagoni Áráaqa náápaamma matokáipoana wemá kanaarác kúmiq-yataaqa mamá paá íniyē.” téna Ítuma wenamáárríq wetábá tiráiyē. miráitana min-ayááqtámô aráákagi-nakoqtaba Ítuma maará téna tiráiyē: “kemá emmá kétimamune.

emá itó é ení kúkutaa-yagaraq mamé ení naaúpaq kóaa.” téna Ítuma tiráiyé. ²⁵ miráitana min-ayááqtámmô aráákagi-nakoma aarawaati yúraqaq paátákáá itó-uráiyé. ániibo kúkutaa-yama waguréna máqeimma yawátámena wení naaúpaq kégoena Áánúqtuni áwîqa múte yaútaiyé. ²⁶ ániibo máqte-kayukama iyánáaq urááe. yemá Áánúqtuni áwîqa múte kéyauyeta yeqtí iyakoma iyánáaq kéitata maará-tiraae: “íbêqa ketáámá óq-yataaqa kateko-yátááqá aónáunataae.” téta tirááe.

Ítuma Aríbaemma ááyaraíyē.

²⁷ anaaékaqa Ítuma kéwana aónaimma móra-naqa táákiti-moneqa máyái-nakoma táákiti-moneq mayái-opitipaqa máitana aónaraiyé. min-nákóní áwîqa Aríbae. ániibo Ítuma min-náqá timá ámikaiyé: “emá ketinaae ya waraao.” téna tiráiyé. ²⁸ ániibo Aríbaema máqte-qtataaqa mipí kéyuwena Ítun anaaé wakáiyé.

²⁹ Aríbaema Ítumma anón-aawaqa wení-naupaqa agayákáitata yaímma táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq yaímma káqo-kayukagaraq Aríbaeyaa Ítute máeta aáwaqa narááe. ³⁰ ániibo Péra-ti-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Ítuni iyápó-anna-wayukayaba netuq-áímmá téta maará-tiraae: “nôraq itaráq keráwáqá táákiti-noneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraqa aáwaqa kénao?” téta yemá tirááe. ³¹ ániibo Ítuma yawéqma timá yímikaiyé: “waayúkama karímá íma matáa-kayukama tótaa-nakonopaqa íma kéoe. ímiyé. paá karí-wáyúkámá tótaa-nakonopaqa kéoe. ³² kemá arupú-wayukama yirummá waeráigáae téq íma kukáune. ímiyé. kemá kúmiq-wayukama yemá yirummá waeráigáae téq kukáune.” téna Ítuma tiráiyé.

aáwaqa aammá auni-ááímmá

³³ móra-taoqa yaímma-wayukama yemá Ítumma maará téta timá ámikaae: “yemá Yóáaneni iyápó-annama aáwaqa awetá-ureta taíbaq-kanaama nunamummá tirááe. ániibo yemá Péra-ti-wayukati iyápó-annagaraqa móraiq kéoe. miráimanibo ení iyápó-annama paá nommá néta aáwaqa néta kéoe.” téta tirááe. ³⁴ Ítuma yawéqma tiráiyé: “mórama keráwáqtí aanábó-nákómá keráwáqté maéna aaramá mayánéna kéinaq aáwaqa keráwáqá awetá-ino? ímiyé. ³⁵ miráinata anaaékaqa min-ínímô mayané i-náqá mamá paábaq yuwáiyana ókaraqa wení aanábó-wáyúkátéma íma mániyé. mi-kánááráqá kanaarácq keráwáqá aáwaqa awetá-inoe.” téna Ítuma tiráimma waéqma itai-áípi téna wenamáárîq wetábá ‘aaramá mayané iníkáá-náqúne’ téna tiráiyé.

³⁶ Ítuma mórama waéqma itai-áíkarácq maará téna timá yímikaiyé: “móra-nakoma wení naayómmá aqtábáa-kuberai-unamma yakákitanama aúgen-aqtorake yakáqma naayón-áqtábáa-únákáqá íma káraataiyé. ímiyé. íma aokarícq kéiyé. mirá énama aúgemma kuberai-unamma mamá

táiq umáginana aúgen-unakoma paá wáinana naayón-únákómá paábaq áikiniye. ³⁷móraiq umá móra-nakoma mémegoni naayón-áúwárátíbí íma aúgema wááénima yaqmqá káitiye. naayón-áúwárátíbí áítinanama aúgemma wááéni-nokoma naayón-áúwárátímá kabááqtuwena marabí atíginiye. miráinana méme áúwaratigogaraqa táiq umáginaiye. ³⁸ímiye. íma aokaríq íniye. mémegoni aúgen-auwaratibi aúge-waaeni-nomma áítino. ³⁹ánibo móra-nakoma naayó-kááéni-nómmá nátuwenama aúge-waaeni-noqtabama íma kákaiye. wemá maará téna kétiye. ‘naayó-kááéni-nómmá minná íraqône kétiye.’ ” téna Ítuma waéqma itai-áipí wení aúge-kataayaba tiráiyé.

Tabaatiráq mayaímá mayaíyábá aamma aúkain-aimma.

6 ¹móra-Tabaatiraqa wíti-yokoni aúkáapi Ítuma wení iyápó-annate uréire uráiyé. ánibo wení iyápó-annama yaímma wítigoni arammá nánéta matéta wítima iyáákaq makéta kategátúbatuweta narááe. ²minnáyaba yaímma Péрати-wayukama tirááe: “Tabaatiráqá aamma áumakaae. keráwáqá minná nòraq itaráq mirá kéoo?” téta tirááe. ³Ítuma yauwéqma timá-yimena tiráiyé: “Tébitima naayóbáqá tiráin-aimma íyaq yoráútaao? Tébitigaraq wení waayúkate yáamo yarái-kanaaraqtaba kétune. ⁴Tébitima Áánûqtuni aokaq-náúpáq uténa Áánûqtuni aúbáq yammá waíma matáine. mi-támmá paá-wayukama naíyábáq aamma áúkaapoata anó-monoq-wayukama kanaaraq nánóe. miráimanibo Tébitima mi-támmá mamá kénena wení waayúkama yímítata naráane. keráwáqá min-áímmá íyaq yoráútaanabiyo?” téna Ítuma kétenama ókaraq ⁵timá yímikaiye: “Waayúkagoni Áráaqa Tabaatigóni uyátárai-naqiye.” téna Ítuma wenamááríq wetábá tiráiyé.

ayáamma táiq urái-naqa Tabaatiráqá Ítuma mamá atóbaraiye.

⁶káqo-Tabaatiraq Ítuma monoq-náúpáq uténa aarawaamá wataáma timá yímikaiye. ánibo móra-naqa máqe-uraimma ayáánurapaq-ayaakoma aayákagena táiq umáguraiye. ⁷ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq Ítumma aatómaq urááe. yemá Ítuqtaba téta “Tabaatiráqá karí-wáyúkámá mamá atóbaniyopoataa aónanunatae.” téta aatómaq urááe. mirá kéeta Ítumma aabi mayakánón-aqtaba abáá urááe. ⁸miráitana Ítuma wenamááríq mi-káyúkátí yúyánánóbáqá ítátuwenaboana téna ayáámmo aayákagi-nakoqtaba aúkáapi “yúbáq unitóao” titana min-nákómá itó-uraiye. ⁹⁻¹⁰ánibo Ítuma máqte-kayukati yúrapí karáqme kéyautena min-náqá timá ámikaiye: “ayáama arupú uwo.” téna tiráiyé. ánibo min-nákómá ayáamma árutuwaimma ayáákoma arupú umáguraiye. miráitana Ítuma ítama yímónaraiye: “kemá keráwáqá ítama aónanaa kéune. Tabaatiráqá ketáámá íraqôn-aainaq tarôq ónúntaabi táí-aainaq tarôq ónúntabiyo? waayúkama yíwáqnaa

onatataá paá máno-kayukama ketáá mamá táwíq umáyikanunataabiyo?" téna Ítuma tiráiyē. ¹¹ miráimanibo yemá anómma íyaqtaba urááē. mirá kéeta yeiyáá maará-tiraaē: "ketáámá Ítuqtaba nōraqtaawaq umákanunataabiyo?" téta tiráē.

Ítuma tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyíkaraiye.

¹² mi-kánááráqá Ítuma nunamummá tínēna anubaq utáiyē. mi-nókáámmá Ítuma Áánûqtukaq nunamummá tíq-tíq kéitana aaqá irákáiyē. ¹³ aabaúmá utáitana aabáyaanapimma Ítuma wení iyápó-annama yááyaitata yewana tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyíkatuwena yíwíqa awaaméqá umátike tiwiráune tiráiyē. ¹⁴ móranakoni áwíqa Tááímoniboana Pítaae téna áwíqa yamá ámikaiyē. ánibo Áánaruma Tááímonimma ábâkoe. ánibo Yēmitiyaa Yóáane. ánibo Píripiyaa Paatááromiyue. ¹⁵ ánibo Máátiyuyaa Tóamátiē. ánibo Yēmitima Áápiatimma ánikoe. ánibo Tááímonin áwíqa karuwaaq-naré. ¹⁶ ánibo Yúqtaatima Yēmitimma ánikoe. ánibo Yúqtaatima Itikááriotima anaaékaq Ítumma namuroíq umákáa-kayukati iyáápi kutaruríq uráine.

netuqyaa-káyákábí Ítuma mayaímá matáine.

¹⁷⁻¹⁸ mi-káyúkámá iréta watáama kéitaawana Ítuma karímá mamá atóbamayikaraiye. aarawaabí waátama táí-aagoma máí-kayukama Ítuma mamá íraqôníq umáyíkaraiye. ánibo Ítuma yeráwáqtē kukéna wení taíbaq-iyapo-anna-wayukate móra-arubaq kunitó-uma máqe-uraaē. netuqyaamá aarawaamá Yúriabakema Yérútaárebakema únón áwábaqa waaqókák Tááyabakema Tááíranapaqa taíbaq-wayukagaraq mikák máqe-uraaē. ¹⁹ ánibo taíbaq-wayukama Ítuma iyáánapo ánekuiyana Ítuni akoqnááagoma mi-káyúkámá mamá íraqôníq umáyikaniye.

Ítuma amuq-yatááqtábámá tiráiyē.

²⁰ Ítuma wení iyápó-annama kéyimonena tiráiyē:

“keráwáqá áwáyoqa máiyayuma timuqá maráaro.
keráwáqá matúq-matuq umá máí-auwaraimma
keráwáqtí minnáē.

²¹ keráwáqá íbêqa táayaba kéiyayuma
annaékaqa ógiranoe.
keráwáqá íbêqa ibiqá kéyaraayuma
keqnáámmá wíráa ínóē.

²² Itáaro. Waayúkagoni Áráakoqtaba waayúkama keráwáqá íyamma umátiketa tiwétátuweta aamá timá pááqyaniq umátikanoe. yemá mirámô kéiyáqa keráwáqá timuqá maráinoē. ²³ timuqá kémareraq iráá yamá yaúmēta-meta umá timuqá maráaro. keráwáqtí anó-meyamma Áánûqtuma wemô máipaq maqtokáiyē. mi-káyúkámá keráwáqá mamá

táiq kéumatikaamma naayóbáqá yeqtí yítaubikoma miráuma mórai q umá Áánûqtuni watáama yiráati-wayukama mamá táiq umáyíkaraane.

24 keráwáqá náayuwabi taíbaq ótamma kémaraawanama keráwáqtí túwaraikoma

íbêqa oyaaq kéimanibo anaaékaqa
anómma táí-yataakoma keráwákáq yíniye.

25 keráwáqá náayuwabi tímûqa yayiúmá
annaékaqa táayaba ínóe.

íbêqa náayuwabi wírâa kéiyayuma
annaékaqa ibiqá yaránóe.

26 máqte-kayukama keráwáqtábá íráqôn-aimma ketíyama atérâaro.
naayóbáqá yeqtí yítaubikoma miráuma kaaqaari-ámúné-wáyúkámá
mimórâ-yátááríq umáyíkaraane.

namuro-wáyúkáyábá tirummá yímero.

27 óq-aimma Ítuma wení iyápo-annama timá yímikaiye: “kemá keráwáqá kétima-timune. móra náayubi ketáama itéqa keráwáqtí namuro-wáyúkámá tirummá yímero. náayubi keráwáqá íyamma umátikaiya-kayukama mamá íráqðniq umáyíkáaro. 28 náayubi keráwáqá uwaatagááríq umátikaneta íya-kayukama keráwáqá yemmá mamá íráqðniq umáyíkáaro. ánibo keráwáqá akáyáámmá timá tiwáágíya-kayukama nunamummá timáyíkáaro. 29 móra-nakoma táápáaraqo yumá tíkaminaqa kanaaráq mórabaq-taapaama yimíyata tíkamoro. ánibo móra-nakoma keráwáqtí kúberai-unamma mamayaínaqa ókaraq keráwáqtí wáqtôma áméro. 30 máqtemma nôi-qtababi ítama káonaiyaqa itaiya-qtataaqa paá yímero. ánibo móra-nakoma keráwáqtí nôi-qtataarabi maiyaíyaqa kanaaráq ‘yauwéqma timiyo’ téraq ítimakaaro. 31 keráwáqá miráiyaniq umá káqo-yuma mirá-umayikaaro. keráwáqá íráqðniq ónáae teníq umátikaiyaqa yemá íyaniq umá íráqðniq umáyíkáaro.

32 tirummá yímê-kayukama yenamáa keráwáqá yirummá timíyaqa Áánûqtuni íráqð-meyamma nôiqtabaq mayánéraq kéoo? paá kúmiq-wayukagaraq yirummá yímê-kayukama yemmá yirummá keyime. 33 mórai q umá waayúkama keráwáqá íráqðniq umátikaiyayuma keráwáqá yenamáa íráqðniq umáyikeqa Áánûqtuni anónnáma meyámmá tíkái-qtataaqa nôi-qtataaqtaba abáá kéoo? kúmiq-wayukagaraq mirá kéoe. 34 ánibo keráwáqá móra-yataaqa waayúkaraq inaatimá matéqa anaaékaqa yawwéqma yiménúnatae téqa Áánûqtuni anónnáma meyámmá tikái-qtataaqa nôiqtaba abáá kéoo? kúmiq-wayukagaraq kúmiq-wayukaraq inaatimá kémayeta anaaékaqa yawwéqma mimórâ-yátááqá paá keyime. 35 ímiye. keráwáqá keráwáqtí namuro-wáyúkámá tirummá yímeraq mamá íráqðniq umáyíkáaro. keráwáqá waayúkama móra-yataaqtaba inaatíya-qtataaqa paá yímikera anaaékaqa yawwéqma mayaiyábá íabaa

oro. keráwáqá miráiyana anaékaqa keráwáqtí anó-meyamma waínaq Áánûqtuma mú mikákáá anómma uyátarai-nakoni áanimaqaqá mánoe. táí-wayukagaraq Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ íte-kayukagaraq Áánûqtuma paru-yátáákáráq kényabiyikaiye. ³⁶ miráipoana keráwáqá waayúkayabama paru-yátááqá yímero. keqtibomá Áánûqtuma waayúkama paru-yátááqá yíminiq umá móraiq umá keráwáqá yemmá keráwáqtí paru-yátááqá yímero.

waayúkama aónama yainai-nákóráá umá aónama yainai-ááímmá

³⁷keráwáqtí yainai-yátááqnapómá káqo-kayukama íma mamá kényainaiyana Áánûqtuma keráwáqá íma mamá yainaino. káqó-nakoqtabama waabáqtí yúrikaqa ‘wemá íma árútáyiniq késiye’ ítero. min-áímmá tíyamma keráwáqá wemmá mamá yawááq kéumakaae. káqó-yuma íma yawááq kéumayikaiyanama Áánûqtuma keráwáqá íma mamá yawááq umátikaniye. keráwáqá waayúkati kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé tiwikátuwaiyanama Áánûqtuma keráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna awikátuwaniye. ³⁸káqo-kayukama yimíyanama paá Áánûqtuma keráwáqá timíniye. keráwáqá ógiqma-awaataq mayánoe. kópiqa unáápi aguyumá káíqtowana ógiqmena kugúbainikaa umá móraiq umá yawéqma ókaraq matéq kanaaráq umá mayánoe. mimórá-áwáátáq káqo-kayukama yímemma Áánûqtuma min-áwáátáq keráwáqá timíniye.”

³⁹Ítuma káqomma mórama waéqma itai-áíkáráq timá-yimena tiráiyé: “mórama aammá íma aónarai-nakoma káqomma aammá íma aónarai-naqa aammá íma kanaaráq aráátiniye. móraiq umá mórama aúgaroq-nakoma káqomma aúgaroq-naqa íma kanaaráq awirániye. yenákámá yúgaropoata máka-nakama áitanobaq metáyóye. ⁴⁰ ániibo mórama itai-yátááqá máyái-nakoma wení itai-yátááqá arááti-nakomma íma kéuyataiyé. máqtemma mayai-wáyúkámá itai-yátááqá ítama ánatetama yeqtí yirááti-wayukaraa aúranoe. ⁴¹keráwáqá nôraq itaráq keqtíbâkoni pááqyamma otaa-qtátááqábámá aúrapí araatákaa umá túyánámmá kéitaamanibo keráwáqá anómma otaa-qtátááqábámá aúrapí mútûq-yaraa umá túyánámmá íma kéitaa? ⁴² nôraq itaráq keráwáqtí tîbâkoqtabama maará kéteo. ‘ketîbâko, enaúrapike araatá-qtataaqa mamá paábaq yuwaa’ kéteo keráwáqtí túrapimma mútûq-yama waímma íyaq káonaa? ureqáráq-wayukaa, áqnáabaqa keráwáqtí túrapike mútûq-yama paábaq matuwéraq mikáké keráwáqá kanaaráq aónama arútáreq keráwáqtí tîbâkoni aúrapike araatámma kanaaráq paábaq matuwánóe.

tái-yagoma táí-aramma kéiyaiye.

⁴³Ítuma káqomma waéqma itai-áímmá tiráiyé: “íráqô-tagoma táí-aramma íma kéiyaiye. móraiq umá táí-yagoma íráqôn-aramma íma kéiyaiye. ⁴⁴ waayúkama yaagóní aranókáá aónatuweta mikáq íráqô-

tawabi táí-yawabiyo téta káonaae. ániibo píki-yagoni arammá waayúkama áwáabiq-annarakema íma arammá kégutoe. ániibo áwáabiq-annarakema wááéni-aramma íma kégutoe. ⁴⁵ miráuma íráqô-nakoma taíbaq íráqôn-aimma áyáqnobake mamá pááq kéimanibo táí-nakomma táí-aimma áyáqnobake mamá pááq kéíye. mirán-áuyánámmá áyáqnoabaqa ógikaitana óyaupeike mamá abarokáq téwae kéíye.” téna Ítuma tiráíye.

kayaq-áuyánákáq naammá i-ááímmá

⁴⁶ móragaraq waéqma itaí-áímmá Ítuma tiráíye: “nôraq itaráq keqtábámá ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako,’ kétéqanibo ketáama íma kéwaraao? ⁴⁷ móra-nakoma ketôpaq yéna ketáama iténa waráina-waigomma kemá wenáaimma abarokáq tiráátenune. ⁴⁸ minná min-nákómá miráuma móra-nakoma naammá ínéna iníkáá uráíye. min-nákómá maiqá uqmá mémánóbáq yuwéna maranóbáq anón-oqtakoni ámûraaq umá akoqnáá umákaiye. anón-oqtakoni ámûraaq akoqnáá-namma tarôq uráíye. anaaékaqa anómma aaqá yuréna anón-nomma aúténa min-námmá awétárainanibo akoqnáá umákaitanaboana íma yawítíraiye. ⁴⁹ ááqibo móra-nakoma ketáama iténa íma wáráimma miraráá umá móra-nakoma paá-mararaq yón-agamoqnakaa-namma umá itó-umakaraiye. anaaékaqa nommá auténa min-námmá páátákáá yawítítuwaitana ‘pau’ titana yubákuraiye.” téna Ítuma waéqma itaí-áímmá tiráíye.

ááiq-i-nakoni mayái-náqá Ítuma mamá atóbamakaraiye.

7 ¹ Ítuma min-áímmá aarawaamá timá yímíqma ánatatuwena Kápéranabaq koyaráíye. ² Arómani ááiq-i-wayukati kawáá-náqá máqe-uraimma wemá mórama mayái-náqá ákaraiye. mi-káwáá-nákómá wení mayái-nákóqtábá ôriq umá ákáinapoana mi-máyái-nákómá anó-karima mayéna puíné uráíye. ³ ániibo ááiq-i-kawaa-nakoma Ítuqtaba máíye-aimma ítátuwena yaímma Íbaru-wayukati anó-kayukama timáyikena Ítuma mó timá-amiyana ketí mayái-náqá ya mamá atóbáino tiráíye. ⁴ miráitataboata mi-káyúkámá Ítunopaq iréta anegáq-naagaq kéeta akoqnáá umá ítama aónaraae: “wemá íráqô-napoa áwáqnaa ínónama íráqômiye ⁵ wemá keqtáá Íbaru-wayukama kaayonétaa umátíkái-nare. wemá wenamááríq monoq-námmá umátíkaraitaae.” téta tewana ⁶ Ítuma mi-káyúkátê yagaroqtamá uráíye. naakóní waaqókáq itana ááiq-i-wayukati kawáá-nákómá yaímma aanábó-wáyúkámá wataáama timá yímitata Ítunopaq uréta maará-tiraae: “uyátáraana-nako, emá kammáa íaao. kemá umaatamá íma kanaaráq uráunaboaa ketí naaúma íma yínóne. ⁷ ániibo kegáráqá túyánámmá itáunama íma íráqô-naqa máunaboqa enôpaqa íma ónúne. miráinaa emá paá aamá tinana ketí mayái-náqá keqnáámmá atóbáino. ⁸ kegáráqá anómma náápaamma

matokái-nakoni aménáápáq máunana mayaímá mayaa titaq kémayaune. ániibo kegáráqá ááiq-i-wayukama yíkáraunata ketiménáápáq mááe. ániibo kemá móra-nakomma ‘emá kóaa’ túnanama kanaarác kéwiye. ániibo móra-waigoqtaba téq ‘emá maabác iyo’ túnanama kanaarác wemá kéwiye. ketí mayái-nákóqtábá ‘emá maa-máyáímá mayaa’ túnanama kanaarác mi-máyáímá kémayaiye.” téna titata má-tima-amikaae. ⁹Ítuma min-áíqtábá iyánáaq umátuwena taíbaq-wayukama anaáe waqméta ye-káyúkámá waeréna maará téna timá yímikaiye: “kemá keráwáqá kétima-timune. Ítiráaeo-wayukati aúkápimma mórama maamirá-náqá itáíq-itaiq umá arummá tímî-naqa íma aónaraune.” téna Ítuma tiráíye. ¹⁰ániibo ááiq-i-kawaa-nakoma timáyíkáitata ye-káyúkámá yauwéqma naaópaq uréta aónamma mi-máyái-náqá atóbaguraitata aónaraae.

Nénibake maabu-náqá Ítuma mamá atóbamakaraiye.

¹¹pááqya-kanaama anaáékaqa Ítuma móra-marupaq uráimma mi-márúkón áwíqa Nénibare iyápó-annagaraq taíbaq-wayukagaraq Ítute urááe. ¹²mibáqá mi-márúkóní oqtaráq waaqókác owata mórama pukái-naqa maméta irááe. mi pukái-nakoni anóama kímora-iyapoma wenamá ákáraine. ániibo awaikógárácá naayóbác pukuráine. taíbaq mi-márúpáké aaramá waamá min-íníktê irááe. ¹³uyátárai-nakoma min-ínímmá aónaimma arummá ôriq umágitana min-íníktóqtábá ‘ibiqá íma yaraao’ téna Ítuma tiráíye. ¹⁴ániibo Ítuma waaqókác uréna pukái-nakoni kúkutaa-yataq ayáámma ánékuitata waayúkama pukái-naqa mamé ye-káyúkámá itó-uma máqe-uraae. Ítuma maará-tiraiye: “maabugô, kemá emmá kétimamune. emá itóaa.” téna titana ¹⁵mi puki-nákómá itó-uma máena aamá áaimma átáma tiráíye. miráitana Ítuma mi-mábúmá anóamma awíqma ámikaiye. ¹⁶miráitata máqtemma aarawaamá ikatíq éta Áánûqtuni áwíqa múte yauyéta maará-tiraae: “ketáái aúkápimma mórama Áánûqtuni anómma amuné-náqá páác kéwiye.” téta ókaraq maará-tiraae: “Áánûqtuma wení waayúkama yíwáqnaa ínena iráíye.” téta tirááe. ¹⁷maamin-áíktómá Ítuqtaba máqtemma Yúria-aukapaq uréire kéena máqten-aukapaq wéyáwé uráíye.

Yóáanema Ítunopaq kaayaq-iyápó-ánnámá timáyíkaraiye.

¹⁸máqtemma maami-qtátááqtábámá Yóáaneni iyápó-annama Yóáanemma mó timá ámikaae. ¹⁹ániibo Yóáanema wení kaayaq-iyápó-ánnámá yááyarena maará mó-tekao téna timáyíkáitata uyátárai-nakonopaq uréta maará mó-tiraae: “naayóbácá téta móra-naqa yíniye tiráa-naraq iráá káqo-nakoqtaba awé ónúntaabiyo?” téta tirááe. ²⁰mi-kááyác-nákórátámá Ítunopaq iréta maará-tiraae: “Yóáanema nommá perái-nákómá kekárátámá enópaq timátíkáitaka yúyana maará-tiye. eqtabá anaáékaq yíniye tiráa-naraq iráá káqo-

nakoqtaba awé ónúmataabiyo?” téna tiyé téta Ítumma timá ámikaaye. ²¹mi-kánááráqá tafbaq ókon-okomma karímá matáa-kayukama Ítu mamá atóbamayikaraiye. mi-káyúkábíkémá netuqá waátáma tái-aagomma watukáiyé. tafbaq yúgaroq-wayukama mamá yúramma karáq yíkaraiye. ²²Ítuma min-nákátí yáaraq maará téna yauwéqma tiráiyé: “kenákámá máqte-qtataaqa káoneka itááya-qtataaqtabama Yóáanemma mó-tima-amekao. yúgaroq-wayukama yúramma káonaawata yítauqa akúgurai-kayukama aammá uréire kéoe. kárú-wayukama mamá íráqôniq kéowata yaáqa atíragurai-kayukama aamá kéitaae. pukáa-kayukama itó kéowata áwáyoq-wayukama Áánûqtuni átê-wataama kéitaae. ²³itáíq-itaiq umá yirummá tímê-kayukama keqtábá íma ité-maqne kéetaboata yimuqá kémaraae.

²⁴kaayaq-nákámá Yóáanen áamo mamé yéya-nakama kóyana aarawaamá Yóáaneqtabama Ítuma maará-tiraiye: “naayóbáqá waayúkama íma máa-kaqmaapaq uráamma keráwáqá nóinawaq aónaneraq uráanabiyo? aqá mórama ómmá uwááma yoqmá awétátuwainaq aónaneraq uráanabiyo? ²⁵keráwáqá nói-qtataaraq aónaneraq uráanabiyo? aqá móra-nakoma íráqôn-unakaqtowaq mamaré máítaraq ko aónaraao? yemá íráqôn-unakaqtoma umátoreta yineqá íráqô-qtataaqa mamáráa-kayukama yemá anó-kayukati naaúpaq kémae. ²⁶miráimanibo keráwáqá nóinawaq aónaneraq uráanabiyo? keráwáqá móra amuné-náráq aónaneraq uráanabiyo? owé. kemá keráwáqá kétima-timune. Yóáanema wemá káqon-amune-wayukama yemmá uyátáraiye. ²⁷min-náqá Yóáaneqtaba Áánûqtuni agamatán-áúbá-wánnáábímá maará-tiraine: “kemá ketáama mamé kumíní-naqa timákáanana áqnáabaq keráwáqtí túbáq wíniye. Áánûqtuma agamatán-áúbábí téna wemá ení aammá awírakaniye.” téna kétiye. ²⁸kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune: “Yóáanema máqtemma maa-márábí máa-kayukama uyátáraimanibo Áánûqtu yabíkái-aukapaqa márû mikákáá kumáta-maqma mái-nakoma Yóáanemma uyátáraiye.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁹Ítuma mirá-tin-aimma máqtemma aarawaagáráq táákiti-moneqa mayái-wáyúkagáráq ítaraae. yemá Áánûqtuni áaikoma arupú uráitata yemmá Yóáane nommá péqyikaraimanibo ³⁰Pérati-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Yóáanen ayáápikeka nommá íma pékaae. miráitana yemmá Áánûqtuma íráqôn-amma yiráátimma yinaaéma umámikaae.

³¹ánibo Ítuma maará-tiráiyé: “maami-kánááráqá nói-kayukawaq mááe téraq awaaméqá ónúnô? yemá nóikaa-kayukawaq mááo? máqte-qtataaqa yemá íma yimuqá kémaraae. ³²yemá miráuma iyápóma márûpi áikuteta káqo-noiyapoyaba maará-tiraae.

‘ketáámá keráwáqtábá káoyamma kéyunataa keráwáqá ímá íma kéyaae. ketáámá ibiq-ímá kétunataa keráwáqá ibiqá íma kéyaraae.’

33 ániḅo Yóáanema nommá perái-náqá iráimma wemá aáwaqa aweté éna wááeni-nomma íma néna uráiyē. miráuraitaq keráwáqá ‘aíboq-nare’ téq tirááe. 34 íbêqa Waayúkagoni Áráaqa kukéna aáwaqa néna nommá néna iqtábámá keráwáqá ‘aónaaro. maan-nákómá aáwaqa ôriq umá néna wááeni-nomma ôriq umá kénaiyē. wemá táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq yetí aanábóe.’ keráwáqá téq tirááe. 35 miráimanibo waayúkama maará téta kéte. yemá itaí-yátáákóni áráabitiaq mááo? ímiyē. itaí-yátáákóni áráabitimo máetama móra-nakoni áaikoma árain-aaimma wáinatama yemá ‘árain-aine’ téta itánoe.” téna Ítuma tiráiyē.

**mórama kumari áráaq-inikoma Ítumma aítaukaq
ákûq-matawemma pérakaraiyē.**

36 móra Pérati-nakoma ááyama awíqmena wetê aáwaqa má-naraayē. ániḅo Ítuma mi-Pérátí-nákóni naaúpaq uréna aáwaqa nánéna maraq máqe-uraiyē. 37 mórama kúmiq-inimma mi-márúkáqá máena ítáimma Ítuma mi-Pérátí-nákóni naaúpaq máena aáwaqa kénaiyē-aimma ítaraiyē. miráitana mi-kúmíq-íníkmá mórama íraqôn-oqta-motorebima átê-akuq-matawemma wáitana mamé iráiyē. 38 ániḅo min-íníkmá Ítuni anaaépaq aítaupi ya itó-uma máena ibiqá yakáiyē. ániḅo kumari-íníkmá aqnuqómá Ítuni aítaukaqtaa yaráqme kúmitana min-íníkmá wen-aqnótáurake aqnumá Ítun aítaukaqo kukáimma ayúnakatuwena wemá Ítuni aítaukoma kámoqnena ákûq-matawemma pérakaraiyē. 39 mi-Pérátí-nákómá wení naaúpaqa Ítumma awíqme i-nákómá miráiq-tataaqa aónatuwena maará téna aúyánámmá ítaraiyē: “maamin-náqá áraimma Áánûqtuni amuné-náqô máenama kanaaráq maamin-íníkmá Ítumma ánékuiqtabama kéitena wenáaiqtabama itáníyô? maamin-ínímmá wé kumari-ínímíyē.” téna Pérati-nakoma aúyánámmá ítaraiyē. 40 miráimanibo Ítuma min-nákóni aúyánámmá iténa yauwéqma maará-tima-amikaiyē: “Tááímonio, kemá móra-aimma yokáunaboaq timá ámenaae.” titana ániḅo Tááímoni tiráiyē: “yirááti-nako, enaúyánámmá tiyo.” tiráiyē. 41 “itaao, kaayaq-nákórátámá mórama móneqa makái-nakonopake inaatimá móneqa matááyamma móra-nakoma taíbaq-moneqa (500) máyaitana káqo-nakoma móra-tiyaapaq-yatama (50) matáiyē. 42 min-nákórátámá yenákátí aqtábááma yauwéqma íma kanaaráq ámewaniq óyana min-nákómá yenákátí aqtábááma paá awikamá-yikena iyúkaiyē. ániḅo yenákábíkémmá náawawaq móneqa makái-nakoqtabama wemmá uyátá-maqma akáníyô?” téna Ítuma tiráiyē. 43 Tááímonima yauwéqma maará-tiraiyē: “minnámo anón-aqtabaama mamá paá i-nákówábiyaa kétune.” téna titana Ítuma timá ámikaiyē: “arupú umá aúyánámmá itááne.” téna Ítuma timátuwena 44 min-íníkmápaq kéwaerena Tááímonimma timá ámikaiyē: “emá

maan-ínímmá káonaano? kemá ení-naaupaq yúnaa emá ketáái áaimma waré títauqa tete í-nómmá íma tímikaanamanibo maan-íníkmá aúran-anokake títauqa tete umátikarena wení aqnótáurake ayúmna kokoq umátikaraiye. ⁴⁵emá kemmá íma tímôqnama tótó umátikaraanamanibo kemá wágáabaqo ya máqe-unarake áaima átarena maamin-íníkmá ketítaukomma tímôqnemaimma paá kétimoqnaiye. ⁴⁶emá matawémma ketiqnópímá ketáá éwaunaiq umá íma atíma pétikaraanamanibo wemá átê-kuyumma i-mátáwékáké títauqa kébetikaiye. ⁴⁷miráitaq kemá emmá kétimamune. maamin-íníkmá wení taíbaq-kumiq-yataakomma paá tiwikamákeqa káyuwaunanaboana keqtábá uyátá-maqma arummá kétimiye. ániibo Áánûqtuma móra-nakoni kúmiq-yataaqa arekák umá matuwáinanama min-nákómá pááqyamma arummá kámiye.” téna Ítuma timátuvena ⁴⁸min-íníkmá timá ámikaiye: “kemá ení kúmiq-yataaqa mamá paábaq kématuweq kétiwikatuwaune.” téna Ítuma tiráiyé. ⁴⁹waayúkama aáwaqa naf-yááréráqá Ítugaraq máqeo-kayukama yeyíáá aamá maará téta kóté-yáté urááe: “maamin-náqá náawaq máena kúmiq-yataaqa mamá paábaq kéyuwena káwikatuwaiyo?” téta tirááe. ⁵⁰áaqibo Ítuma min-íníkmá timá ámikaiye: “emá itáiq-itaiq umá yáqtorana-yataakoma emmá kúmiq-yataapike yawwéqma káwiraiye. kaayoné-yátáápi wao.” téna Ítuma tiráiyé.

yaímna-noinimma Ítuni anaaé waqméta uréire urááe.

8 ¹anaaékaqa Ítuma anó-marupakaraq pááqya-marupakaraq uréire kéena watáama Áánûqtuma yabíkái-marukoni átê-wataama aarawaamá timá yímikaiye. ániibo yemá tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnámá Ítuni anaaé waqmé uréire urááe. ²ániibo yaímna-noinimma naayóbáqá Ítuma waátáma táí-aagomma kéwaqtuwena karímá mamá paá kéumayikena urái-noinikaraq Ítuni anaaé waqmé uréire urááe. móra-inimma Máriaa Máátarini naayóbáqá min-íníkpíkéma abapaké kaayaqá waátáma táí-aagomma Ítuma matukáine. ³Tútaama kíni Érótoni naaupáqa kawáá-nákómá wenánáakoni áwíqa Yóánaama min-íníkkóráq Tútáánakaraq taíbaq káqo-noinikaraq Ítugaraq wení iyápó-annagaraq yeqtí ótataba áwáqnaa urááe.

móra-nakoma yópi ányumma yukáine.

⁴móra-móra-marupake taíbaq aarawaamá ya yorupágowata Ítunopaq irááe. ániibo Ítuma móra waéqma itái-áímmá timá-yimena tiráiyé: ⁵“móra-nakoma ányumma yópi mó-yukaiye. mó yúwáitana yaímna-anayukoma aapi kuqturáiyé. ániibo min-ánáyúmmá waayúkama yítauqa yamá kéyatamowana numagómá áiqma nátukaiye. ⁶ániibo yaímna-anayumma óqta-marabi kuqturáiyé. mikáké áruma utaráimanibo óqta-maraboana maragóni anommá íma wáitana ányumma aayámmá

kamáguraiye. ⁷yaímma-anayumma áwáábiq-anna-karaakoni ááipi kuqturáiyē. ániḅo áwáábiq-anna-karaakogaraq karúma ánayumma mamá táíq umátukaiye. ⁸tébakaq-anayumma íráqô-marabi ku karútena mórá-mora-waigoma taíbaq-aramma (100) itáiyē.” téna Ítuma tiráiyē. óq-aimma arúbama tiráiyē: “keráwáqá taáqa wáinaqa maamin-áímmá ítáaro.” téna Ítuma tiráiyē.

Ítuma waéqma itai-áímmá ti-wáigóni áaimma

⁹yemá Ítuni iyápô-annama waéqma itai-áíkkóni áaiqtaba Ítumma ítama aónarae. ¹⁰ániḅo Ítuma maará-tiraiye: “Áánûqtuma wenamááríq wemá yabíkái-marukoni aúpáq-áíkkóni áaimma keráwáqá tiráátiraiye. miráimanibo yaímma-wayukama waéqma itai-áímmá ítánóe. miráinata yúramma aónanomanibo mórá-yataaqa íma aónainoe. ániḅo yemá aamá ítánómanibo mi-wáigóni áaimma íma ítánóe.

ánayukoni waéqma itai-áíkkóni áaimma

¹¹maami waéqma itai-áíkkóni áaimma maará-uraiye. maamin-ánáyúmmá minná Áánûqtun áamiye. ¹²yaímma-anayumma aapimô kuqturáimma miráuma waayúkama aamá ítáamanibo anaaékaqa Tááqtaama íréna mi-káyúkátí íyáqnobake mamá paábaq kéyuwaiye. Tááqtaama téna yemá min-áímmá itáíq-itaiq kéiyana Áánûqtuma yawéqma yiwiráinabo téna Tááqtaama min-áímmá kématuwaiye. ¹³yaímma-anayumma óqta-marabimo kuqturáimma miráuma waayúkama aamá ítéta yimuqá makáane. miráuraamanibo min-áíkkómá íma ánûqa yamá marabímá kukáiyē. yemá pááqya-kanaabi itáíq-itaiq kéowana mórana maqmá aónai-yataakoma makáqma yimónaitatama páátákáá Áánûqtun-aagoma paábaq kégoiye. ¹⁴mi yaímma-anayumma áwáábiq-anna-karaakoni áainobaqo kukáimma miráuma waayúkama aamá ítátuweta aammá kéowana ókon-okomma ummaa-yátááqá mónerabi maa-márábímá amuqá marái-yátáákkómá yúyánámmá mamá yawááq kématuwaiye. miráitana yeqtí arammá íma arútama kéiyaiye. ímiye. arammá paá aayámmá kégamagiye. ¹⁵miráimanibo ánayumma íráqô-mararaqo kuqti-wáigómá miráuma waayúkama aamá ítéta yáqtoqma akoqnáá urááe. miráo-kayukati íyakoma arupú éna íráqôniq umá akoqnáá uréta arammá íyáinikaa umá arammá kéiyaae.

ómmá tawegóni aménáápáq aúyoqma makááe.

¹⁶waayúkama ómmá kúraqmareta tawegóni aménáápáqá atípáá aménáánóbákáráqá íma káuyoq-maraae. ímiye. yemá ómmá kúraqma yanaa yaareráq makáawata waayúkama mi-náúpáqô kéuyetama yemá min-ómmá aónanoe. ¹⁷máqte-qtataaqa aúpáq wái-qtataakoma anaaékaqa abarokáq íniye. máqte-qtataaqa waayúkama aúpáq makáíya-qtataakoma

anaaeékaqa abarokáq ínata waayúkama aónanoe. ¹⁸keráwáqá atéqma arutéqa keráwáqá aamá ítama arutánoe. ánibo móra-nakoma móra-yataaqa matokáinanama Áánûqtu min-nákómá ókaraq amínímanibo káqo-nakoma móra-yataaqa íma matokáinanama kanaaráq min-nákómá téna pááqya-qtataaqa matokáúnáa tinnama minná Áánûqtu matuwániye.” téna Ítuma waéqma itaí-áímmá tiráíye.

Ítumma anógarraq Ítumma ábâqawaayugarare.

¹⁹mi-kánáaráqá Ítumma anógarraq Ítuni ábâqawaayugaraq Ítunopaq irááe. iráamanibo taíbaq-wayukama iyáá umágowata yemá Ítunopaqa kanaaráq íma úyôwaniq urááe. ²⁰yaímma-wayukama Ítumma maará téta timá ámikaae: “enanógarraq enábâqawaayugaraq máápaq enawé kéeta emmá aónaneta kéoe.” téta tirááe. ²¹ánibo Ítuma yauwéqma maará-tiraiye: “aaramá waamá náayubi Áánûqtun áama itéta anaaé waráiyayuma minná yemá ketinógarraq ketíbâqawaayue.” téna Ítuma tiráíye.

Ítuma anón-uwaama mamá karagébaraiye.

²²móra-taoqa Ítuma wení iyápó-annate únópi-káárébi uyátarena timá yímikaiye: “nokaayúkómmá meran-ábápáq wíyataao.” téna tiráíye. mirá titata yemá únópi-káárébi kóuraae. ²³únópi-káárégómá uyaaténa kégoitana Ítuma aúwaguraiye. ánibo anón-uwaagoma nokaayúpímá ôriq umá kéyoraitana nokómá únópi-káárébi má kéogiraitata yemá únópi kumá yubékineta urááe. ²⁴ánibo yemá Ítumma ko awáutureta tirááe: “kawáá-nákô, kawaa-nákô, ketáá kéyubekunatae.” téta tirááe. ánibo Ítuma itó-urena uwáama yóráiwaigokaraq únón-íyámá metaikaráq yiwááguraiye. ánibo anón-uwaagogaraq únón-íyágógáráq kégaragebaitana nokómá waráa íuraiye. ²⁵wení iyápó-annama Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqtí itaíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa náakaraq wáiyoy?” titata yemá ikatîq éta iyánáaq urááe. ánibo yeyíyáa maará-tiraae: “maamin-náqá náawabiyo? wemá uwáágokaraq nokókaráq yiwáágítata wenáama kéwaraaye.” téta tirááe.

aíbôq-nakopike Ítuma waátama táí-aagomma watukáíye.

²⁶anaaeékaqa yemá Kerátínêti-marupaq irááe. Kááririri-maruqa nokaayúkómmá meran-ábápáq wáitana maan-ábápáqá mi-márúqá wáqe-uraiye. ²⁷Ítuma únópi-káárémá yuwéna mi-márúkákáq witana mórama mi-márúkáké-náqá mikákáq iráíye. átáyaa-kanaama yauraimma wáqtôma aneqá íma itokáíye. min-nákómá naaoqa íma maéwaimibo paá pukuráa-kayukati maiqnóbáqá maéwaine. ²⁸⁻²⁹taíbaq-yupaama waátama táí-aagoma wemmá yáqtoqma akoqnáá uráíye. aati-aatimá waayúkama kawáá umákáreta ánnánapo ayáákarara aítaukaqa ánná atáá

umákewaone. miráimanibo min-nákómá ánnáma paá yaráqtúwaitana mi-tái-áágómá waqmá waayúka íma máa-kaqmaapaq ayuwéwaine. miráitana min-nákómá Ítumma aónatuwena wááqa kéyena Ítuni aítaupi waaqókákq marabí aipaq aguréna anókaq ááyama maará-tiraiye: “Ítuo, mú mikákáá anómma uyátárain-Aanuqtuma áanikoma kemmá nôraq umátikane kéono? tíqa í-yátááqá ítimiyo.” mi-káátágómá mirá téna inaa-inaa tiráiyé. ³⁰ánibo Ítuma min-nákómmá maará téna ítama aónaraiye: “enáwíqa náawabono?” téna Ítuma titana ánibo wé tiráiyé: “ááiq i-wayukamune.” téna yawwéqma tiráiyé. netuqyaamá tái-aagoma min-nákóní arunóbáq péqma máeta ³¹Ítukaq inaa-inaa téta ‘abeyúmmá íma wái-maiqnobaqa mibáqá Áánûqtuma keqtáá tái-meyamma timíniqtaaiبو ítiyuwaikaae’ tirááe.

³²mi-márúkóní waaqókákq páaqyan-anubaq netuqyaa-pó ánnámá aúmá naté utááe. miráitana mi-káátámá Ítukaq inaa-inaa téta yemmá iyuwáinata pó-annabi ko peránááe tewana Ítuma iyúwáitata kóuraae. ³³ánibo mi-tái-áágómá min-nákópíkémá ayuwéta pó-anabitaá uyábékaae. péqmareta áítanobaq metaráamma anó-nokaayupi metaréta nommá nawíketa máqtemma pukááe.

³⁴miráitata pógoni kawáá-wáyúkámá mirái-qtataaqa aónatuweta yemá péqmareta uréta anó-maruparabi máqte-naukapaqa mó-tima-yimikaae. ³⁵miráitata aarawaamá nórabi o-qtátááqá ko aónaraae. ánibo mikáké Ítunopaq uréta waátáma wepí máqe-urai-nakomma ya aónaamma wáqtóma kéiyena aúyánákómá tágaitana wemá Ítuni aítaupi waaqókákq máitata aónatuweta aarawaamá ikatíq urááe. ³⁶ánibo waayúkama mi-qtátááqó aónaa-kayukama náayuwabi aónayuma yemá min-nákómá atóbain-aimma tébakaq-wayukama timá yimikaae. ³⁷ánibo Kerátínêti-aukapaq-wayukama Ítumma maará téta timá ámikaae: “emá keqtáá tiyuwé kóaa.” téta tirááe. yemá ôriq umá ikatíq kéetaboata mirá-tiraae. miráitana Ítuma únópi-káárebí uyákébereta wení iyápó-annagaraq yawwéqma kóuraae. ³⁸min-náqá tái-aagoma ayúwái-nakoma Ítukaq inaa-inaa téna tiráiyé: “kemá eté ónááq kéune.” téna tiráiyé. miráimanibo Ítuma yawwéqma kétimakena timá ámikaiye: ³⁹“emá ení márûpaq yawwéqma uré Áánûqtuma mi-qtátááriqo umákáiqtabama watáama mó tiyo.” téna Ítuma min-náqá timá ámikaiye. miráitana min-nákómá kóurena wení márûpaqa uréna máqte-qtataariqa Ítumo miráumakai-qtataaqtabama máqte-kayukama mó-tima-yimikaiye.

**Ítuma kawáá-nákóní ayáámûkomma yawwéqma
kátobamakena mórama Ítuni wáqtóraq ayáamma
ánékuin-inimma mamá atóbamakariye.**

⁴⁰Ítuma yawwéqma naaópaq itata aarawaamá awé umá máqe-uraapoata anómma yimuqá marákáraae. ⁴¹⁻⁴²ánibo móra-naqa

páaq uráimma min-nákóni áwíqa Yááíratie. wemá móra monoq-náú-káwáá-náqíye. miráitana min-nákómá Ítuni áítaupi aipaq agéna kímora-ayaamukoma miráuma tiyááka umá títaupake kaayáq-kárítímáátímá uráin-inaaruma pukáitanaboana wemá Ítukaq inaatitana wení naaúpaq uráíye. ⁴³Ítuma kó-mare kéwitata taíbaq-wayukama yageq-yageq urááe. áníbo móra-inimma mikáq máqe-uraimma min-ínfókómmá inaaútamma ákáitana tiyááka umá kaayaq-kárítímáátímá máqe-uraiye. miráitana móra-nakoma mi-kárimá íma kanaaráq atóbamakaraiye. ⁴⁴min-ínfókómá Ítuni anaapake iréna amakaq Ítuni kúberai-unakoni aqtórác ayáámma ánekukaiye. miráitana páátákáá min-ínááú-kárigómá ánatamakaitana ókaraqa karímá íma ákáráye. ⁴⁵ánibo Ítuma ítama aónaraiye: “náawaq tineqá ayáámma ánekukaiyo?” téna tiráíye. yaímma-wayukama téta ‘kemá ímiye’ kétimma ‘kemá ímiye’ kétimma urááe. áníbo Pítaama maará-tiraiye: “kawáá-nákò, taíbaq-wayukama itó-uma emmá ikúyakaraae.” téna Pítaama titana ⁴⁶Ítuma tiráíye: “móra-waigoma tineq ayáámma ánekukaiye. miráitaq kemá túnobaq maqmqá aónáúnama ketí akoqnáama yaímma tiyuwéna kóuraiye.” téna Ítuma tiráíye. ⁴⁷min-ínfókómá mi-qtátááq káonenama aúpáq iyukaiye. miráitana wemá iyánáaq umárena Ítuni amakaq araayutaúmmá má atena mikáq máqte-kayukati yúraqaq Ítun-aneq ayáámma noiqtatabi ánékuin-aaimma má kétena wení karígómá páátákáá ánataguraiye.” téna tiráíye. ⁴⁸ánibo Ítuma maará-tima-amikaiye: “ketiyáámúko, emá arummá itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakoma ení karímá mamá ánatamakaiye. kaayoné-yátáápí waao.” téna Ítuma tiráíye.

⁴⁹aamá kétena máitana mi-mónóq-náúké-káwáá-nákóni mayái-náqá Yááíratikaq iréna timá ámikaiye: “enayáámúkoma áqa pukuráíye. minnýaba yirááti-nakomma ummaamá íamiyo.” téna min-nákómá tiráíye. ⁵⁰áaqibo Ítuma min-áímmá ítátuwena yauwéqma timá-amena tiráíye: “emá ikatíq íuwo. emá paá itáíq-itaiq inanamá ení iyápóma atóbéna itó-iniye.” téna Ítuma tiráíye. ⁵¹ánibo Ítuma mi-káwáá-nákóni naaúpaq uyéna aarawaamá íma iyúwáitata min-náúpáqá íutaae. ímiye. Ítuma Pítaamma káwirena Yóáanemma káwirena Yémitimma káwirena min-ínáárúgóni anóaboamma kéyiwirena umá kára umá yiwíqmena Ítuma utáíye. ⁵²ánibo máqte-kayukama min-iyápóyábá ibiqá kéyareta máqe-uraae. miráimanibo Ítuma mi-káyúkámá timá yímikaiye: “keráwáqá ibiqá íma yaráaro. min-iyápómá íma pukáíye. wemá paá aúwaguraiye.” téna Ítuma tiráíye. ⁵³ánibo mi-káyúkámá Ítumma akáyáámmá timáketa yemá ítaraae min-iyápómá pukuráitataboata wíráa urááe. ⁵⁴miráimanibo Ítuma min-ínáárúgóni ayáákaq múte káyaaqtorena tiráíye: “inaarúo, itóaa.” téna Ítuma tiráíye. ⁵⁵ánibo min-ínáárúgóni aágoma yauwéqma itana páátákáá itó-itana Ítuma yeráwáqtábá ‘aáwaqa áméro’ tiráíye. ⁵⁶ánibo min-ínáárúgóni anóayaa aboáma anómma

iyánáaq urááyamanibo Ítuma akoqnáá-aimma timá-yimena ‘maami-qtátááqtábámá keráwáqá móra-waigomma íma timá áméro’ tiráiyie.

**tiyáaka umá kaayaq-wáyúkama Ítuma awaaméqá
umáyikena yiwíkai-kayukama timáyikaraiye.**

9 ¹Ítuma tiyáaka umá kaayaq-iyápó-ánnámá yááyama yorupamá yíkarena Ítuma akoqnáágaraq náápaakaraq yímikaimma yemá waátáma mûtúq táí-aagomma waqtukéta ókon-oko-karima mamá atóbamayikareta ígáae téna yímikaiye. ²mikáké mi-káyúkámá uréta Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba mó kéteta karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaigaae téna Ítuma timáyikaraiye. ³ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá máqte-qtataaqa ímáýáaro. yáumma amé uréire í-yátááqá íma mayéra kápiq-unamma íma mayéra naí-yátáákáráq mónekaraqa íma mamé uréire oro. kúberai-unamma kaayaqá íma mamé oro. ⁴ánibo keráwáqá móra-naupaq uyábereqa paá min-náúpáq máero. ⁵ánibo mi-káyúkámá yeqtí-naaupaq ímo tiwíqme wíyaqa keráwáqá timá tága-yimeraq tibíkáké obamá popoq umátuweraq kóeraq yauwéqma ókaraq íma oro.” téna Ítuma tiráiyie. ⁶miráitata iyápó-annama máqte-marupaqa yemá kóureta átê-wataama Áánûqtuqtaba kétima-yimeta karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraae.

Érôtima Ítuni watáama ítaraiye.

⁷kíni Érôtima Ítuma máqte-qtataariq i-wáigóni watáama ítátuwaitana auyánákómá mibáq kóuraiye. yaímma-wayukama téta ‘Yóáanema pukáipike itó-uraiye.’ téta tirááe. ⁸káqo-kayukama tirááe: “Íráiyama páaq iyé tirááe.” ánibo tébakaq-wayukama tirááe: “mórama naayón-ámúnénáqá yauwéqma pukáipike itó-uraiye.” téta tirááe. ⁹miráitana Érôtima maará-tiraiye: “kemá Yóáaneni aqnómmá arátukaunamanibo min-náqá náawaq máítaraq kemá weqtábá mirán-áímmá kéitauno?” timátuwena mikáké Ítumma aúrapi aónane uráiyie.

Ítuma taíbaq-wayukama (5,000) aáwaqa yímikaiye.

¹⁰Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama yauwéqma iréta máqte-qtataariq on-ááímmá Ítukaq má-tima-amikaae. ánibo Ítuma yiwíkai-kayukama mibáq yiwíqmeta yenamá móra-marupaq Beqtáirapaq urááe. ¹¹anaaékaqa taíganimma aarawaamá aónaraa-kayukama Ítun anaaé waqméta urááe. ánibo Ítuma keyimonena amuqá maqyíkátuwena yemmá Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba watáama timá yímikaiye. ánibo mikákémá karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

¹²aabaúgómá kuperánéna kéitata kaayaq-ánná-wáyúkámá Ítunopaq iréta tirááe: “emá maa-káyúkámá timáyikénata yaímma-maruparaa meraráipaq wéyáwé umá watéta aáwaqa abáá-uma naaro. maan-

áúkápáqô máunataama waayúkama íma máa-kaqmaapare.” téta tirááe. ¹³miráimanibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá kenamáárlq maami-káyúkámá aáwaqa yímero.” téna Ítuma tiráiyé. áníbo yemá tirááe: “ketáámá netuq-ááwáqá íma makáunataae. móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaq-nóyáákárq makáunataae. ketáámá maami-káyúkátí aáwaqa ko meýánlq ónúntaabiyo?” téta ítama aónaraae. ¹⁴miráuma taíbaq-wayukama (5,000) máqe-uraae. áníbo Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá timá-yimiyata yemá álkuma móra-tiyaapaq-tiyaaka-tiyaaka umá álkuma máero.” téna tiráiyé. ¹⁵miráuma iyápó-annama mi-káyúkámá timá yímewata tenlq umá aarawaamá álkuma máqe-uraae. ¹⁶miráitana Ítuma móra-tiyaapaq-yamma kémayena kaayaqá kátútai-noyaakaraq maténa Áánúqtukaq aúramma múte káonena ‘tíkáiye’ tiráiyé. áníbo mi-nóyáákárq yakaraq mapámma wení iyápó-annama yímitata yemá mamá aarawaamá yímikaae. ¹⁷ánibo máqte-kayukama namá kanaarq owata iyápó-annama aqtó-áqtó-ááwáqá áiqma tiyááka umá kaayaq-únámmá áíqturaae.

Pítaama abarokáq téna ‘Ítuma Metáiyae’ tiráiyé.

¹⁸móra-taoqa Ítuma wenamá nunamummá kétena máitata wení iyápó-annama Ítute máqe-uraae. áníbo Ítuma iyápó-annama ítama yimónaraiye: “aarawaamá keqtábá náawae kéteo?” téna tiráiyé. ¹⁹ánibo iyápó-annama yawéqma tirááe: “yáimma-wayukama eqtábá Yóáanema nommá perai-naré kéte. áníbo yáimma-wayukama téta Iráiyae kéte. áníbo tébakaq-wayukama téta naayóbáq móra amuné-náqá pukáimma itó-uraiye kéte.” téta tewana ²⁰Ítuma yawéqma tiráiyé: “keráwáqá kenamáárlq keqtábámá náawae téraq kéteo?” téna ítáitana Pítaama yawéqma tiráiyé: “emá Áánúqtuni Metáiyama yawéqma tiwiraí-náqóne.” téna tiráiyé.

Ítuma téna ‘pukékq yawéqma itó-onune’ tiráiyé.

²¹mirá-timatuwaitana Ítuma akoqnáá umá téna káqo-kayukama maamin-áimma íma timá yíméro téna iyápó-annama aammá áunikaraiye. ²²Ítuma móragaraq timá yímikaiye: “Waayúkagoni Áráaqa aíqa í-yátááq mayáínata anó-kayukagaraq anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yiráátí-wayukagaraq yemá yinaaemma umáketa ikamíyana pukéna kaumo-kánáámá ánatainana keqnáámmá itó-iniye.” téna Ítuma wenamáárlq wetábá tiráiyé.

²³ánibo Ítuma wení iyápó-annama máqtemma maará téna timá yímikaiye: “náawabi ketinaae waránáae ténama wemá wenamáárlq wetábá awikátuwena wení kaapaq-yámá maména aati-aatimá mamé wínna-nakoma tinaae waraíno. ²⁴náawabi wení aúwaraiqtaba auyánámmá iténa yáqtoqma akoqnáá ínna-waigoma wení aúwaraimma

aúyoranimanibo náawabi keqtábá aúwaraimma yuwénama wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma paá yáqtoraniye. ²⁵ítáaro. móra-nakoma wetábá máqte-qtataaqa maa-márábíké kémayenamanibo matúq-matuq umá mái-auwaraimma ímáyáimma wení oótakoma nôro umákaniyo? ²⁶ánibo móra-nakoma keqtábágáráq yiráátén-aiqtabagaraq agaeyábá énama Waayúkgoni Áráakoma wemá wetábá wení tágama-yataakaraq aboámá Áánúqtuni tágama-yataakaraq wení aokaq-káqtó-wáyúkágáráq kumínna-yupaama min-nákóqtábámá agaeyábá umákaniye. ²⁷kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. yaímma-wayukama maanámo itó-uma máa-kayukama íma pukéta Áánúqtuma yabíkái-kayukama aónainoe.” téna Ítuma tiráíye.

Ítun áúgoma mamá aokariq uráíye.

²⁸min-áímmá timátuwena anaaékaqa miráuma abapaké kaumo-kánáámá yáwitana Ítuma Pítaama káwirena Yóáanema káwirena Yêmitima káwirena umáena anubaq nunamummá tínéna yiwíqme utáíye. ²⁹nunamummá kétena máitana Ítun ófkoma mamá aokariq kéitana wení wáqtógoma wayámmá auréna miráuma ókáá kamá tágaraiye. ³⁰ánibo kaayaq-nákórátá Ítute watáama tirááye. min-nákámá Mótetiyya Iráíyae. ³¹yenákámá tágama-yataakaraq kukéta máqte-qtataariq éna Ítuma Yérútaárebaq puíníqtaba watáama tirááe. ³²Pítaagaraq kaayaq-nákátí yúrakoma yúgáibaaq itata yú wagínéta urááe. miráimanibo yemá waguréta máqeta anaaékaq itó-uma máeta Ítuni tágama-yataakaraq Mótetiyya Iráíyati tágama-yataaqa aónaraane. ³³Mótetiyya Iráíyama Ítumma ayuwéta kóíye. kéoyana Pítaama Ítumma maará-tima-amikaiye: “kawáá-nákô, ketáámá maakáq máunataama minná íráqône. ketáámá kaumo-námmá ónúnataae. móra-namma ení naané. móra-namma Mótetini naané. ánibo móra-namma Iráíyana naané.” téna Pítaama tiráíye. ánibo Pítaama íma ítama arútárenaboana min-áímmá tiráíye. ³⁴Pítaama min-áímmá kétena máiqtaba móra-konnakoma yawááq-umayikaitata yemá yáaqtaba urááe. ³⁵ánibo móra-aikoma maará téna mi-kónnápíké tiráíye: “maannáma ketáanine. kemá wemmá awaaméqá umákaraune. keráwáqá wenáama ítáaro.” téna min-áíkmá tiráíye. ³⁶min-áíkmá mirá-timatuwaitata yemá aónamma Ítuma wenamá máqe-uraiye. ánibo yemá yóyau kawaa urááe. mi-kánááráqá mi-qtátááqô aónaaqtabama móra-nakomma íma timá ámikaae.

móra-iyapogopimma waátáma máin-iyapoma Ítu mamá atóbamakaraiye.

³⁷aabáyaama min-ánúmá yuwéta kúmówana taíbaq-wayukama Ítumma aapaké kun aónaraae. ³⁸ánibo mi-káyúkábíkémá móra-nakoma anókaq wááqa yumátuwena maará-tiraiye: “yirááti-nako, kemá inaa

kétune. emá ketáanikomma aónaao. kemá wemmá wenamáa kímora-iyapoma ákáraune. ³⁹ánibo mórama táí-aagoma min-iyápómá yáqtoqma akoqnáá uráitana páátákáá wááqa kéitana mamá aíbôriq kéumakaitana óyaupikema wayán-ágárégómá ôriq kéíye. mi-tái-áágómá áú-aiqa aména íma yuwéna kégoiye. ⁴⁰kemá ení iyápó-annayaba mi-káátágómá matuwaígáae téq inaa túnnamanibo yemá kanaaráq íma kématuwaae.” téna Ítuma timá ámikaiye. ⁴¹Ítuma yauwéqma tiráíye: “keráwáqá aarawaamá maa-kánááráq-wáyúkámá itáíq-itaiq íkéowanaboana keráwáqtí tíyakoma táíq éna íkárutaiye. kemá náaraq umá kanaawaq keráwáqtéma máeraq keráwáqtí ummaamá mayánúnó? mirá-timatuwena min-nákómmá timá ámikaiye: “ení iyápóma awíqme maabáq iyo.” téna Ítuma tiráíye. ⁴²min-iyápómá aapaqá kéíqtaba mi-tái-áágómá min-iyápómá mamá awéqtáma iyaabótukaiye. miráitana Ítuma waátáma aamá awáágútuwena min-iyápómá mamá atóbama aboámmá ámikaiye. ⁴³minnáyaba máqte-kayukama Áánûqtuni anón-akoqnaama aónatuweta iyánáaq urááe.

Ítuma puíníqtaba kaumobáq tiráíye.

ánibo mi-káyúkámá Ítuma máqteniq i-qtátááqtábá netuq-yúyánámmá kéitaawana Ítuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: ⁴⁴“keráwáqá maan-áímmô túnnama taákau makéra ítama arútáaro. pááqya-kanaabima anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa waayúkati iyáápi maránóe.” téna Ítuma tiráíye. ⁴⁵miráímanibo iyápó-annama min-áímmá íma ítaraae. min-áíkoní áaikoma yepímmá aúyokuraitataboata íma ítama arútáarae. miráitata yemá ikatíq éta Ítuma min-áíkoní áaiqtabama íma ítama aónaraae.

náawaq anómma máíyo?

⁴⁶yemá iyápó-annama itó-uma ánateta aamá téite éta náawaq anómma uyátá-maqma máíyo tirááe. ⁴⁷ánibo mirá-yúyánámmá iyápó-annati iyáqnoqbaq wáitana pááqyan-iyapoma awíqmena má-ito-umakaraiye. ⁴⁸ánibo Ítuma maará téna timá yímikaiye: “móra-nakoma ketíwíkaq maa-pááqyán-iyápómá áwáqnaa énama minná kemmá tíwáqnaa íniye. ánibo móra-nakoma kemmá tíwáqnaa énama minná kemmá timátíkáitaq yúnna-waigomma Áánûqtuma áwáqnaa kéíye. máqtemma keráwáqtí aúkáapikemma móra-nakoma miráuma pááqyan-iyaporaá umá maénama wemá uyátá-maqma anó-naqa mániye.” téna Ítuma tiráíye.

móra-nako keráwáqá íma namuroíq umátikai- naqa minná keráwáqtí aanábóe.

⁴⁹Yóaanema yauwéqma tiráíye: “kawáá-nákô, ketáá móra-naqa aónáúnataama enáwíkake táí-aagomma kématuwaiye. miráímanibo

wemá ketáái tinaaemma íma kéwaraipoataa ketáá aammá áunakaraunatae.” téna Yóáane tiráiyé. ⁵⁰miráitana Ítuma timá ámikaiye: “keráwáqá min-nákómmá íma aammá áunakaaro. móra-nakoma keráwáqá namuroiq íumatikenama wemá minná keráwáqti aanábómíye.” téna Ítuma tiráiyé.

**yaímma Taméria-wayukama mááqa aúyaketa
Ítumma paábaq watukáae.**

⁵¹Áánûqtuma Ítumma awíqmena wenôpaq uwíní-kanaama waaqókáq uráiyé. miráitana Ítuma Yérútáárebaq ónáae téna mimórá aúyánámmá ítama yarútaiye. ⁵²ánibo Ítuma yaímma-wayukama timáyíkáitata aamá maméta áqnáabaq urááe. aamá maméta kó-kayukama Taméria-wayukati pááqya-marupaq uyábéketa Ítumma yokaa umákaneta urááe. ⁵³miráimanibo mi-márúkákq-wáyúkámá Ítumma awíqmeta yeqtí naaúpaq uwíyábá íma yíkaraiye. yemá ítaraae. Yérútáárebaq yeqtí namuro-wáyúkámá máápaq witatabóata Ítumma íawikaae. ⁵⁴kaayaq-íyápó-ánnámá Yêmitiyaa Yóáanema min-ááímmá yenákámá aónatuweta Ítumma maará-tima-amikaaye: “uyátárai-nako, ketáá Áánûqtnopake iramá ááyaananataa mi-káyúkámá kun agamá kautíníyô?” téta tirááye. ⁵⁵miráimanibo Ítuma waeréna min-nákámá min-ááíqtábá yiwááguraiye. ⁵⁶ánibo yemá mikáké ôq-marupaq urááe.

móra-nakoma Ítun anaáe waráné i-naré.

⁵⁷yemá aapaq maré kéowana móra-nakoma Ítumma maará-tima-amikaiye: “máqte-marupaq wíné innabáqá kegáráq anaáe waqmé ónúne.” téna tiráiyé. ⁵⁸ánibo Ítuma wemmá makáqma aónanena timá ámikaiye: “abááq-íyákómá muríanóbáq kémaitana numagómá ánáamma umárena kéwaimanibo Waayúkagoni Áráaqa waénúna-namma íma wáiyé.” téna tiráiyé.

⁵⁹ánibo Ítuma káqo-nakokaraq timá ámikaiye: “emá ketinaae waraao.” téna titana min-nákómá maará-tiraiye: “kanaarácq tiyúwénaq ketibomá ko mamá uqtamá kátuwerabiyo?” téna tiráiyé. ⁶⁰ánibo Ítuma timá ámikaiye: “íbáqyuwaa. yemá keqtábá íma itéta pukáa-kayukaraa-kayukama iyúwénata pukáiya-kayukama uqtamáyíkáaro. ánibo emá uré Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba átê-wataama mó-tima-yimiyo.” téna Ítuma tiráiyé.

⁶¹ánibo keqnáámmá móra-nakoma tiráiyé: “uyátáraana-nako, kemá enanaae waránáa kéunamanibo emá kanaarácq tiyúwénaq ketí waayúkama tiyáama mó yímíqma máéro timá yíkatuvero.” téna tiráiyé. ⁶²ánibo Ítuma maará-tima-amikaiye: “waayúkama náayubi Áánûqtuni aakaq áaimma átáma wínéna kéimanibo aati-aatimá anaáepaq naayón-ááíqtábá waéqma káonaipoana Áánûqtuma yabíkái-kayukabimma kanaarácq íuwiniye.” téna Ítuma tiráiyé.

Îtuma abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá timáyikaraiye.

10 ¹anaaeqaqa uyátárai-nakoma abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá ókaraq awaaméqá umáyikena kaayaq kaayaq umá timá yíkáitata áqnáabaq urááe. áníbo máqtemma anó-maruparabi pááqya-marupaqa Îtuma wíné i-márúpáq timáyíkáitata kówana anaaeqaq Îtuma wíníqtaba uráíye. ²áníbo Îtuma mi-káyúkámá maará-tima-yimikaiye: “taíbaq aáwakoraa umá yópi ábuma karáimanibo taíbaq-mayai-wayukama íma mááe. miráínaq keráwáqá yókóni aboákáq nunamummá tíyana wemá Áánûqtuma yaímma mayai-wáyúkámá timáyikainata wení aáwakaa ko mamá áíkuyikaino. ³keráwáqá kóoro. áníbo ítáaro. akikérá umá máa-kayukati aúkáapi kaayoné-wámmá kokóri-araakaa umá timá-tikaunaq kégoe. ⁴keráwáqá aapaqá yaímma-yataaqa títauq-anamma kápiq-unamma móneqa íma mamé oro. áníbo keráwáqá aapaqá íma aagamá waayúkate watáama tero. ⁵móra-naupaqa uyábereq áqnáabaqa maará-tero. ‘maan-náúpáq-wáyúkábímmá kaayoné-yátááqá waíno.’ téra tero. ⁶áníbo móra-nakoni áyákoma kaayoné ínna-naqa min-náúpáq máinaqa minnámo kaayoné-yátááqá waíno tíyan-aikoma min-nákópi yuwáiyanaq ko waíno. ááqibo móra-nakoma ímo mirá énama kaayoné-yátááqá waíno tíyan-aikoma yauwéqma keráwátôpaq yíno. ⁷keráwáqá mimórá-náúpáq áátuma máéro. áníbo min-náúpáq máiyata yemá aáwaqa timéta nommá timéta íyamma naaro. mayaíráq-nákómá kanaarác wení meyámmá mayániye. miráínaq keráwáqá óq-naupaqa móra-mora umá íoro. ⁸áníbo keráwáqá mera-márúkác uyáberaiyata mi-márúkác-wáyúkámá yeqtí naaúpaq tiwíqme wíyaqa kanaarác uréraq yemô timíyan-aawaqa naaro. ⁹áníbo mi-márúkác karí-wáyúkámá mamá kátobamayikeraq mirá kéeqa yemmá maará téraq timá yíméro. ‘Áánûqtuma yabítikani-waigoma keráwáqtí waaqókác maíye.’ timá yíméro. ¹⁰áníbo keráwáqá móra-marukaq wíyata mi-márúkác-wáyúkámá yeqtí naaúpaq íma tiwíqme wíyaqa kanaarác keráwáqá mi-márúkóni aakaq ko itó-uma máera maará-tero. ¹¹‘keráwáqtí maa-márúkáké káitôgoma ketáái tibíkác aráápaimanibo ketáámá popoq umátuwaunanataa keráwáqtôpaq yauwéqma wiyé. atéráaro. Áánûqtuma yainai-kánáágómá keráwáqtí táí-meyakaraq waaqókác kéíye.’ tero. ¹²kemá keráwáqá kétima-timune. mi-márúkómá keráwáqá íma tiwiráiya-marukoma Tótôma-marukoma uyátá-maqma anómma táí-aimma wánipoana aqtó-kánáárác Áánûqtuma Tótôma-marukomma paru umáyikena íma tiwiráiya-marukomma íma paru umáyikaniye.” téna Îtuma tiráíye.

yaímma-marupaq-wayukama yirummá íma waéráa-kayukati tiruno.

¹³Îtuma óq-aimma tiráíye: “keráwáqá Ítiráaeo-marupaq-wayukao, ítáaro. Tiyórátini-wayukao, keráwákác táí-yataaqa anómma páác íniye.

Beqtáira-wayukao, keráwákáq táí-yataaqa anómma pááq íniye. ánibo kemá keráwáqtí márúkaq awaaméq-yátááríq únnaiq umá móra-nakoma Tááíranapaq Tááyabakaraq awaaméq-yátááríq énama kanaaráq naayóbáq yemá unáá káréqomma wáqtôraa yáútúma itoréta kanabí máeta yirumma waeráune téta yiráátiraae. ¹⁴ aarawaamá mamá yainánéna ínna-kanaaraqa Tááyabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq yemma anónnáma táí-meyamma Áánûqtuma yimínímanibo keráwákáq uyátámaqma anómma anónnáma táí-meyamma timíniye. ¹⁵ ánibo keráwáqá Kápéranabaq-wayukao, keráwáqá múte yaúmeq Áánûqtukaq uwínô? miráinomanibo keráwáqá paá Tááqtaani márûpaqa iyaabótuwanoe.” téna min-áímmá Ítu tiráiyé.

¹⁶ Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “móra-nakoma keráwáqtí táama itáina-nakoma minná ketáama kítaiye. ánibo móra-nakoma keráwáqá anaaémma umátikenama minná kemmá anaaémma umátikaniye. ánibo móra-nakoma anaaémma umátikenama min-nákómá kemmá timátíkítaq yúnna-naqa Áánûqtumma anaaémma kéumakaiye.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuni abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá yauwéqma irááe.

¹⁷ anaaékaqa abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá Ítuma timáyíkaraimma yauwéqma iréta yimuqá ôriq umá kémareta maará-tiraae: “uyátáraana-nako, ketáá enáwíqa yaúnanataa táí-aagoma waayúkabike paábaq yá-uraae.” téta Ítumma timá ámikaae. ¹⁸ ánibo Ítuma timá yímikaiye: ‘kemá Áánûqtuni márûpake Tááqtaama aabáyúraa yoqména páátákáá kuqtitaq aónaraune. ¹⁹ ítáaro. kemá keráwáqá akoqnááma tímikaunaboq keráwáqá kanaaráq irakabayaakógáráq áwáábíq-uwabaaikokaraq títauqnapo yamá káraapeq Tááqtaani akoqnááma uyátánoe. ánibo móra-yataakoma kanaaráq íma mamá keráwáqá táíq umátikaniye. ²⁰ miráimanibo keráwáqá táí-aagoma keráwáqtí táama ítáiqtabama timuqá íma maránómanibo Áánûqtuma máipa q keráwáqtí tíwíqa kágamaraibo minnýaba timuqá máraaro.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma amuqá maréna Áánûqtuma aboákáq ‘tikáiyé’ tiráiyé.

²¹ mi-kánááráqá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Ítun áyáqno q mamá amuq-yatááqá pááq itana Ítuma maará-tiraiye: “ketiboó, ení márûpaq-wayukagaraq maa-marábí-káyúkágáráq uyátárai-nare. kemá minnýaba ‘tikáiyé’ kétune. emá maami-qtátááqá itái-yátááqá itéta ‘aamá ítaraunatae’ kéte-kayukabima mamá áuyoqyike aamá íma itéta paá-wayukama kéyiraatene. owé. ketiboó, ení akaí-yátáákómá mirá-uraiye.

²² ketibomá máqte-qtataaqa ketiyáápitaa makáiyé. ánibo móra-nakoma kemmá áanikomma íma timónaraibo ketibomá wenamá

kemmá áanikomma kétimonaiye. móraiq umá móra-nakoma ketibommá Áánûqtumma íma aónaraibo áaniko kemá kenamáa káonaune. ániibo waayúkama náayuwabi áanikoma kemá yiráátenaaq únna-wayukama yegáráq ketibommá Áánûqtumma káonaae.” téna Ítuma tiráiyé.

²³yemá iyápó-annama yenámáa Ítute máawana yeqtôpaq waeréna Ítuma maará-tiraiye: “náayuwabi keráwáqá aónaa-qtataaqtaba yemá yimuqá kémaraae. ²⁴kemá keráwáqá kétima-timune. naayóbáqá taíbaq amuné-wáyúkáwábi taíbaq káni-kayukama keráwáqá íbêqa aónaa-qtataaqa aónanaae temánibo yemá kanaaráq íaonaraae. ániibo keráwáqá íbêqa ítáan-aimma ítánáae temánibo yemá íma ítaraae.” téna Ítuma tiráiyé.

Tamériabake-nakoma namuro-nákómmá arummá umákaraiye.

²⁵mikáké mórama ámáan-aimma yirááti-nakoma itó-urena Ítumma makáqma aónanena uráiyé. ániibo wé Ítumma timá ámikaiye: “yirááti-nako, kemá náaraq éraq matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánúnô?” téna ámáan-aimma yirááti-nakoma tiráiyé. ²⁶ániibo Ítuma yawéqma timá ámikaiye: “nóinae ténawaq Áánûqtuni watáama agamatán-áikómá kétéyo? emá náaraq umá kéyorautono?” ²⁷titana min-nákó yawéqma tiráiyé: “mútúq arummá káme ení akoqnáagaraq arun-iyápógógáráq máqtemma aúyánákáráq ení uyátárai-nakomma Áánûqtumma weqtábá akaíno. ániibo enamááriq eqtábá ákáiniq umá enamakaq náawabi maína-waigoqtaba akaíno.” téna agamatán-áikómá tiráiyé. ²⁸ániibo Ítuma timá ámikaiye: “emá áraimma arupú umá téne. emá miráuma ténaiq emá kanaaráq matúq-matuq umá mánone.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁹miráimanibo mi ámáan-aimmo yirááti-nakoma wenamááriq wenáwíqa mamá íraqôniq íyábá ákáitana timá ámikaiye: “ániibo ketimakaqô mái-naqa minná náawabiyo?” téna tiráiyé. ³⁰ániibo Ítuma maará téna yawéqma tiráiyé: “móra-nakoma Yérútáábake yuwéna Yérikobaq kukáiyé. ániibo moyá-káyúkámá aapaq aónatuweta máqte-qtataaqa yabímayeta ikámma taítawaa umákaraae. yemá miráumatuweta kóuraae. anaaékaqa min-náqá aapi máena wemá puiné uráiyé. ³¹ániibo mi-kánááráqá móra monoq-káwáá-nákómá min-ámmá waqmé kukáiyé. Táméria-naqa aónawaena yuwéna kótámaqtuwena aan áwábake kóuraiye. ³²móraiq umá móra Aríbae-annabike-nakogaraq min-ápáq iréna min-náqá ya aónatuwena kótámaqtuwena aan áwábaq maréna kóuraiye. ³³miráimanibo Támériabake móra-naqa ikámaraa-nakoni namuro-nákómá min-ápáq maréna min-náqá máikaq iráiyé. ániibo wemmá aónaimma áyáqnoabaqa aruqtábá umákaraiye. ³⁴ániibo amakaq uréna matawékaraq wááéni-nokaraq atíma náopi atáá-umakatuwena min-náqá mûte yaúma wení ótiraa-kakoni ámûraaq abímmá ayákaraiye.

ánibo awíqmena min-náqá waabá-káyúkámá kówate-yawate o-náúpq mó ákarena yabírákaraiye. ³⁵ánibo min-náúpq wamaráayakake aabáyaanapimma mi kówate-yawate-nakoni aboámmá móneqa móra-wayukama ámíqtuvena maará-tiraiye: “emá maa-nákókák yabíqma arútárenana yaímma ení móneqa maami-nákókákô kóí-naqa kemá yauwéqma yéqa yaímma-meyamma yauwéqma aménúne.” téna tiráine. ³⁶íbêqa emá náaraq téq aúyánámmá kéitaano? kaumo-wáyúkámá maréta yewana moyá-káyúkámá ikámaraa-nakomma náawaq amakaq máitana áwáqnaa iníkáámá uráiyoy?” téna Ítuma tiráiyey. ³⁷ánibo ámáan-aimma yirááti-nakoma maará-tiraiye: “min-nákómá arummá itana áwáqnaa i-naré.” titana Ítuma timá ámikaiye: “emá uré min-nákómá iníq uwo.” téna namuro-wáyúkáyábáráq wemmá Ítuma timá ámikaiye.

Máátaayaa Máriaae.

³⁸yemá maré owana Ítuma wení iyápó-annate móra-marupaq uyábékaae. móra-inikoni áwíqa Máátaae. wemá Ítumma awíqmena wení naaúpq uráiyey. ³⁹Máátaani áúkoma wení áwíqa Máriaae. ánibo Máriaama iréna uyátárai-naqa Ítuni aítaupi maraq ya máena Ítun áama ítaraiye. ⁴⁰miráimanibo Máátaama uri-uri kéena aáwaqa mamá yokaa kéitana aúyánákómá wéyáwé uráiyey. miráitana Máátaama Ítunopaq uréna maará-tiraiye: “uyátáraana-nako, ketúkoma kenamá tiyúwáitaq máeq aáwaqa mamá yokaa kéune. minnáyabama emá íyaq aúyánámmá kéitaano? emá Máriaamma timá ámínana wemá ya tíwáqnaa íno.” téna Máátaama tiráiyey. ⁴¹miráitana uyátárai-naqa Ítuma Máátaamma maará-tima-amikaiye: “Máátaao, emá netuq-áuyánámmá kéite máqte-qtataaqtaba ummaa kéyaane. ⁴²miráimanibo móra-yataaqtaba íma wáitana abáá kéiyey. ánibo Máriaama íráqô-qtataaqa mayánéna kéiyey. Máriaanopake íráqô-qtataaqa íma paábaq matuwániyey.” téna Ítuma tiráiyey.

nunamummá tí-ááímmá

11 ¹Ítuma móra-aukapaq nunamummá kétena máqe-uraiyey. ánibo anaaékaqa nunamummá timá ánatatuwaitana mórama wení iyápó-annabike-nakoma maará-tima-amikaiye: “uyátáraana-nako, nunamummá tí-ááímmá keqtáá timá tiráátiyo. miráuma naayóbáqá Yóaanema wení iyápó-annama timá yiráátiraine.” téna tiráiyey. ²ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiyey:

“keráwáqá nunamummá tínéqa maará tero.

keqtibotááo, emá yabíkáánna-marukaq máanana enáwíkoma aokaq wáiyey.

emá yabíkáánna-yataaqa maabáq kumíno.

ení márúkaqa enaúyánámmá wáráanikaa umá maa-márábíkáráqá enaúyánámmá waránátaae.

³ íbêqa aáwaqtaba únnataama máqte-tupaama timiyo.

⁴ ketáái otaa-qtátááqá mamá paábaq kéyuwe awikátuwaao.

miráuma otaa-qtátááríq umátíkáa-kayukama yeqtí otaa-qtátááqá
paábaq mamá kéyuwetaa tiwikátukaunataae.

emá keqtáá anómma makáqma aónai-yataaqa íma mamé iyo.”

téna Ítuma wení iyápó-annama nunamummá timá yiráátiraiye. ⁵ ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “ániibo keráwáqti aúkáapike móra-nakoma wení aanábómá máinaboana min-nákómá nokáamma uréna wení aanábógómmá maará téna mó-tima-amikaiye. ‘ketí aanábógô, kemmá aáwaqa timiyo. ⁶ ketí aanábó-nákómá ayáqtááqa-amma uréire éqéna ketôpaq yimmá aáwaqa aménúna-yataaqa íma makáune.’ téna tiráiyé. ⁷ ániibo naaúpaqo máitana yaqtabá ko ítái-nakoma maará téna yauwéqma tiráiyé. ‘kemmá ummaa-yátááqá ítíme ítiwautuwo. oqtamá aúyakuraitana ketí iyápó-annagarataa túmá waguráunataae. kemá íma itó-ureq móra-yataaqa aménúne.’ téna tiráiyé. ⁸ ániibo nôraq uráiyô? min-nákómá wení aanábóé téna íma itó-urena aáwaqa íaminiye. kemá kétima-timune. emmá agaemá íma inaaboaá ókaraq itaa-itaá inanamá wemá itó éna máqte-qtataaqtaba ónna-yataaqa emmá amíniye. ⁹ ániibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá tíyana Áánûqtuma móra-yataaqa keráwáqá timíno. keráwáqá móra-yataaqtaba abáá kéeqa kanaaráq aónainoe. oqtaráq pagé-page tíyanama Áánûqtuma oqtamá ítikaniye. ¹⁰ máqte-kayukama Áánûqtukaq nunamummá tétama yemá mayaínoe. móra-nakoma nóiqtababi abáá énama wemá aónaniye. ániibo náawabi oqtaráq pagé-page tíanama Áánûqtuma oqtamá iyakaniye. ¹¹ keráwáqti aúkáapikema móra-nakoni áanikoma aboáqtábá ‘noyááqa timiyo’ tíanama aboámá kanaaráq irakabayaammá amíníyô? ¹² ániibo áanikoma aboáqtábá ‘kokóri-amuqa timiyo’ tinnayaba kanaaráq aboámá áwáábíq-wamma uwabaaimmá amíníyô? minnágaraqa ímiye. ¹³ ániibo keráwáqá táí-wayukamanobo íráqô-qtataaqa keráwáqti iyápóma yimí-áímmá káonaae. miráinataa ketáá minnýabataa káonaunataae. ketibotáá Áánûqtuma wení márúpaq máin-nakomma wekáq nunamupí itaíyanama yemmá wení Aokaq-Áámá yimíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

yemá téta ‘Ítuma Piétebugaraq mayaímá kémayaiye’ tirááe.

¹⁴ móra-nakoma aamá íma téna máin-nakopike Ítuma táí-aama waqtukáiyé. ániibo mi-káátámá paábaq kóitana óyauqo aúyaki-nakoma aamá áaimma átáma tiráiyé. miráitata aarawaamá taíbaq iyánáaq urááe. ¹⁵ ááqibo yaímma-wayukama maará-tiraae: “Piétebuma táí-aagoni kawáá-nápóana Tááqtaani akoqnáárake Ítuma waátáma kématuwaíye.” téta tirááe. ¹⁶ ániibo yaímma-wayukama Ítumma makáqma aónaineta Ítuqtaba mórama anón-awaameq-yataariq ínataa aónaano tirááe. ¹⁷ miráimanibo Ítuma mi-káyúkati yúyánámmá aónatuwena maará téna mi-káyúkámá

timá yímikaiye: “móra-marukaq-wayukama yaíkaaq uréta ááíqa íyana mi-márúqá íma íráqóniq umá paá wániye. móra-anna-wayukama yaíkaaq uréta wenikamé-wenikame étama min-ánná-wáyúkámá íma íráqðniq umá paá mánoe. ¹⁸keráwáqá téq keqtábá Piétebuni akoqnáárake táí-aagomma kématuwaane kétéwaq minnýaba kétune. ániibo Tááqtaani waayúkama yaíkaaq umá kaayaq-ánnáíq uréta ááíqa íyanama Tááqtaani akoqnáámá íma wániye. ¹⁹móra-nakoma Tááqtaani akoqnáánapo táí-aagomma íma kanaaráq kématuwaiye. Ítíráaeo-wayukao, áraimma Piétebuma tíwáqnaa kéí-naqo waátáma kématuwaanama kanaaráq náawaq keráwáqtí iyápóma yíwáqnaa ínatawaq yemá táí-aama matuwánô? miráínata keráwáqtí iyápóma iyuwáiyata min-áímmá árainabi íbiyo téta ítama aónaaro. ²⁰miráimanibo Áánûqtuni akoqnáárake táí-aama kématuwaunaboana minnýaba Áánûqtuma yabíkai-waigoma keráwákáq áqa iráíye.

²¹ítáaro. Tááqtaama mórana akoqnáá-nakora umá iyebó umátorena wení naaóq yabítuwena máinanama kanaaráq wení máqte-qtataaqa paá wániye. ²²miráimanibo káqomma uyátá-maqma akoqnáá-nakoma iréna min-nákótê ááíqa umá uyátenama min-nákóní tokóruyaka-puma wení iyebómá máqtepaq min-nákómá auyánámmá itáíq-itaiq i-qtátááqá maténa máqte-qtataaqa yaímma káqo-kayukama yimíniye.

²³ítáaro. móra-nakoma ketí aanábómá ímo maénama minná wemá ketí namuro-náqíye. móra-nakoma ketê íma mamá áíkuyenama wemá ketí waayúkama mamá waqmé wéyáwé kéumatuwaiye.” téna Ítuma tiráíye.

waátáma yauwéqma iráíye.

²⁴óqa waéqma itái-áímmá Ítuma timá yímikaiye: “ániibo táí-aagoma móra-nakopike yuwéna paábaqo kégowenama kokoq-márábáq kóurena aagamá máni-maruqtaba abáá kéíye. mi-tái-áágómá máni-maruqa ímo aónénama wé maará kétéye. ‘kemá yauwéqma maéwauna-naupaq ko mánune.’ téna kétéye. ²⁵ániibo mirá-timatuwena yauwéqma ko aónaimma naayóbáqô maéwai-namma kuyúqtuketa yokaa umákaae. ²⁶miráitana mi-tái-áágómá uréna káqomma abapaké kaayaqá uyátá-maqma táí-aama ko yiwíkema min-nákópí ya máqe-uraae. ániibo naayóbáqá min-nákómá táíq umá máqe-urapoana íbêqa wemá uyátá-maqma anómma táíq umáguraiye.” téna Ítuma tiráíye.

amuqá marái-yátááqá mayai-ááíné.

²⁷Ítuma min-áímmá ti-kánáaráqá taíbaq aarawaamá máqe-uraae. ániibo móra-inimma mi-káyúkátí aúkáapi máin-inikoma maará téna ááyama tiráíye: “móra-inikoma naayóbáqá marákáraitaa wení náama naráána-inikoma ké itaúnama wemá amuqá kémaraíye.” téna min-íníkmá tiráimanibo ²⁸Ítuma maará-tiraiye: “mirá íma téaq maará tiyo.

Áánûqtun áama itéta anaaé waráiya-kayukama yemá yimuqá kémaraae.” téna Ítuma tiráiyé.

yaímma-wayukama ‘anómma awaaméq-yátááqá aónanaae’ téta tirááe.

²⁹tafbaq-wayukama ayú yagéguyawana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “íbbèqa maa-kánááráq-wáyúkámá táí-wayukamoe. yeráwáqá móra anómma awaaméq-yátááqá aónanaae kéte. miráimanibo kemá móra anómma awaaméq-yátááqá íma yiráátenunamanibo kímora Yónaama anómma awaaméq-yátááqá yiráátenune. ³⁰naayóbáqá Yónaama Áánûqtuni awaaméqá máena Nínibeq-wayukabi timá tágayimikai-qtataaqa pááq uráine. móraiq umá Waayúkagoni Áráaqa Áánûqtuni awaaméqá íbbèq-wayukabima pááq uráiyé. ³¹anaaékaqa Áánûqtuma aarawaamá mamá keyainainana móra-inikoma kaapaq-áúkápáké (kúínima) itó-uma iréna íbbèq-anna-wayukati táí-aaimma mamá pááq íniye. min-íníkmá maa-márágóni aqtóráké wemá iréna Tórómónima wení itaí-yátáákóni áaiqtaba timmá ya ítaraimanibo keráwáqá íbbèq-kanaama íkeitaae. maakáqá Tórómónimma uyátáni-naqa maa máiyé. ³²Áánûqtuma aarawaamá yainánéna ínna-kanaaraqa Nínibeq-wayukama itó éta keráwáqtí kúmiq-yataaqtabama awaaméqá ínoe. ániibo Nínibeq-wayukama Yónaama aamá timmá itéta yirummá waékáae. miráimanibo íbbèqa Yónaamma uyátáni-naqa maa máiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

áúgoni ómmá

³³waéqma itaí-áímmá Ítuma tiráiyé: “waayúkama ómmá kúraqma yaaregóni aménáápárábi tawegóni aménáápáqá íma kémaraae. ímiye. yemá ómmá kúraqma abarokáq yaareráqá makáawata waayúkama min-náúpáqô kéyetama ómmá kamá tágaimma káonaae. ³⁴túramma keráwáqtí túgoni óné. ániibo túrakoma íráqôniq uráinanama keráwáqtí máqte-tuyanamma táganiye. ániibo túrakoma táíq umágínanama keráwáqtí máqte-tuyanamma kumayuqá aurániye. ³⁵miráinaq keráwáqá yabíqma arútáaro. keráwápímô tágain-okoma kumayuqá auráinabo ³⁶keráwáqtí máqte-tuyanamma tágama wáinana móra-aukapaq-turapimma íma kumayuqá auráinanama kanaaráq miráuma ókómá tirunóbáké kamá tágainikaa umá táganiye.” téna Ítuma tiráiyé.

Pérati-wayukagaraq yirááti-wayukagaraq táí-aaimma tarôq urááe.

³⁷Ítuma min-áímmá timátúwáitana móra Pérati-nakoma Ítumma ááyama awíqmena wení naaúpaqa aáwaqa nainéna uráiyé. miráitana Ítuma aáwaqa naí-yááréráq ko máqe-uráiyé. ³⁸ániibo mi-Pérátí-nákómá aónaimma Ítuma áqnáabaq ayáamma íma tete éna paá aáwaqa mamá kénaiqtaba aónawaena Pérati-nakoma iyánáaq uráiyé. ³⁹miráitana uyátárai-nakoma Ítuma timá ámikaiye: “keráwáqá Pérati-wayukama

keráwáqtí tirunóbáqá miráuma káápuwabi táápekoni amegaa-áúráqá tete umá íráqôniq umátúwáanikaa uráiyee. ániibo keráwáqtí tirunóbáqá táí-aaikoma ógikaiye. ⁴⁰keráwáqá aíbôq-wayukae. móra-nakoma Áánûqtuma amegaa-áúrákáráq arunóbákáráq íyaq tarôq kéiyô? ⁴¹ániibo keráwáqtí táápepi wái-qtataaqa yáayaba o-káyúkámá yimíyana mikáké máqte-qtataakoma tirunóbáqá íráqôniq umátikaniye. ⁴²keráwáqá máqtemma anónabi pááqyan-aawapikema yoráuma tiyáákabike kímora mamá Áánûqtumma kámemanibo aammá kárabaae. Áánûqtuma tirummá amí-ámmá yukááe. mi-kááyáq-yátááqá waránómma Áánûqtumma tirummá améq ámáan-aimma wáráaro. ⁴³keráwáqá Pérati-wayukao, atéráaro. keráwáqá monoq-náúpáq aarawaatí yúbáq máiyaba ôriq umá kétékaitana waayúkama álkuiyakaq ‘anón-nare’ téq miráo-maarao timá-tikaiyaba ôriq umá kétékaiye. ⁴⁴keráwáqá atéráaro. keráwáqá miráuma pukáa-kayukama uqtamáyíkáraa-mararaama aúpáq maranóbáq wáitata waayúkama yúramma íma aónéta ámûraq yítauqa yamáe uréire oníkáá-káyúkámá keráwáqá Pérati-wayukama mááe.” téna Ítuma tiráiyee.

⁴⁵mórama ámáan-aimma yirááti-nakoma Ítuma áaraq yauwéqma téna maará-tiraiye: “yirááti-nako, emá mirá té ketáágáráq timá táwíq kéumatikaane.” téna tiráiyee. ⁴⁶ániibo Ítuma maará-tiraiye: “keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukao, atéráaro. keráwáqtí ummaa-ámáán-áímmá aarawaatí yímûraaqa mûte kémaraawata yemá mûte mayánôqtabama kammáa kámagoe. miráitaq keráwáqá móra tiyáánapo íma ánékuqma min-úmmáá-yátááqá mûte mayánóniq éq yíwáqnaa kéoe. ⁴⁷keráwáqá atéráaro. keráwáqtí títaubikoma naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamowaq keráwáqá mi-káyáukáyábá mararaakaqá íráqô-kuruma umá kéikuyikaae. ⁴⁸keráwáqtí títaubikoma naayóbáqá nôrabi uráá-qtataaqtapa paá mimórá túyánámmá kéitaae. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma uqtamá yíkátuweq yeqtí mararaakaq íráqô-kuruma umáyíkaraae. ⁴⁹miráitana Áánûqtuma íráqômma itái-yátáápíké maará téna tiráine: “ketí amuné-wáyúkámá kemá awaaméqá umáyikeq timáyikanune. yaímma mamá táíq umáyiketa yaímma yíkamma puínóe. ⁵⁰⁻⁵¹miráiyata íbêq-kanaaraq-wayukama yeqtí yítaubikoni anónnáma táí-meyamma mayánóe. áqnáabaq-kanaarake aqtó-kánááráqá Êboyaa Tékaráíyaama yíkakaane. Tékaráíyamma anó-monoq-naupaqa Áánûqtukaq amí-yáárégáráq waayúkama máirakaraq aúkáapimma ikákaane. ketí amuné-wáyúkámá yíkakaa-kayukayaba íbêq-kanaaraq-wayukama yemá anómma táí-meyamma mayánóe. ⁵²keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukama keráwáqá atéráaro. aamá ítama arutái-óqtáráké kíma matokáamanibo íuyaberaamma aammá aúyakaawata káqo-yuma uyáberanaae temmá keráwáqá aammá káuyaraae.” téna Ítuma tiráiyee. ⁵³Ítuma min-námmá yuwéna máápaq kumá yaúbaitata ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq

Îtun-aubi maránôqtaba kammáa amáguraae. ániibo yemá máqten-aimma ítama aónaineta makáqma aónaraae. ⁵⁴miráitata yemá Îtumma kawáá umátuweta máeta móra-aimma tínata Îtuni áubi maréta aamá ítama yainánéta uráae.

kaaqaari-ááiqtábámá atéqma máero.

12 ¹netuqyaa taíbaq-wayukama titipáá umá waayúkama ámûraaq-amuraaq éta yaímma yatámówaniq umá áikuma máqe-uraae. ániibo mi-kánáaráqá Îtuma wení iyápó-annama áqnáabaq maará-timayimikaiye: “keráwáqá Péрати-wayukati pááqya-qtataakoma (yíqti) anómma auraiyábá atéráaro. Péрати-wayukati kaaqaari-yááiqtábá kemá kétune. ²máqte-qtataaqa aúpáq aúyoqma wáinna-yataakoma anaaékaqa abarokáq pááq íniye. máqte-qtataaqa yawááq umá wáinna-yataaqa anaaékaqa waayúkama aónainoe. ³miráinaq keráwáqá máqten-aimma nokáa kumayupí máeq tíyan-aimma wágáama tínoe. ániibo keráwáqá máqten-aimma yaákareq timú-timun-aimma naaúpake tíyan-aimma máápaq máeta ááyama tínoe.

waayúkagoma kímora-yataaqtaba áaqa ikatíno.

⁴ketí aanábó-wáyúkáo, kemá Îtuma keráwáqá maará téq kétima-timune. keráwáqtí amegaa-túmá waayúkama tíkamma kanaaráq puínôqtabama ikatíqa foro. anaaékaqa mi-káyúkámá ókaraq móra-yataariqa kanaaráq íumatikanoe. ⁵keráwáqá áaqa ikatínô-waigomma kemá tiráátenune. minnámô Áánûqtumma áaqa keráwáqá ikatéro. wemá wení náápaamma wáipoana anaaékaqa waayúkama iramá káiq-kaiq-irabi yaúma iyaabótuwaniye. owé. kemá Îtuma keráwáqá kétima-timune. wenáaqa ikatéro.

⁶keráwáqá káonaae. waayúkama móra-tiyaapaq-numama karogaro-mónéqá kaayakáké meyánîq kéoe. miráimanibo mórama pááqya-numagoqtabama Áánûqtuma íma awimmá kégamakaiye. ⁷keráwáqtábá Áánûqtu máqte-qtataaqa kawáá kéenapoana keráwáqtí tiqnótáuma wemá yoráutukaiye. keráwáqá ikatíqa foro. keráwáqá taíbaq pááqya-numagoni meyámmá uyátá-makuraae.

Îtun-awíqa yaí-ááímmá

⁸ániibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma aarawaatí yúrikaq ketíwíqa yéna ‘emá kennáé’ tínna-waigomma waayúkagoni Áráakoma Áánûqtuni kaqtó-wayukati yúrikaq wemmá mórai q umákanune. ⁹ániibo móra-nakoma aarawaatí yúrikaq keqtábá ‘kemá íma wenámúne’ téna mi wakaráinna-nakomma waayúkagoni Áráakoma weqtábá mórai q umá Áánûqtuni kaqtó-wayukati yúrikaq wemmá wakarakaniye.

¹⁰ Waayúkagoni Áráaqa móra-nakoma timá táiq umákainanama Áánúqtuma mi-kúmiq-yátááqá paábaq matuwéna awikátuwanimanibo wení Aokaq-Áágóqtábá móra-nakoma timá táiq énama min-nákóni kúmiq-yataaqa Áánúqtuma íma paábaq matuwéna awikátuwaniye.

¹¹ taákaq máráaro. yemá keráwáqá ketinaaé waráiyataba tiwíqmeta Íbaru-monoq-nauparabi kámááni-wayukati yúrakarabi anómma náapaakaraq matokáiya-kayukati yúraqaqo tiwíqme wíyaqa keráwáqá ikatíqa íma éraq ‘ketáámá nóine ténúnataabiyo’ téq ítero. ¹² Áánúqtuni Aokaq-Áágómá é mi-kánáábí tiráá tínna-aimma tínoe.” téna Ítuma tiráiyee.

**móneqa netuqyaa makái-nakoma aíbôqnaaboq
urái-waigoni waéqma itaí-áímmá**

¹³ mi taíbaq-wayukabike móra-nakoma Ítumma maará-tima-amikaiye: “yirááti-nako, emá ketiwaammá timá ámínana ketiborátái oótamma ketáá tímikaimma yaíkaaq umá kemmá tímíno.” téna tiráiyee. ¹⁴ ániibo Ítuma min-nákómma maará-tima-amikaiye: “nôraq íyo? náawaq keráwáqtí táama ítama yainá-náqá kemmá awaaméqá umátíkarai keráwáqtí oótamma mamá yainá-náqá awaaméqá umátíkaraiyo?” téna Ítuma tiráiyee. ¹⁵ ániibo Ítuma maará-tima-yimena tiráiyee: “keráwáqá atéráaro. atéqma keráwáqá máeraq móra-yataaqtabama íma túran-anna-aaro. keráwáqtí árain-auwaraimma maa-márábín-ótámmá nôraq umá-yataarabi makáána-waigoqtabae téna íma wáiyee. ¹⁶ ániibo Ítuma mórama waéqma itaí-áímmá maará téna timá yímikaiye: “mórama móneqa taíbaq makái-nakoni yópímmá taíbaq-aawaqa áyóki uráiyee. ¹⁷ wemá aúyánánóbáqá maará-tiraiye. ‘Íbêqa kemá náaraq ónúndô? ketí máqten-aawaqa mamá maránúnama anón-namma íma wáiyee’ téna ¹⁸ aúyánánóbáqá timátuwena ‘kemá maará-onune’ tiráiyee. ‘kemá ketí naammá yawítima anón-namma umákeq min-náúpáqá ketí aáwaqa wítima kémareq ketí íráqô-qtataaqa min-náúpátáá mamá maránúne.’ téna aúyánánómmá ítaraiye. ¹⁹ ániibo kemá keti-makómma maará téq timá ámenune. ‘timakô, taíbaq ení íráqô-qtataaqa taíbaq wáena netuqyaan-áúqá yáwiye. ániibo emá íbêqa aagamá mááo. emá aáwaqa né nommá né kée amuq-yatáápí mááo.’ téna aúyánánóbáq tiráiyee. ²⁰ miráimanibo Áánúqtuma maará-tima-aminiye: ‘emá aíbôq-naqone. emá íbêqa-nokaa puínóne. ániibo máqte-qtataaqa yokaa umáranama minná náawaq mayáníyô?’ téna tíniye. ²¹ miraráá umá waayúkama yeqtí máqte-qtataaqa yetábá maqmá ayúmá kéguyomanibo Áánúqtuni aúrakaqa áwáyoq-wayukama mááe.” téna Ítuma waéqma itaí-áímmá tiráiyee.

taíbaq-auyanamma itaí-ááímmá

²² Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqtí tú-araiqtabama netuq-

túyánámmá íma itéraq ketáámá nóinawaq nánúnataabiyo? ítero. ánibo keráwáqá keráwáqtí túyabama netuq-túyánámmá itéraq ketáái túraqa nóinawaq yawááq-onunataabiyo? ítero. ²³túwaraimma minná aáwáqa íma wáiyé. ánibo keráwáqtí túma minná íma unáákáqtôma wáiyé. ²⁴keráwáqá numagóqtábámá túyánámmá ítama aónaaro. yemá yómmá yoréta ánáyumma íma kéubetaboata aáwáq-naupaqa íma mamá káikuyoe. yeqtí aáwáq-namma íma waéna máqte-qtataaqa maránô-namma íma wáimanibo Áánûqtuma aáwáqa kéyimiye. keráwáqá aarawaamá numagómmá umaatamá uyátáraae. ²⁵keráwáqtí aúkáapike náawaq netuq-áuyánámmá iténama kanaarác wení pááqya-kanaama mamá ayátáákakaa umá paá mániyo? ²⁶netuq-túyánámmá itéq keráwáqá móra pááqya-qtataariq íma ínómanibo nôraq itarác keráwáqá yaímma-yataaqtabama netuq-túyánámmá kéitaa? ²⁷keráwáqá wíráátí-yataaqa yópi wái-qtataaqaq túyánámmá ítáaro. yemá mayaimá íma mayéta wáqtôma íma tarôq kéoe. miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá kéitaae. naayóbáqá Tórómónima miráuma íráqô-qtataaqa taíbaq makáimanibo maami-kíráátí-yátáákáá umá íráqô-qtataaqa íma makáine. ²⁸wé íbêqa námá-karaa-qtataaqa yópi wáitata aabáyaama káráma irabí kágatuwaae. ánibo mirá-námá-karáa-qtátááqá minná Áánûqtuma yaqnamá kéyabiqyikaiye. miráinaq keráwáqá mikác aónainoe. Áánûqtuma miráráá umá keráwákárác yabítikaniye. keráwáqá keráwáqtí itáíq-itaiq umá máiyataaqa pááqyamiye. ²⁹miráinaq keráwáqá 'nóin-aawaraq nánúnataabi nói-nonaq nánúnataabiyo' téqa netuq-túyánámmá íma ítáaro. ³⁰maa-márábímmá aamá íma itái-wáyúkámá mi-máqte-qtátááqá mayáinôqtaba abáá kéoe. miráimanibo keqtibomá Áánûqtuma keráwáqá nóiqtataarabi mayánéq ommá wemá kéitaiye. ³¹keráwáqtí túyánámmá Áánûqtuni aúyánákác mórabi maréra kéitaiyana Áánûqtuma mirái-qtataaqa keráwáqá tímíno.

Áánûqtuni márûpaqa íráqô-qtataaqa mamá áíkui-aaimma

³²ketí pááqya-tipi-tipi-anna-wayukao, ikatíqa íoro. keqtibomá Áánûqtuma wé keráwáqá yabíqtikanena kéiyé. ³³keráwáqtí oótanaa máqte-qtataaqa waayúkarác maráiyata meyáníq kéiyac minnárake mónéqa matéra áwáyoq-wayukama yíwáqnaa éra yíméro. ánibo mónéq-unamma íma yararéna akoqnáá umá wái-unaqtaba abáá oro. ánibo Áánûqtunopaqa íráqô-qtataaqa íma aúyokena paá wáni-qtataaqa mamá keráwáqá áíkuyoro. ánibo Áánûqtunopaqa mórama moyá-káyúkámá waaqókác íma kanaarác kéuyowana táí-wakoma íma máqte-qtataaqa namá táíqa kéumatuwaiye. ³⁴keráwáqtí íráqô-qtataaqa wái-marupaqa keráwáqtí tíyakogaraq mi-márúpác wániye.

mayái-wáyúkámá yokaa o-wáigóní watáama

³⁵yokaa umá máero. keráwáqtí wáqtôma awarakác umá itéraq tímûrannama umá kárutera ómmá kúraqma yokaa umá máero.

³⁶keráwáqá miráuma yeqtí kawáá-nákómá aaramá íyáan-omaq-aawapaq kóuraitata mayái-wáyúkámá awé urááwana yauwéqma iníkáá oro. áníbo mi-káwáá-nákómá oqtaráqá mamá pagé-page tínatama páátákáá oqtamá íyakanoé. ³⁷áníbo kawáá-nákómá wení mayái-wáyúkámá ya yimónáinnama yúmá íwaguraiyana yimónáinnatama mi-máyái-wáyúkámá yimuqá maránóé. kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. mi-kánááráqá uyátárai-nakoma yeqtí kaqtó-nakoraa íniye. uyátárai-nakoma wenamááríq wení wáqtóma awaarakáríq umá itokéna wení ámûrannama uréna wenamááríq timáyikainata aáwaqa nai-yááreráq maraq máíyanama wenamááríq aáwaqa márú-yiminiye. ³⁸uyátárai-nakoma nokáan-aukaamma íréna ya yimónáinnama mi-máyái-wáyúkámá yokaa umá máqe-uretama yimuqá ôríq umá maránóé. ³⁹keráwáqá maaqtátááqtábá túyánámmá ítama arútáaro. naakóní aboámá áqnáabaqa ‘moyá-káyúkámá yínóé’ téna kanaaráq íma iyuwáinata naamma yawítíyuweta uyáberanoé. ⁴⁰keráwákáráqá yokaa umá máero. keráwáqá túyánámmá itéq Waayúkagoni Áráaqa íma kumíniye tíya-kanaabi kumíniye.” téna Ítuma tiráíye.

**tái-mayai-nakaraq íráqô-mayai-nakogaraq
yenákátí waéqma itai-áimmaá**

⁴¹áníbo Pítaama maará-tiraiye: “uyátárai-nako, maami waéqma itai-áimma kenamáa ketááwáq kétima-time máqte-kayukayabagararabiyo?” téna Ítuma ítama aónaraiye. ⁴²aníbo uyátárai-nakoma Ítu tiráíye: “náawaq aamá iténa akoqnáá umá yabíkái-kawaa-naqa máíyo? minnámo wemá wení mayáíráqá kawáá umá arútáraitana wení kawáá-nákómá mayái-wáyúkáráq yabíqma máikae téna awaaméqá umákáitana wení kanaaráq aáwaqa keyimiye. ⁴³anaaékaqa wení uyátárai-naqa yauwéqma yéna aónáinnama naayóbáqá timá ámikainaiqa wení mayái-nákómá énama kanaaráq mi-máyái-nákómá amuqá marániye. ⁴⁴kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. wení anón-nakoma wení máqte-qtataakaqa min-nákómmá kawáá umákaniye. ⁴⁵miráinamanibo mi-máyái-nákómá maará téna auyánámmá áyáqnoabaqa itániye. ‘ketí uyátárai-nakoma íma páátákáá yauwéqma yíniye.’ mirá-timatuwena mikáké áaimma átárena mayái-wáyúkáwábi mayái-nóínímmá tebûqa keyimena anón-aawaqa kénena aíbôq-nomma naréna aíbôqnaaboq kéenama ⁴⁶mi-káwáá-nákómá wení anón-nakoqtabama íma awé éna neginaagí ínna-kanaabi anón-nakoma yauwéqma kumíniye. wení kawáá-nákómá timá ámíniq íma itanabóana anó-nakoma wemá yawááq umákana karatábáyáá kutukáíye.

⁴⁷mórama mayái-nákómá wení kawáá-nákóní áaimma aónatukenamanibo mi-máyái-nákómá máqte-qtataaqa íma yokaa éna anó-nakoni auyánámmá íma kéwaraipoana wení uyátárai-nakoma

ôriq umá tebûqa kámena táíq umákaniye. ⁴⁸ ááqibo mi-máyái-nákómá wení anón-nakoni aúyánámmá íma iténa tinnaiq ínanama wení uyátárai-nakoma yaákarena tebûqa kámena táíq umákaniye. waayúkama taíbaq-yataaqo uyátárai-nakonopake matáiya-kayukama yemá keqnáámmá taíbaq-yataaqa yauwéqma amínoe. ánibo aarawaamá taíbaq-yataaqa uyátá-maqma anómma matétama kanaaráq uyátá-maqma anómma yauwéqma áméro.

Ítuni mayaígómá aarawaamá mamá yaíkaa q íniye.

⁴⁹ kemá maa-márábí-káyúkábíké táí-yataaqa agamá kautónaq kukáunana min-írágómá áaimma ataíkáae téq kemá kétune. ⁵⁰ kemá kímora-yataaqa keqtábá pááq ínimanibo minnýaba ketíyakoma ôriq umá ummaa kéyaiye. ⁵¹ keqtábámá maa-márábí kaayoné-yátááqá mamé kukáiyé kéteo? ímiye. kemá maa-márábí aarawaamá mamá yataénááq kukáune. ⁵² ánibo íbêkaraq anaaékakaraqa móra-tiyaapaq-wayukama móra-naupaqa máqe-íya-kayukama yaíkaa q umá ketíwíqtaba kaayaq-ánnáíq ínoe. kaumo-yúmá kaayaq-waígómmá namuroíq umáyikaiyata kaayaq-wáímá kaumo-yúmá namuroíq umáyikanoe. ⁵³ yemá yaíkaa q umágéta aboámá áanikomma namuroíq umákainana áanikoma aboámmá namuroíq umákaniye. ánibo anóama ayáámúkomma namuroíq umákainana ayáámúkoma anóamma namuroíq umákaniye. ánibo móra-nakoni anóama min-nákóní ánáakomma namuroíq umákainana min-íníkmá awaaikómmá anóamma namuroíq umákaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

móra-yataaqa pááq íni-waigoni kanaamá

⁵⁴ Ítuma aarawaayábágaráq maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá abutá konnámmá utaitaq aónatuweq páátákáá keráwáqá maará kéte. ‘aaqá yínéna iyé’ tewanamá áraimma aaqá kéiyé. ⁵⁵ ánibo keráwáqá itáawana anómma uwáama yóráitaaq keráwáqá maará kéte. ‘Íbêqa aaqá kániye’ tewana áraimma mirá-teni q kéiyé. ⁵⁶ keráwáqá túyánámmá íma wáiq-kayukae. maa-márábín-áwáámékáráq aabayákáq-áwáámékáráq aónama kárutaamanibo nôraq itaráq íbêqa maa-kánááráq-áwááméqá íma aónama kárutaao?

aamá ítama yainánéna ínna-waigote aamá timá arupú okao.

⁵⁷ nôraq itaráq keráwáqá kenamááríq túyánámmá ítama arutéq arupú-aaimma mamá kéyainaa? ⁵⁸ móra-nakoma emmá aabi mayakéna aamá ítama yainánéna i-nákótéma yagaroqtamá urékama kanaaráq kenákámá aapaq kéweka aamá timá arútáakao. mórai q umá Áánûqtuma emmá aabi mayakéna aamá ítama yainánéna kéinaama páátákáá wetéma yagaroqtamá urékama aamá timá arútáakao. wemá emmá yabitimáena

aamá ítama yainai-wáyúkátí iyáápi mó-marainata aamá ítama yainai-wáyúkámá i-wáyúkátí iyáápi mamá maráiyata i-wáyúkámá mamá ánná-naupaq tikaíyábámíye. ⁵⁹kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá kanaaráq í-uraapoq ánná-naupakemma íma páátákáámá paábaqa yáwinoe. ánná-naupaq máyana keráwáqti kanaamá ánataniye.” téna Ítuma waéqma itai-áípi yainai-kánááyábá tiráiyé.

móra-nakoma arummá íma waeraína-nakoma pukíniye.

13 ¹mi-kánáárqá yaímma-wayukama máeta Ítumma timámeta yaímma Káárirí-wayukayaba Ánúqtukaq agamá amí-yátááriq kéumakenama Pááíratima wení waayúkama yíkakaiye mirá téta tirááe. ²ánibo Ítuma yawéqma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá túyánámmá ítamma maami-Káárirí-wáyúkámá káqo-Kaaririq-wayukama uyátá-maqma kúmiq-wayukaboata ummaa-yátááqá mái-waigoni áaine téraq keráwáqá kéteo? ³árainma kétima-timune. ímiye. ániibo keráwáqá tirummá ímo waeréqa keráwákárq máqtemma mórai q umá puínóe. ⁴naayóbáqá tiyááka umá abapaké kaumo-wáyúkámá Táéróabaqa ayáqtááq-nakoma yawítímena yíkamitata pukáama minná yeqti otaa-qtátáákómá káqo-kayukama Yérútáárebaq máa-kayukati otaa-qtátááqá uyátáraiye téraq túyánámmá kéitao? ⁵kemá keráwáqá kétima-timune. árainma ímiye. ániibo keráwáqá tirummá ímo waeréqá keráwákárq mórai q umá miráuma pukínóe.” téna Ítuma tiráiyé.

yaagómá arammá íma íyái-waigoni waéqma itai-áímmá

⁶Ítuma móra waéqma itai-áímmá maará téna tiráiyé: “móra-nakoma wení yópí piki-yama uqmakéna anaaékaqa arammá kutínéna iráimanibo mórama arammá íma itáitana aónaraiye. ⁷miráitana min-nákómá maará téna mayái-nákómmá timá ámikaiye. ‘itao. kaumo-áúqá yáwitaq maami-píkí-yágóní arammá kutónáae téq yúnnamanibo arammá íma itáiyé. miráinaa emá ayáatuwao. paáyaba maragóní anommá namá kánataiyé.’ tínana ⁸ánibo mi-tókáq-máyái-nákómá wení anón-nakomma maará téna timá ámikaiye. ‘umaataráána-nako, íbêqa maan-áúqá yúwénana mataáinaao. áaipikemma maramá agáúme kéyauteq purumaakaakóní ayámá abákama agamoqá má kumaránúne. ⁹yanaapáq-áúqá arammá iyánímanibo arammá ímo iyáinaama ayáatuwanone.’ ” téna mi-máyái-nákómá tiráiyé. téna Ítuma waéqma itai-áípi tiráiyé.

Tabaatiráqá Ítuma móra-inimma mamá atóbaraiye.

¹⁰Tabaatiráqá mórama yiráati-naupaq Ítuma aarawaamá watáama timá yímikaiye. ¹¹ánibo móra-inimma máqe-uraimma wepímmá waátáma min-íníkoní arunóbáq máena karíma ámikaimma tiyááka umá abapaké kaumo-áúqá máqe-uraiye. miráitana min-íníkoní arótááukoma

yawékuraitana itó-uma arupú íowaniq uráiyē. ¹²Îtuma min-ínímmá aónatuwena ááyamae iréna maará-tima-amikaiye: “aaragô, kemá ení karímá mamá paá umákaune.” téna tiráiyē. ¹³ánibo min-íníkömmá Îtumma kaayaq-áyáánápó wemmá ánekuítana páátákáá min-íníkömá itó-uma arupú umáguraiye. miráitana min-íníkömá Áánûqtun-awíqa múte yaútaiye. ¹⁴Tabaatiráq Îtuma karí-ínímmá mamá atóbamakaiqtaba monoq-náúpáq-káwáá-nákómá Îtumma áyamma umákaraiye. miráitana kawáá-nákómá maará téna aarawaamá timá yímikaiye: “abapaké móra-kanaama mayái mayánô-kanaama wáiyē. ániibo móra-nakoqtaba karímá mamá paá íkáae téqa keráwáqá kanaaráq mayái-kánáábí yero. mi-qtátááqtábámá Tabaatiráqá íma yero.” téna tiráiyē. ¹⁵ánibo Îtuma yawéqma min-nákómmá maará téna timá ámikaiye: “keráwáqá túyánámmá íma wái-kayukae. Tabaatiráqá keráwáqá maará-máyáímmá kémayae. keráwáqti purumaakaakóní naaúpaq uréq purumakaanábi oótiraa-kamma nommá naígáae téq yiwíqme kéoe. ¹⁶⁻¹⁷miráimanibo maan-ínímmá Áabaraan-annabiken-inimiye. Tááqtaama tiyááka umá abapaké kaumo-kárítímáátímá ánná umákáitana máqe-uraine. miráinaq Tabaatiráqá ánnámo kúyakaraamma kemá ayúbakanune.” téna Îtuma tiráiyē. Îtuma mirá-timatuwaitata wení namuro-wáyúkámá yigaeyábá urááe. ániibo máqte-kayukama Îtuma íráqôniq i-qtátááqtábá yimuqá makááe.

**pááqyan-anayukaraq (máqtaqti) anómma aurái-
yátáákárq (yíqtigaraq) yeqti waéqma itaí-áímmá**

¹⁸Îtuma ókaraq maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa nói-qtataakaanaq umá wáiyō? kemá minnáyabama nóikaraq awaaméqá umá ténúnō? ¹⁹wemá miráuma pááqyan-anayukaa (máqtaqti) uráiyē. móra-nakoma min-ánáyúmmá maténa wení yópi uqmakáiyē. ániibo anaaékaqa anómma auréna yaaráá uráitana numagómá amataqá máqe-uraae.” téna Îtuma tiráiyē.

²⁰ókaraq Îtuma maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtabama kemá nói-qtataakaraq maqmá ténúnō? ²¹wemá miráuma anómma aurái-yátááqá (yíqtima) maténa anó-taapepi makéna yammá tarôq í-kánágáráq makéna waékáiyē. ániibo anaaékaqa mi-kánágómá máqtepaq itóqma anómma aúkáiyē.” téna Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma pááqya-kayukarake áaimma átárena anaaékaqa taíbaq-wayukama yiwirániye. Îtuma téna tiráiyē.

pááqyan-oqtama

²²Îtuma yaímma anó-maruparaa pááqya-marupaqa uréire uráiyē. wemá aarawaamá kéyiraatena wataáama timá yímíqmena Yérútáárebaq winé uráiyē. ²³ániibo móra-nakoma Îtumma maará-tima-amikaiye:

“umaataráana-nako, Áánûqtuma keqtáá máqtemma yauwéqma íyaq tiwiráníyô?” téna tiráíye. miráímanibo Ítuma maará téna timá yímikaiye: 24 “ímiye. keráwáqá tiyáátamma kuyéqa pááqyan-oqtabi ko péráaro. kemá keráwáqá kétima-timune. taíbaq-wayukama pááqyan-oqtabimma uyáberanomanibo ímiye. yemá kanaarác íuraae.

25 anaaékaqa naakóní aboámá itó éna oqtamá umá aúyatuwaniye. áníbo keráwáqá máápaq ya itó-uma máeq oqtaráq kéikameq maará téq ááyama tínoe: “umaataráana-nako, emá keqtáá oqtamá ítikaao.” tíyana wemá yauwéqma keráwáqá maará timá-timiniye: “keráwáqá náakakenaq irááô kemá minná íaonaraune.” téna tíniye. 26 áníbo keráwáqá maará timá áminoe: “ketáámá etê anón-aawaqa nétaa nommá nétaa kéunaataa emá ketáái aapi itó-uma máe keqtáá tiráátewaonamiye.” téq tínoe. 27 miráinana naakóní aanábó-nákómá maará tíniye: “keráwáqá náakake-kayukawaq mááo minná kemá keráwáqá íma timónaraune. otaa-káyúkámá máabo nékaq máero.” téna tíniye. 28 keráwáqá aónáfyata Áabaraama Ááítekima Yáakoboma máqtemma amuné-wáyúkámá Áánûqtuma yabíkái-marupaq máinomaniibo keráwáqá kenamáárîq máápaq mánoe. mibác máeq anómma ibiqá yaraíyana tíwáyaakake kóqá iyániye. 29 taíbaq aarawaamá aabaú utaipáké íyata aabaú kupéráipake uyéta íya-kayukagaraq téba-tebaq-aukapake íya-kayukagaraq Áánûqtuma yabíkái-marupaq umáeta aáwaqa naínoe. 30 áníbo yaímma-wayukama íbêqa írêqa kéye-kayukama maa-márábí pááqyan-iwiqa wáipoata áqnáabaq wínoe. áníbo íbêqa yaímma-wayukama áqnáabaqo kéo-kayukama maa-márábí anón-iwiqa wáipoata írêqa yínoe.” téna Ítuma tiráíye.

Ítuma Yérútáárebaq-wayukayaba ibiqá yakáíye.

31 é mi-kánáábí yaímma Pérati-wayukama iréta Ítumma maará-tima-amikaae: “emá maa-márúqá yuwé káqon-aukapaq kóaa. Érótima emmá ikámma puínéna kéíye.” téta tirááe. 32 áníbo Ítuma yemmá maará timá yímikaiye: “keráwáqá uréraq Érótima min-ábááq-íyákómmá maará mó-tima-amero. ‘ítaao. íbêkaraq aabáyaagaraq kemá táí-aagomma matuwéq kemá karí-wáyúkámá mamá atóbamayikanune. anaaékaq kaumo-kánááráq ketí mayáímá mamá ánatanune.’ 33 íbêrabi aabáyaagaraq ayukágaraq Érótimi márûpakemma kemá yuwéq kónaa kéune. yemá óq-marupaqa Áánûqtuni amuné-wáyúkámá íma yíkamma puyónáae kéte. ímiye. yemá paá Yérútáárebaq-wayukama aatuma amuné-wáyúkámá yíkamma puyónáae kéte.” téna yemmá íyóqa atáíye.

34 Ítuma ókaraq timá yímikaiye: “Yérútááre-wayukaa, Yérútááre-wayukaa, keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma kébuyeq Áánûqtuma keráwáqôpaq timáyíkáitata ye-káyúkátí yímûraapaq óqtatamma kéíyaabotuwaee. taíbaq-kanaama kemá keráwáqá áíqma

miráuma kokóregoma áráaqa áiqma aayan aménáápáq ákáinikaa umá keráwáqá áiqma tikánáae téq kétunamanibo minnáyabama keráwáqá íma kétékaiye. ³⁵ miráitana Áánûqtuma keráwáqtí waaqókákémá tiyúkaiye. kemá keráwáqá kétima-timune. kemmá ókaraq ítimonaiya-kanaaraqa maará tínoe. ‘maan-náqá uyátárai-nakoni náápaakaraq i-náqá kéiyé. Áánûqtuo, íráqôniq umákaao.’ ” tínoe téna Ítuma tiráiyé.

móra-naqa áiyayaamma itórái-naqa Ítuma mamá atóbaraiye.

14 ¹ móra-Tabaatiraqa Péрати-wayukati anón-nakote Ítuma aáwaqa ko-man naráiyé. ánibo yemá Ítumma kawáá-umatuweta máqe-uraae. ² móra-naqa áiyayaamma itórái-naqa Ítun-amakaq iráiyé. ³ Ítuma min-náqá ónawaena ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq maará téna ítama aónaraiye: “ámáan-aikoma téna Tabaatiráqá karí-wáyúkámá mamá atóbamayikanunataabi íyabiyo?” téna ítama aónaraiye. ⁴ miráitana yemá ókaraq aamá ítiraae. miráitana Ítuma min-náqá mamá atóbamakatuwena timákáitana kóuraiye. ⁵ ánibo Ítuma yemmá maará-tima-yimikaiye: “keráwáqtí aúkáapike móra-nakoni iyápógowabi purumaakaakómá maiq-nópímá kuturáinanama Tabaatiráqo íyaq múte atínakaniyo?” téna tiráiyé. ⁶ yemá min-áikáqá kanaaráq yawuwéqma ítiraae.

móra-nakoma íma aúma mamé uwínoe.

⁷ Ítuma yimónaimma anón-aawakaq ye-káyúkámá kateko-ábíqtátaráq máiyaba urááe. miráitana Ítuma móra waéqma itái-áímmá timá-yimena maará-tiráiyé: ⁸ “móra-nakoma aaramá iyai-ómáq-ááwákáq ááyainaa wina-nákómá kateko-ábíqtátaráqá íma maraqá mááo. minnámo ááyai-nakoma enáwíqa uyátá-maqma anón-awiqa wáinna-nakomma kateko-ábíqtátaráqá akáné ínayaba enókáá kateko-ábíqtátaráqá mánone. ⁹ ánibo enókáá kateko-ábíqtátaráqô márenana minnámo ááyaina-nakoma maará téna ‘emá maa-kátékó-ábíqtátámá maan-nákómmá ámínana wemá maíno’ tíniye. ánibo mikáq emmá anómma agae-yátááqá páaq ínaa emá agaeyábá umátuwe áwánobaq yinaaépaq kumánone. ¹⁰ miráinana móra-nakoma aaramá iyai-ómáq-ááwákáq ááyainaa kéwema áwánobaq yinaaépaq ko maraq mááo. emá miráinanama minnámo ááyaitaa yénna-nakoma aónawaena maará téna má-tima-aminiye. ‘ketí aanábógô, emá maakáq uyátá-maqma íráqôn-abiqtataraq ummááo.’ tíniye. mirá tínaama máqte-kayukama eté máeta aáwaqa naíya-kayukati yúrikaq ení anón-awiqa uwíniye. ¹¹ taákaq máráaro. móra-nakoma wení áwíqa mamé uwína-nakoma Áánûqtuma wenáwíqa márúte yuwániye. ánibo móra-nakoma wenáwíqa márúte yuwaína-nakoma Áánûqtuma wenáwíqa múte yaúma méyákáq akániye.” téna Ítuma tiráiyé.

waayúkama ááyama aáwaqa amí-ááímmá

¹² ánibo min-nákómá aaramá iyai-ómáq-ááwákáqô ááyaitana i-nákómmá Ítuma maará timá ámikaiye: “emá móra-aawaqo mamá yokaa

kéema ení aanábó-wáyúkáwábi enábâqawaanabi ení móra-annawabi ení móra-marukaq-wayukama taíbaq-moneqa makáiya-kayukama íma yááyama aáwaqa yimiyo. miráinata emmá ááyaiya yeqtí naaú winata ení aáwakaq anónnáma yauwéqma amiyábaé. ¹³ímo miráinaama emá anón-aawaqo yokaa kéema kanaaráq áwáyoq-wayukama yúgoma táíq uráinna-wayukawabi yítuqa táíq uráiya-kayukawabi yúgaroq-wayukama yááyama aáwaqa yimiyo. ¹⁴yemá mirá-káyúkámá ení aáwakoni anónnáma íma kanaaráq yauwéqma amínoe. anaaékaqa arupú-wayukama pukáapike itó íya-kanaaraqa Áánûqtuma ení aáwakoni anónnáma yauwéqma amíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

anón-aawakoni waéqma itai-áímmá

¹⁵mi-káyúkátí aúkáapike móra-nakoma Ítute máena aáwaqa némái-nakoma min-áímmá ítátuwena Ítumma maará-tima-amikaiye: “yemá Áánûqtuma yabíkái-marupaq máeta aáwaqa naínô-kayukama yimuqá ôriq umá kémaraae.” téna tiráiyé. ¹⁶miráitana Ítuma min-nákómmá maará téna timá ámikaiye: “móra-nakoma anón-aawaqa mamá yokaa ínena uráiyé. ánibo wemá taíbaq-wayukama min-ááwákáq yígáae téna yááyaraiye. ¹⁷aáwaqa naí-kánáámá pááq itana naayóbáqô yááyarai-kayukama wení mayái-wáyúkámá titata ko yááyaraae. min-nákómá maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá yero. máqte-qtataaqa yokaa umáguraiye.” téna tiráiyé. ¹⁸miráitana máqte-kayukamo yááyai-kayukama itó-uma ánáteta móra-morama ‘ítaa ónúne’ tirááe. móra-nakoma maará-tima-amikaiye. ‘kemá móra-yomma meyánîq umátukaunaboq mi-tómmá ko aónanune. timuqá marakáunaboq ení aáwakaq íonune.’ tiráiyé. ¹⁹ánibo káqo-nakoma maará-tima-amikaiye. ‘kemá tiyááka-purumakaamma meyánîq umákaunaboq kemá ko maqmá aónanune. kemá timuqá marakáunaboq íonune.’ tiráiyé. ²⁰ánibo káqo-nakoma maará-tiraiye. ‘kemá íbêq aaramá matáune. miráipoaq kemá kanaaráq íonune.’ tiráiyé. ²¹miráitana mikáké mi-máyái-nákómá yauwéqma uréna wení anón-nakomma máqte-qtataaqtabama mó-tima-amikaiye. ánibo naaúpaq anón-nakoma áyamma umátuwena wení mayái-nákómmá maará-tima-amikaiye. ‘emá uré maa-márúkóní anón-aparabi pááqyan-apaqa uréire kée áwáyoq-wayukama yúma táíq uráinna-wayukama yúramma karopágurainna-wayukama yítaukarerema uráá-kayukagaraq máqtemma yiwíqme ketí naaúpaqa iyo.’ téna tiráiyé. ²²anaaékaqa mi-máyái-nákóma maará-tiráiyé. ‘uyátárai-nako, kemá enáama waréq máqte-kayukama yiwíqme iráunamanibo yaímma-abiqtatama paá wáiyé.’ téna tiráiyé. ²³ánibo anó-nakoma wení mayái-nákómmá maará-tima-amikaiye. ‘emá máqtemma anónapaq uré yókóní kuruwánapakaraq uré yópímá máiya-kayukama aapaqô uréire kéiya-kayukagaraq yabitimáe iyo. ketí naakómá ógiraikaee. ²⁴kemá emmá kétima-amune. kemá máqte-kayukamo

yááyarauna-wayukama ketí naaúkemma aáwaqa íma nánóe.’ téna tíniye.”
téna Ítuma maami waéqma itaí-áipí tiráiyé.

**mórama Ítun anaaé waránáae tínna-waigoma
aúyánámmá ítama arútáyuwena waraíno.**

²⁵ tafbaq aarawaamá Ítun anaaé waqmé kéowana Ítuma ko waeréna maará-tima-yimikaiye: ²⁶ “móra-nakoma ketôpaq yínénama aboámmá anóamma ánáakomma wení aánikoma ábâkomma ámánakomma kemmá uyátá-maqma yeráwáqtábá akáinanama wemá kanaaráq ketí iyápó-annabi íma mániye. ²⁷ náawabi wení kaapaq-yámá maména tinaae íwaraina-nakoma wemá ketí iyápó-annabi kanaaráq íma mániye. ²⁸ nôraq iyô? keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma mórama ayáqtááq-namma umáe yanaa uwínénama kanaaráq min-nákómá áqnáabaqa máena min-námmô íní-waigoni meyáqtábá aúyánámmá kéitaiye. wemá min-nákómá ‘kanaaráq tíwáqnaa ínaq maamin-námmá umá ánatanune’ téna aúyánámmá kéitaiyo? ²⁹ ániibo min-nákómá áqnáabaq aúyánámmá ímo ítama aruténama anaaékaqa paá yaímma tarôq umárena min-námmá íma páátákáá umá ánatanena iné. ániibo máqte-kayukama min-námmô káonetama akáyáámmá timákaneta oné. ³⁰ yemá maará-tinoe. ‘maan-nákómá naammá ínena áaimma átámaraimanibo páátákáá í umá kánataiye.’ tínóe. ³¹ itáaro. móra-kinima káqo-kinite ááiqá mó-inenamanibo áqnáabaq-yataaqa máena aúyánámmá ítama kárutaiye. mi-kínímá wení ááiq-i-wayukama (10,000) yíkáitana ániibo káqo-kinima wení ááiq-i-wayukagaraq (20,000) yagaroqtamá yiwíqme iráiyé. miráitana áqnáabaq-yataaqa mi-kínímá aúyánámmá ítaraiye. uyátá-maqma tafbaq-aaiq-i-wayukagaraq yiwíqmena i-kínímmá ikámma watuwání iyabiyo? ³² wemá yeráwátê kanaaráq ááiqá íma owánîq urénama wení namuro-wáyúkámá nékaq máraiyaqtaba yaímma-wayukama timáyikainata uréta yááyama watáama timá móraraq maréta ááiqá mamá kaayoné ínóe. ³³ mórai q umá keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma wení máqte-qtataakomma anaaémma í umámenama kanaaráq wemá íma ketí iyápó-annabi mániye.

úmá íma kégaiye.

³⁴ úmá íraqô-qtataare. miráimanibo úmá ímo káinataama náaraq onanataáwáq átêma ínyô? ³⁵ mirán-úmá maragómmá íma íraqôniq umákanipoata yópímmá agamoq-yátáákáráq íma kémaraae. yemá paabaqtaa keyuwaae. aamá itaí taáqa wáinaqa aamá itáaro.” téna Ítuma tiráiyé. úgómá átê iníkáá umá keráwáqá karuwaaq umá máero.

tipi-típima aúyokura-waigoni waéqma itaí-aímmá

15 ¹ táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq Ítuni amakaq iréta watáama timmá ítaraae. ² ániibo Péрати-

wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq náru-narun-aimma téta maará-tiraae: “maan-nákómá kúmiq-wayukate yagaroqtamá aanábóiq umá uréire kéena yeté aáwaqa kénaiye.” téta tiráae. ³ miráitana Ítuma maará téna waéqma itai-áímmá timá yímikaiye: ⁴ “keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma taíbaq tipi-típima (100) ákárainabike kímora-tipi-tipima aúyokinanama kanaaráq tipi-típigomma aboámá máqtepaq iyuwáinata móra-aukapaq máeta kénaiyana minnámo kímorama aúyoki-waigoqtabama abáá íniye. ániibo min-nákómá abáá éqéna awirániye. ⁵ ániibo mi-típi-típímá awirénama kanaaráq múte áiqtaabi ákátuwena awíqme kóiniye. ⁶ naaópaq awíqme wénama wení aanábó-wáyúkámá kéyaayena wení móra-marukaq-wayukagaraq yááyainata yama áíkuinoe, ániibo wemá maará-tima-yiminiye. ‘keráwáqá keté timuqá máráaro. ketí móra-tipi-tipima aúyokuraitaq abáá éqé awiráune.’ téna mirá-tiniye. ⁷ kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. móraiq umá Áánûqtuni márûpaqa taíbaq arupú uráá-kayukama yirukómá íraqôniq umáгурaitaboboata ókaraq íma yirummá waeránômanibo kímora-nakoma kúmiqnapoana arummá waeráinatama Áánûqtuni márûpaq weqtábá anón-amuq-yataaqa mamá pááq íniye.

móneqa aúyokurai-waigoni waéqma itai-áímmá

⁸ móra-inikoma móneqa tiyáákama makáinabike kímorama aúyokurainanama min-íníkmá wení naaúpaq ómmá kúraqme uténa araatámma kuyútukena aónama arútatuwena abáá éqéna mayániye. ⁹ min-íníkmá mi-mónéqá maménama kanaaráq wení aanábó-wáyúkágáráq wení móra-naoq-wayukagaraq yááyainata ya áíkuinoe. ániibo maará-tima-yiminiye. ‘keráwáqá kegáráq timuqá maráiyataao. mórama ketí móneqa aúyokuraimanibo kemá abáá éqé mayaúne.’ téna tíniye. ¹⁰ kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. mórama kúmiq-nakoma arummá waeráitatama móraiq umá Áánûqtuni kaqtó-wayukama yimuqá maránóe.” téna Ítuma waéqma itai-áípi tiráiyé.

móra-mabugoma aboámmá ayuwéna kóurái-waigoni waéqma itai-áímmá

¹¹ Ítuma Ítiráaeo-wayukama náru-narun-aimma te-káyúkáyábá maará-tiraiye: “móra-nakoma kaayaqá inaamaí-íyápórátá yíkaraiye. ¹² ániibo maqné-íyápógómá aboáqtábá maará-tiraiye. ‘ketiboó, emá móneqa yaíkaa umá kekárátámá timiyo. kanaaráq kemá mayánúna-yataakomma yaímma kemmá timiyo.’ tiráiyé. ániibo aboámá wení máqte-qtataaqa yaíkaa umá yímikaiye. ¹³ ayáqtáá kanaama íma kóuraitana maqné-íyápógómá wení máqte-qtataaqa yokaa kéipike mórama ayáqtááq-marupaq ko máqe-uraiye. wemá mi-márúpáqá ko máena aweké-ááímmá tarôq éna wení móneqa yuqmá áyóki umátukaiye. ¹⁴ miráitana min-

íyápógómá wení máqte-qtataaqa yuqmá ánatatuwaitana anaaékaqa
 áama yai-yátááqá mi-márábímmá pááq uráiyē. áníbo min-iyápógómá
 móra-yataaqa íma makáiyē. ¹⁵miráitana mórama maa-márábí-nákókák
 mayaimá ko matáiyē. áníbo min-nákómá min-íyápómá timákáitana
 wení pó-kawaa umátuwe máqe-uraiyē. ¹⁶aáwaraa máqte-qtataaqa íma
 ámikaiyē. máqtemma pó-annama aáwakoni átima kēnaawana min-
 íyápógómá min-ááwákóní átima nánáae téna aúyánámmá ítaraiyē.
¹⁷miráitana mikáq mi-mábúgóní aúyánákómá tágaitana maará-tiraiyē.
 ‘ketiboní máqtemma mayai-wáyúkámá taíbaq-aawaqa áyóki uráitata
 kēnaae. miráitāq kemá maakáqá máeq táayabama kēune. ¹⁸ibáqyuwaa.
 kemá ketibonôpaq kónune. áníbo kemá uréq ketibommá maará téq mó-
 tima-amenune. ketiboó, kemá Áánûqtun aúrakaraqa enaúrakakaraqa
 kúmiq-yataariq uráune. ¹⁹íbêqa kemá íma íráqô-naqa máunaboa emá
 keqtábá ketí iyápóe íma tínóne. emá kemmá miráuma móra-mayai-nakaa
 umátikaao.’ ténúne téna mi-mábúgómá tiráiyē. ²⁰áníbo wemá itó-uma
 aboánôpaq uráiyē. miráitana mi-mábúgómá nékaq kéwiqtaba aboámá
 aónaraiyē. áníbo aboání áyakoma arummá ôriq umáitana aboámá uyaatē
 uréna áanikomma ko áyábaa uréna ámóqnaraiyē. ²¹áníbo áanikoma
 maará téna aboámmá timá ámikaiyē. ‘ketiboó, kemá Áánûqtuni
 aúrakakaraq enaúrakakaraqa kúmiq-yataariq uráune. kemá íma íráqô-
 naqa máunaboa emá kanaaráq ketí iyápóe ítinone.’ tiráiyē. ²²aboámá
 wení mayai-wáyúkámá maará timá yímikaiyē. ‘keráwáqá uréraq ketí
 kateko-áyáqtááq-wáqtómá páátákáá mamé má kéiyakeraq ayáápi-karaqa
 waatammá umákáaro. áníbo aítāuq-anaakaraq mamé má-umakaaro.
²³keráwáqá naatēq-púrú mákákáámmá ikáme íyataa aáwāqa agamá
 kénetaa timuqá marakánúnatae. ²⁴ketáanimma pukuráimanibo íbêqa
 keqnáámmá aúwaraiyē. wemá aúyokuraimanibo ketáámá yawuwéqma
 awiráunatae.’ tiráiyē. áníbo mikáké áaimma átama yimuqá makááe.
²⁵ááqibo áqnáaen-iyapogoma yópáq máqe-uraiyē. anaaékaqa
 yawuwéqma naaópaq min-áqnááén-íyápógómá naamátûpaq kéyena
 ítáimma kaapaúmma kēteta imá yarááe. ²⁶áníbo wemá móra-mayai-naqa
 ááyarena naaúpaqa nōraq kéó?’ téna ítama aónaraiyē. ²⁷mayai-nákómá
 maará téna timá ámikaiyē. ‘enábákoma yawuwéqma iráitana enabomá
 móra naatēq-púrú mákákáámmá ikákaiyē. wemá wení áanikomma
 yawuwéqma awíkaimma paá íráqôniq umá máitana awíkaiyē.’ téna timá
 ámikaiyē. ²⁸miráimanibo áqnáaen-iyapogoma áyamma umágitana
 naaúpaqa íutaibo máápaq máqe-uraiyē. aboámá máápaq kumá yaúbarena
 íráqôn-aimma timá ámikaiyē. ²⁹miráitana aboámmá maará téna timá
 ámikaiyē. ‘taíbaq-karitimaatima ení mayaímá miráuma mayai-nákóráá
 umá paá-mayaima kémayaune. móra-kanaabima ení ámáan-aimma íma
 káratune. miráita emá paá pááqyan-omaqa íma timénaq ketí aanábó-
 wáyúkate timuráamuq íkémaraune. ímiyē. ³⁰miráimanibo enáanikoma

ení máqte-qtataaqa kumari-nóinítí yúraq yuqmá ánataraiye. ániibo wemá miráumatuwena yauwéqma itaa weqtábá aúyánámmá ité naatéq-púrúmákáámmá ikamóne.” téna tiráiyé. ³¹ aboámá maará téna yauwéqma timá ámikaiye. ‘ketáaniko, aati-aatimá eté kerátámá móraraq kémauye. ániibo ketí máqte-qtataaqa minná ennámiye. ³² íbêqa kerátámá tíyakoma íraqôni kéinaka timuqá maráyáae. enábâkoma pukuráimanibo yauwéqma paá máiyé. aúyokuraimanibo íbêqa ketáámá wemmá aónaraunatae.’ téna aboáma tiráiyé.” téna waéqma itái-áipí Ítuma tiráiyé.

mayai-káwáá-nákómá táí-mayaima máyái-waigoni waéqma itái-áímmá

16 ¹ Ítuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: “mórama móneqa ôriq umá makái-nakoma wení kawáá-náqá ákaraiye. ániibo yaímma-wayukama móneqa ôriq umá makái-nakokaq íréta kawáá-nákóqtábá kaaqaari-áúbí maréta maará téta makákáae. ‘ení mayáíraq-káwáá-nákómá máqte-qtataaqa mamá móramara umátúwáiyé.’ tirááe. ² ániibo min-nákómá mayáíraq-káwáá-náqá ááyaitana mikáq itana maará-tima-amikaiye. ‘enáama itaúnama náaraq uráánô? emá ketí máqte-qtataaqa enayáápimo wái-qtataaqtabama wannaabí agamé má-timiyo. emá ókaraq íma kawáá-náqá mánone.’ tiráiyé. ³ mi-káwáá-nákómá áyáqnoabaqa maará téna aúyánámmá ítama tiráiyé. ‘kemá náaraq ónúndô? ketí anón-nakoma kawáá-máyáírákémá íbêqa watuwánéna iyé. ketí akoqnáama íma wáipoaq kanaaraq yómmá íma yoránúne. káqo-kayukayaba aáwaqa tíméro téq inaa tennamá tigae íniye. ⁴ miráimanibo kemá móra-yataaqtaba túyánámmá itáunaboaq mi-qtátááriqo onatamá ketí anón-nakoma kawáá-máyáírákémá waqtuwáinatama waayúkama mamá aanábóiq onatamá yemá tiwíqmeta yeqtí naaúpaq wínóe.’ tiráiyé. ⁵ mi-káwáá-nákómá móra-mora-mayai-wayukama anón-nakoma anónnáma yímikai-kayukama yááyaitata irááe. móra-nakoma áqnáabaq itana kawáá-nákómá ítama aónaraiye. ‘epímmá ketí anón-nakoni anónnáma náaraq umáq wáiyó?’ téna ítama aónaraiye. ⁶ ániibo min-nákómá tiráiyé. ‘tiyááka-tiyaakae (100).’ tiráiyé. ániibo kawáá-nákómá maará-tima-amikaiye. ‘emá maa-kánnáámá maté ení atábááyabama páátákáá maraq máe paá móra-tiyaapaq-tiyaakama (50) agayao.’ tiráiyé. ⁷ anaáékaqa móra-naqa itana kawáá-nákómá ítama aónaraiye. ‘ení atábááma náaraq umáwabiyo?’ téna ítama aónaraiye. ániibo min-nákómá téna miráuma tiyááka-tiyaakama (100) matáune.’ tiráiyé. ániibo kawáá-nákómá maará-tima-amikaiye. ‘emá ení anónnáma maa-kánnáámá maté abapaké kaumo-tiyáákámá (80) agayao.’ tiráiyé. ⁸ mi-tái-káwáá-nákómá wenamááriq wenáúgoma áwáqnaa uréna wení anón-nakoma áwíqa múte yaútaiye. miráuma aamá ítarai-nakoraama uréna wení anón-naqa makákáiyé. maa-marábí-káyúkámá yeiyáá maamirá-káyúkáté mayáimá kémayeta mirán-ááímmá komarumá éta Áánúqtuni waayúkama ópí uréire o-káyúkámá kéuyataae.

⁹kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. keráwáqá maa-márábí-mónéqnapó áwáyoq-wayukama yiméraq mamá aanábóiq oro. ánibo anaaékaqa mónéqa mayai-kánáámá ánatainanama keráwáqá Áánûqtuma tiwíqmena aati-aatimá matúq-matuq í-márúkák mú-tikaniye. ¹⁰ánibo móra-nakoma pááqya-qtataaqa kawáá umá arútái-nakoma kanaaráq anó-qtataakaraq yabíqma kárutaiye. ¹¹maa-marábí-mónéqá íma yabíqma arutáiyana náawaq kanaaráq umá Áánûtuni óq-yataaqa kawáá ínô? ¹²ánibo emá káqowani minnáma íma yabíqma arúténanama náawaq emmá ennámá amínfyô? ¹³móra-mayai-nakoma kaayaq-káwáánákák mayaimá íma kanaaráq mayániye. ánibo móra-nakomma ítama táíq kéumakena káqomma ítama íráqôniq umákaniye. kaayaq-káwáánákák itáíq-itaiq umá íma kanaaráq mánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

ámáan-aikaraq Áánûqtuma yabíkái-marukarare.

¹⁴Pérati-wayukama mónéqtabama ôriq umá kéyikaitataboata Ítumma aábê-aimma timá ákaraae. ¹⁵ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá waabá-káyúkátí yúrikaqa kateko-ááímmá tarôq kéiyata yemá keráwáqtí tiwíqa mamé uíkáae kétémanibo Áánûtuma keráwáqtí tíyaqnobaqa káonaiye. mi-qtátááqá waayúkati yúrikaq anó-qtataaqa wáimanibo Áánûqtuni aúrikaqa paátataakaa kéiyé.

¹⁶Áánûqtuma naayóbáqá Áabaraamma timá ámikaiye. wení aráábitima netuqyaamá abarokák umá mánoe. titata minnáyaba aati-aatimá yeráwáqá nai-wámmá Áánûqtukaq ámikaataba Mótetigaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkágárák agatááe. Áánûqtuma wení auyánápímmá minná Yóáaneni kanááyábá wáqe-uraiye. ánibo Yóáaneni kanaaráké yéqéna íbêqa átê-wataagoma Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba máqte-marabaqa wéyáwé uráitata máqte-kayukama kéyikaitataboata mayánéta inaamu kéguyoe. ¹⁷ítáaro. aabayákárák maa-márágárák ánatani-waigoma ummaamá kéyaimanibo mórama ámáan-aikoni pááqyan-aqtoma ánatani-waigoma ummaa uyátá-maqma kéyaiye.

aarukáqá mamá yataí-ááíqtábá Ítuma tiráiyé.

¹⁸máqte-kayukama yínáaqa kéyuweta káqon-inimmo kémayaamma yemá aarukáqá mamá kéyataae. móra-nakoma naayóbáqá awaikómá ayúkain-inimma máyái-nakoma aarukáq-ámáámmá mamá kéyawaqiye.

mónéqa ôriq umá makái-nakaraq Aráátaratie.

¹⁹naayóbáqá mórama mónéqa ôriq umá makái-naqa máena aati-aatimá kateko-únákáqtómá kúbekena anó-moneq-awiqa yaan-únákáqtô áátuma umátokaiye. ánibo aati-aatimá kateko-ááwáq áátuma mamé má-naraiye. ²⁰ánibo min-nákóni oqtaráqá naakóni waaqókák mórama áwáyoq-naqa máqe-uraimma min-nákóni áwíqa Aráátaratie. min-nákóni áúraqa náomma

kerémmá karái-nare. ²¹ min-áwáyóq-nákómá oqtaráqá máqe-uraimma móneqa ôriq umá makái-nakoni yaaregóni aménáápáq aqtó-ááwáqá kuqtínama áiqma namá tímútanaae téna éwaine. ániibo iyákómá irena min-nákóni aneke náomma umánaraae. ²² anaáekaqa min-áwáyóq-náqá púitata Áánûqtuni kaqtó-wayukama yaaguméta mó ákááwana Áabaraate yagaroqtamá máqe-uraiye. ániibo mi móneqa ôriq umá makái-nakogaraq púitata maméta mó uqtamákaraae. ²³ ániibo móneqa makái-nakoma áitanobaq máena aiq-irayaba ôriq uráiyee. ániibo min-nákómá múte aónaimma Áabaraama nékaq máitana Arááataratima amakaq máqe-uraiye. ²⁴ móneqa makái-nakoma maará téna ááyama tiráiyee. ‘ketibomá Áabaraao! emá keqtábá arummá umátike Arááataratimma timákénana ayáánaubiqá nopí márú yamátuwena timáábíraq maráinana yatí umátikaino. timáábíraq iramá kégaitana ôriq uma tíqa kéiyee.’ tiráiyee. ²⁵ miráitana Áabaraama maará-tiraiye. ‘ketáaniko,’ aákaq maraao. naayóbáqá emá paámó máema íráqô-qtataaqa matáánamanibo Arááataratima ananna-yátááqá mayéwaine. íbêqa maa-márúkáqá Arááataratimma áyákoma íráqôniq kéitana amuq-yatáápi máitaa emá aíqa í-yátáápi máane. ²⁶ óq-yataare. ketáágáráq keráwákáráqti aúkáapimma Áánûqtuma móra non-ómá áitaba uqmá kubáumakaiye. miráipoata maabáqó máa-kayukama maami non-ómá aqtátuweta keráwáqtôpaq ónáae temánibo yemá kanaaráq íuraae. ániibo yaímma-wayukama min-ábápáqá máa-kayukama non-ómá íma kanaaráq aqtátuweta ketáa máunabaqa yínoe.’ téna Áabaraama tiráiyee. ²⁷ ániibo móneqa makái-nakoma maará-tiraiye. ‘miráinaa ketiboó, kemá emmá ítama káonaune. emá Arááataratimma timákénana ketiboní naaúpaq wíno. ²⁸ mibáq kemá móra-tiyaapaq ketíbâtiwaayuma yíkarane. ániibo Arááataratima akoqnáa-aimma yepímmá móma tíno. yegáráq maa áwáábíq-marupaq íréta yíqa í-yátááqá mayaíyábáé.’ tiráiyee. ²⁹ miráitana Áabaraama maará-tiraiye. yemá Mótetini watáagaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq ítaraamiye. iyúwénata yemá min-áímmá waqmá ítáaro.’ téna Áabaraama tiráiyee. ³⁰ ániibo móneqa makái-nakoma maará-tiraiye. ‘ímiye. ketibomá Áabaraao, wé minná kanaaráq íiniye. miráimanibo mórama pukáinabike itó-uma yetôpaqo wínatama yemá kanaaráq yirummá waeránóe.’ tiráimanibo ³¹ Áabaraama maará téna timá ámikaiye. ‘yemá Mótetin-aagaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq ímo ítaretama kanaaráq móra-nakoma pukáinabike yauwéqma itó ínatama minnágaraq yirummá íma waeréta íma itánoe.’ téna Áabaraama tiráiyee.” téna Ítuma maamin-áímmá waéqma itai-áipi tiráiyee.

**tái-aaikoma waayúkagoni auyánámmá ítama arummá
ami-yátááqá mamá táiq kéumatuwaiye.**

17 ¹ Ítuma maará téna wení iyápó-annama timá yímkaiye:
“yaímma-yataakoma páaq énama aarawaamá mamá kúmiq-

yataapi yuwánimanibo náawabi yemmá mamá kúmiq-yataapi iyuwaína-waigomma weqtábá táí-meyamma anaaékaqa wániye. ²keráwáqti aúkáapike móra-nakoma káqo-nakomma mamá kúmiq-yataapi ayuwáné kéinaqa kanaarác áqnaabaq min-nákómmá anón-oqtamma matéraq ánúwarapi ánná kútuweraq nopi yuwaíyana íma táí-aaimma mamá páác íniye. ³keráwáqá atéqma arútáaro.

enábâkoma kúmiq-yataariqo kéinaama emá wemmá aá awáágúo. ániibo wemá arummá waeraínaama emá wení kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé awikamákaao. ⁴wemá emmá mimóra táoqa abapaké kaayapác otaa-qtátááric umákena abapaké kaayapác enôpaqa yéna wemá maará téna ‘kemá tirummá waeraúne’ tinaama kanaarác wení kúmiq-yataaqa aati-aatimá mamá paábaq yuwé awikátuwaao.” téna Ítuma tiráíye.

arummá amé itáic-itaiq umá yabi-í-ááimma

⁵awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama uyátárai-naqa Ítumma maará téta timá ámikaae: “emá ketáái itáic-itaiq umá yabi-í-yátááqá mamá uyátá-maqma anókariq umátikaao.” téta tirááe. ⁶ániibo uyátárai-nakoma yawéqma maará-tiraiye: “keráwáqti itáic-itaiq umá yabi-í-yátááqá paá páácyan-anayukaa umá wáinaqa kanaarác keráwáqá mi-tágómmá maará-tima-aminoe. ‘emá áaipike enamááric agiqme únópi koma karuyuwo.’ tíyanama paá keráwáqti táama warániye.

mayai-nákóni áaimma

⁷ítáaro. keráwáqti aúkáapike móra-nakoma móra mayai-náqá meyámmá íma aména paá-mayai-naqa ákaraitana yómmá kéyorenawabi tipi-tipi kawaa umátuwe máqena anaaékaqa naaúpaq yawéqma ínana wení kawáá-nákómá téna ‘emá páátákáá maraq yamáe aáwaqa naao.’ téna tíníyô? ⁸ímiye. wé maará-tima-aminiye. ‘emá ketí aáwaqa yokaa umátikare emá ámûranna umá arútare ketí aáwaqa ikámme má-timiyo. kenókáá aáwaraa nommá nátúwáanaa emá anaaékaq aáwaraa nommá nánóne.’ téna tíniye. ⁹ániibo meyámá íma mayéna kaayóc-nákóqtábá wení kawáá-nákómá aamá wáráiqtaba ‘tíkáiye’ tíníyô? ímiye. ¹⁰miráinaq keráwákárácá ‘Aánúqtuma máqte-mayaiyaba ti-qtátááqá mamá ánatatuweqa kanaarác keráwáqá maará tero. ‘ketáámá paá-mayai-wayukamunataae. ketáá paá ketáái mayaimá mamá ánataraunatae’ tero.” téna Ítuma tiráíye.

tiyááka-karu-wayukama Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

¹¹Ítuma Yérútáárebaq urái-nakomma waqména kéwena Káárirí-aukaapikaraq Táméria-aukaapikaraq uráíye. ¹²móra-marukaq witata tiyááka-karu-wayukama aapaq Ítumma ya aónaraae. ániibo yemá nékaq ya itó-ureta ¹³anókaq ááyama tirááe: “Ítuma kawáá-nákô, emá keqtáá

arummá umátikaao.” téta tirááe. ¹⁴Îtuma yemma yimónawaaena maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá uréraq anó-monoq-wayukaraq keráwáqtí túma mó-yiraatero.” téna Îtuma timá yimikaiye. ániibo mi-kárú-wáyúkámá aapaq kéowana yeqtí yúgoma íraqôniq umáguraiye. ¹⁵tiyááka-karu-wayukati aúkáapike mórama Táméria-nakoma aónaimma wení aúgoma íraqôniq umágitana yauwéqma Îtunopaq uréna anókaq ááyama Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye. ¹⁶mi-kárú-nákómá Îtuni aúbáq óipake marabí aténa ‘tíkáiye’ téna tiráiyé. Támériabake Yéqtaaeo-nare. ¹⁷Îtuma minnáma aónatuwena maará-tiraiye: “tiyááka-karu-wayukama atóbamayikaraunamanibo abapaké kaayaqté-kaayaqte Ítiráaeo-wayukama náakaraq mááo? ¹⁸káqo-kayukama iréta Áánûqtun-awiqá íyaq múte yauyô? maamin-náqá wenamáa káqo-mapake-nakoma wenamáawaq Áánûqtuni áwîqa múte yauwíyô?” téna Îtuma tiráiyé. ¹⁹ániibo Îtuma min-náqá maará-tima-amikaiye: “emá itó-uma kóao. keqnáámmá ení itáíq-itaiq umá yáqtoranna-yataakoma emmá mamá atóbamakaraiye.” téna Îtuma tiráiyé.

Áánûqtuma yabí íni-kanaama kumíniye.

²⁰Pérati-wayukama Îtumma maará téta ítama aónaraae: “Áánûqtuma yabíkái-maruqa nói-kanaaraq kumíníyô?” téta tewana Îtuma yauwéqma maará-tima-yimikaiye: “Áánûqtuma yabí íni-kanaama kumínatama aarawaamá yúrapikema íma aónainoe. ²¹aónaaro. Áánûqtuma yabíkái-naqa maa máiyé aqá mera máiyé.’ téta máqtemma ítinoe. ímiye. Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa keráwáqtí aúkáapi wáiyé.” téna Îtuma tiráiyé.

²²ániibo wení iyápó-annama maará téna timá yimikaiye: “anaaeékaqa móra-kanaama pááq ínaqa keráwáqá ibiqá yaréq maará-tinoe. ‘móra-kanaama Waayúkagoni Áráakoni-kanaama ókaraq páátákáá pááq ínaq aónanae tínômanibo íma aónainoe.’ ²³yaímma-wayukama maará téta keráwáqá timá-timinoe. ‘merapaq aónaaro. maabáq aónaaro.’ tínômanibo keráwáqá íma min-áímmá waráaro. ²⁴aabáyúma yoqmá ikáqmena aabayákáqá maan-áúkápáké móra-aukapaq wéyáwé iníkáá umá Waayúkagoni Áráaqa kumíní-kanaaraqa mórai q umá miráitata máqtemma aónanoe. ²⁵miráimanibo áqnáabaq-yataaqa Waayúkagoni Áráakoma aíqa í-yátááqá taíbaq mamayaínata íbêq-kanaaraq-wayukama awéqtáma yuwánoe. ²⁶naayóbáqá Nóaani kanaaráqá uráinikaa umá Waayúkagoni Áráaqa wení kanaaráqá mórai q íniye. ²⁷Nóaani kanaaráqá yemá anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta aaramá mayéta kéowana Nóaama únópi-káárénóbáq uyábékuraiye. ániibo mikáqá anón-nomma auténa máqtemma aarawaamá yawááq-umatukaiye. ²⁸keqnáámmá Arótini kanaarákáráqá mórai q urááne. yemá yokaa íeta anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta máqte-qtataaqa meyánîq éta máqte-qtataaqa

káqo-kayukama kéyimeta meyámmá mayéta yómmá yoréta yemá naammá éta urááe. ²⁹ánibo Arótima Tótómabaq yuwéna ópaq kóitana é mi táoq iragógáráq abááq-irágómá aabayápáké aaqá yumáena kúmínikaa umáe kukéna aarawaamá máqtepaq kamá kaútukaiye. ³⁰mórai q umá Waayúkagoni Áráaqa abarokáq kumíní-kanaaraqa miráiniye.

³¹mi-kánááráqá móra-nakoma márúpaq yaúbama máinana wení ótamma naaúpaq wáinnama kanaaráq naaúpaq uyábékema wení ótamma ímayaino. mórai q umá móra-nakoma yópáqô máqe-inna-nakoma yauwéqma naaópaqa íwino. ³²keráwáqá Arótimma ánáákoqtabama túyánámmá ítáaro. (naayóbáqá Áánûqtuma Tótómabaq Komóraabakaraq yawítíma iramá agatuwáné kéena Arótiqtaba téna ‘ení aara-iyápómá yiwíqme péqmare paábaq kóaa. ánibo yuwé inna-márúpáqá ókaraq waéqma íaonao.’ titata kégopike Arótimma ánáakoma anaaépaq waéqma aónénaboana mikáq óqtamma aúkéna pukáine.) ³³náawabi wení paá mái-auwaraiqtaba akáinna-nakoma wení aúwaraimma aúyokiniye. ánibo náawabi wení aúwaraimma yuwénama kanaaráq wení aúwaraimma mayániye. ³⁴kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. mi-nókáámmá kaayaq-nákórátá yagaroqtamá waguráiyapike Áánûqtuma móra-naqa awíqmayena káqo-naqa mikáq ayuwániye. ³⁵ánibo kaayaq-íníkorátá aáwaqa kágayaiyapikemma Áánûqtuma móra-inimma káwirena káqon-inimma ayuwániye. ³⁶ánibo kaayaq-nákórátá yópi márai yapikemma móra-naqa Áánûqtuma káwirena káqo-naqa mikáq ayuwániye.” téna Ítuma tiráiyé. ³⁷miráitata yemá Ítuni iyápó-annama min-áímmá itáa eta maará-tiraae: “uyátárai-nako, mi-qtátááqá náakaraq pááq ínáyô?” téta tewana Ítuma maará téna yauwéqma tiráiyé: “pukáa-kayukati arááq-yuma wáin-aukapaqa akikígómá yagáikuyoe.” téna atékéraq min-áwááméqtábá aónama arútáaro. Ítuma tiráiyé.

**aaragómá aamá ítama yainai-nákóqtábá tíwáqnaa
íkáae téna áayarai-waigoni waéqma itai-áímmá**

18 ¹Ítuma wení iyápó-annama móra waéqma itai-áímmá timá yiménata aati-aatimá íma yiwikéta nunamummá tíq-tiq kéyana Áánûqtuma yemá yauwéqma timá-yiminiye. ²Ítuma maará-tiraiye: “móra-marukaqa aamá ítama yainai-náqá máqe-uraiye. ánibo min-nákómá Áánûqtun áaqa íma ikaténa waayúkayabagaraqa íma ikatíq uráiyé. ³ánibo móra keqtoq-ínímmá mimórá-márúkáká máqe-uraiye. aati-aatimá min-íníkmá aamá ítama yainai-nákókáká íréna maará má-tiraiye. ‘ketí namuro-wáyúkámá kemmá mamá táíq kéumatikaae. emá kemmá tíwáqnaa umá aamá ítama yainao.’ téna tiráiyé. ⁴áqnáabaqa aamá ítama yainai-nákómá min-ínímmá íma áwáqnaa uráimanibo anaaékaqa maará téna aúyánánóbáqá tiráiyé. ‘kemá Áánûqtuni áaqa íma ikatíq waayúkati yáakaraq íma kéikatunamanibo ⁵maami keqtoq-íníkmá kemmá

ummaa-yátááqá kétimipoaq áwáqnaa umá aamá ítama yainánúne. aati-aatimá yúwáanana yóyo kéinana tíbō ka-íyábábōaq áwáqnaa ónúne.’ téna aúyánánóbáqá tiráíye. ⁶ánibo uyátárai-nakoma ókaraq maará-tiraiye: “keráwáqá maami ítama yainai-tái-nákóni áama ítáaro. ⁷min-áímmá waayúkararaq íma yabíqma arútái-kawaa-nakoni watáae. miráimanibo aarawaamá Áánûqtuma wetábá awaaméqá umáyíkái-kayukama aati-aati-nókáánábi aati-aati-wágáámá Áánûqtuqtaba ibiqá yarafyanama wemá áráwáábakena yíwáqnaa íni íyabiyo? ⁸owé. keráwáqá kétima-timune. Áánûqtuma yeráwáqá páátákáá yíwáqnaa íniye. ááqibo anaaékaqa Waayúkagoni Áraaqa kumíní-kanaaraqa maa-márábí-káyúkámá yirummá améta itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakararaq máíyanawaq yimónaniyo?” téna keráwáqti tirummá mamá akoqnáá iyábá Ítuma tiráíye.

Pérati-nakaraq táákiti-moneqa mayái-nákóni waéqma itai-áímmá

⁹yaímma-wayukama téta ‘ketáámá arupú-wayukama máunataamibo káqo-kayukama paá-wayukama mááe’ téta yúyánámmá kéítaae. máqtemma mi-káyúkátí waéqma itai-áímmá Ítuma tiráíye: ¹⁰“kaayaq-nákórátámá nunamummá tíféta anó-monoq-naupaq utááye. móra-naqa Pératibake-nare. káqo-naqa táákiti-moneqa máyái-nare. ¹¹ánibo Pérati-nakoma itó-urena aúyánánóbáqá maará téna nunamummá tiráíye. ‘Áánûqtuo, kemá káqo-kayukaraa umá íma máepoq kemá ekáq ‘tíkáiye’ kétune. yemá moyámmá kémayeta tái-aaimma tarôq kéeta aaraukáqá mamá kéyataae. miráimanibo kemá yemó oníqa íkéune. ánibo kemá maan-náqá táákiti-moneqa máyái-nakaa umá íma máeq ekáq ‘tíkáiye’ kétune. ¹²máqte-totaaraqa kaayaq táoqa aáwaqa awetá kéeq máqte-qtataaqo mayáunnama yoraúma tiyáákabike akáma emmá mórama kámune.’ téna tiráíye. ¹³miráimanibo táákiti-moneqa mayái-nákómá nékaq ya itó-urena Áánûqtunopaq íma múte aónaraiye. wemá paá awaútena maará-tiraiye. ‘Áánûqtuo, kemá kúmiq-naqune. emá arummá umátikaao.’ téna tiráíye. ¹⁴kemá keráwáqá kétima-timune. táákiti-moneqo mayái-nákómmá wení naaópaq yauwéqmema wimmá Áánûqtun-aurakaqa arupú-naqa máqe-uraimanibo Pérati-nakoma Áánûqtun-aurakaq íma arupú umá máqe-uraiye. ítáaro. náawabi wetábá wení áwîqa múte yauwínna-nakomma Áánûqtuma mamá márûte yuwániye. náawabi wetábá wení áwîqa márûte yuwaína-nakoni áwîqa Áánûqtuma múte yauwíniye.” téna Ítuma tiráíye.

pááqya-noiyapoma Ítuma íráqōniq umáyíkaraiye.

¹⁵yaímma-wayukama yemá pááqya-noiyapoma yiwíqmeta Ítunopaq irááe. yemá téta Ítuqtaba min-nóiyápórâq ayáánapo yínêkuikaae tirááe. miráimanibo Ítuni iyápó-annama minná aónawaaeta mi-káyúkámá aamá yiwááguraae. ¹⁶ánibo Ítuma iyápórawaqa yááyama amakaq iréna maará-

tiraiye: “keráwáqá iyuwáiyata iyápóma ketôpaq íyaraq íma yaqtóráaro. Áánûqtuma yabíkái-marupaqa miráuma iyápóraa-kayukati minnae. ¹⁷kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. iyápógomma aboámá aati-aatimá áwáqnaa kéipoana miráráa umá móra-nakoma pááqyan-iyapora a íma aurenáma Áánûqtuma yabíkái-marupaqa íma uyáberaniye. áraimma ímiye.” téna Ítuma tiráiyé.

anó-nakoma máqte-qtataaqa makáine.

¹⁸móra anó-nakoma Ítumma maará téna ítama aónaraiye: “íráqô-yiraati-nako, kemá náaraq umáwaq aati-aatimá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánúnô?” téna ítama aónaraiye. ¹⁹ánibo Ítuma maará téna tiráiyé: “nôraq itaawáq keqtábámá íráqô-nako kéteno? Áánûqtu wenamá íráqôniq kéiyé. ²⁰emá ámáan-aimma ítaraane. aarukáqá íma yataiyó. waayúkama íma ikámma puyuwo. moyámmá íma mayaa. káqon-nakomma kaaqaarimá ítimakaa. emá enanó-enaboni aménáápáq mááo.” téna Ítuma titana ²¹anón-nakoma maará-tiraiye: “naayóbáqá kemá iyápóma máqe-uraunarake áaimma átama min-ámáan-áímmá máqtemma anaaé wakáunamiye.” téna tiráiyé. ²²Ítuma min-áímmá itáá ena maará-tima-amikaiye: “emá móra-yataaqtaba aqtóráríq urááne. ení máqte-qtataaqa waayúkama yímínata meyáníq kéiyaa mi-mónéqá mamá áwáyoq-wayukama yaímma yimiyo. emá miráumatuwena Áánûqtuni-marupaq kateko-yátááqá maránóne. ánibo emá miráumatuwe ketinaae waraa.” téna Ítuma timá ámikaiye. ²³miráitana min-ánó-nákómá min-áímmá itáá ena áyákoma ummaa yáguraiye. wemá mónéqa ôriq umá makáinapoana wení mónéqtaba ítama ummaa yaráiyé.

²⁴min-náqá aónawaena Ítuma maará-tiraiye: “waayúkama taíbaq-yataaqa makáa-kayukama Áánûqtu yabíkái-marupaq uwínóqtabama kammáa kámagoe. ²⁵káámoma oótiraakakoma waigóni aapi peránénama kammáa ainíkáa umá miráuma mónéqa taíbaq makái-nakoma Áánûqtu yabíkái-marupaq uíníqtaba kammáa kámagiye.” téna Ítuma tiráiyé. ²⁶waayúkama min-áímmá itáá eta maará-tiraae: “miráinanama kanaaráq náawawaq matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayáníyô?” téna tiráae. ²⁷ánibo Ítuma maará-tiraiye: “waayúkama móra-yataariqa kanaaráq íma ínômanibo Áánûqtu kanaaráq miráininiye.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁸Pítaama maará-tiraiye: “ítaao. ketáámá ketáái márûkaraq ketáái ótakaraqa yuwétaa enanaae kéwaraunataae.” téna titana ²⁹Ítuma maará-tima-yimikaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. máqte-kayukama Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba naammá yuwéta aaramá ábâqawaamma aboámmá anóamma iyápóma yuwáiyana ³⁰kanaaráq Áánûqtuma íbêqa maa-kánáaráqá uyátá-maqma taíbaq yawuwéqma yimíniye. ánibo anaaéka-kanaama pááq ínatama yemá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Îtuma ókaraq wemá puyéna yauwéqma itó-iniqtaba kétiye.

³¹Îtuma wení tiyááka uréna títaupake kaayaq-nóiyápómá yiwíqma yíkarena maará-tima-yimikaiye: “ítáaro. íbêqa ketáámá Yérútáarebaq uyónúnatae. ániibo naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá Waayúkagoni Áráakoqtaba agatáan-aikoma áraimma páaq éna arammá iyániye. ³²yemá wemmá mamá Yéqtaaeo-wayukati iyáápi maránoe. ániibo yemá wemmá aábê-aimma timáketa áyoqa ayéta wirááti wirakánoe. ³³ániibo yemá tebûqa améta ikámma utánómanibo kaumo-kánááráqá itó-iniye.” téna Îtuma tiráiyé. ³⁴miráimanibo wení iyápó-annama Îtuma min-áímmô timmá íma ítama arútaraae. Ítiráaeo-wayukati kínimma aónaigae téna timánibo min-áíkoní áaimma aúyokuraitataboata íma ítama tágaraae.

móra aúgaroq-naqa Îtuma mamá atóbamakaiye.

³⁵Îtuma Yérikobaq waaqókák úítana mórama aúgaroq-nakoma aakóní áwábaq máena mónéqtaba aarawaamá yááyama ita-ita uráiyé. ³⁶min-áúgáróq-nákómá ítáimma taíbaq-wayukama keyewana ítátuvena maará téna yaímma-wayukaraq ítama aónaraiye: “yemá nòraq kéoo?” téna tiráiyé. ³⁷ániibo yemá maará-tima-amikaae: “Îtuma Náátárètibake-naqa kéiyé.” téta tirááe. ³⁸ániibo min-áúgáróq-nákómá maará téna ááyama tiráiyé: “Îtuo, emá Tébitimma áanikomopo emá kemmá arummá umátikaao.” téna tiráiyé. ³⁹áqnáabaq ye-káyúkámá maará téta aamá awááguraae: “emá paátí mááo.” téta tirááe. miráimanibo min-aúgáróq-nákómá ókaraq ááyama maará-tiraiye: “emá Tébitimma áanikomopo kemmá arummá umátikaao.” téna tiráiyé. ⁴⁰ániibo Îtuma waaqókák ya itó-urena mará-tima-yimikaiye: “keráwáqá min-náqá ketôpaq awíqme yero.” téna tiráiyé. min-áúgáróq-náqá waaqókák itana Îtuma maará téna ítama aónaraiye: ⁴¹“kemá emmá nòraq umákanuno?” téna tiráiyé. ániibo min-áúgáróq-nákómá maará-tiraiye: “uyátaraana-nako, kemá keqnáámmá túramma aónanaae téq kétune.” téna titana ⁴²Îtuma maará téna timá ámikaiye: “karáqma aónaao. ení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákómá emmá mamá atóbamakaiye.” téna Îtuma tiráiyé. ⁴³miráitana páátákáá min-nákóní aúrakoma íraqôniq umágitana aúramma aónarena Îtun anaaé kéwarena Áánûqtuni áwíqa múte yaútaiye. ániibo aarawaamá minnáraq aónawaeta Áánûqtuni áwíqa múte yaútaae.

Takíatini watáama

19 ¹Îtuma Yérikobaq uyábékaimma ²mikák móra-naqa máqe-uraimma min-nákóní áwíqa Takíatie. wemá táákiti-moneqa mayái-wáyúkátí kawáá-nápóana mónéqa taíbaq makáiyé. ³ániibo Takíatima Îtumma aónainena uráimanibo wemá awaaraq-nápóana

taíbaq-wayukabikema kanaaráq Ítumma íma aónaraiye. ⁴ánibo Takíatima taíbaq-wayukati yúbáq uyaaté uréna móra-yaraq uyátarena Ítumma aónainena uráiyé. ánibo wemá ‘Ítuma maan-ákáq íniye’ téna aúyánámmá ítaraiye. ⁵Ítuma min-áúkápáq iréna múte aónatuwena maará-tiraiye: “Takíatio, emá páátákáá marabí kumuwo. íbêqa kemá ení naaúpaq mánune.” téna Ítuma tiráiyé. ⁶miráitana Takíatima páátákáá kukéna amuqá kémaraipike Ítumma awíqmena wení naaúpaqa kóuraiye. ⁷ánibo máqte-kayukama minnáma aónatuweta aamá awáágéta maará-tiraae: “Ítuma móra kúmiq-nakoni naaúpaqa ko kéwaiye.” téta tiráámanibo ⁸Takíatima itó-urena uyátarai-nakomma maará-tima-amikaiye: “uyátaraana-nako, emá itaao. íbêqa máqte-qtataaqa yaíkaaq uréq áwáyoq-wayukama yiménúne. ánibo kemá móra-nakomma kaaqaarigóníq umákéq wení máqte-qtataaqa moyámmô matáana-yataaqa kanaaráq yawéqma kaayaqte-kaayaqte-kanaaráq aménúne.” téna tiráiyé. ⁹miráitana Ítuma maará-tima-amikaiye: “íbêqa maan-náúpáké-káyúkámá Áánûqtu yawéqma kéyiwiraiye. maan-nákógáráqá Áabaraan-annabikemanibo íbêqa arummá waeráiyé. ¹⁰minná Waayúkagoni Áráaqa iréna aúyokuraa-kayukama yibáá umá yawéqma yiwiránáae téna uráiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

tiyááka-wayukama meyámmá matáa-waigoni waéqma itaí-áiné.

¹¹yemá min-áímmá ítátuwaawana Ítuma móra waéqma itaí-áímmá timá yímikaiye. Yérútáárebaq waaqókáq yitatabóata Áánûqtuma yabíkáin-aimma íbêqa abarokáq ínítana kétiye téta yúyánámmá ítaraae. ¹²ánibo Ítuma maará-tiraiye: “mórama anó-nakoma móra ayáqtááq-mapaq kínimma tarôq umákane owana kóuraiye. anaaékaqa min-nákómá yawéqma yíniye. ¹³íurena min-ánó-nákómá wení tiyááka-mayai-wayukama yiwíkena móneqa tiyááka-wayukama yímika-yimika uráiyé. maará-tima-yimikaiye. ‘keráwáqá maami-mónéqnápó mayaímá mamá amuq-yáúmá kémayaiyaq yawéqma yeno.’ téna tiráiyé. ¹⁴miráitana wení márûkaq-wayukama yaímma íyamma umákaraae. miráitana wemá kóitana yaímma-wayukama tímáyíkáawata anaae waqmé urááe. ánibo yemá maará mó-tiraae. ‘maamin-nákómá ketáái kínimma máiyaba íkétikaitaae.’ téta tirááe.

¹⁵min-nákómmá kínimma tarôq umákáawana máqena anaaékaqa yawéqma iráiyé. ánibo wé maará-tiraiye. ‘naayóbáqá móneqa yímikaunna-wayukama yááyaiyata yero. móra-mora-yuma náaraq umáq amuq-yáúmá matááwáa aónanaae.’ téna tiráiyé. ¹⁶áqnáabaq-nakoma iréna maará-tiraiye. ‘uyátaraana-nako, ema tiyááka-wayukama tímikaanna-monekake matéq mayaímá kémayeq amuq-yáúmá (200) matáune.’ téna tiráiyé. ¹⁷ánibo kínima maará-tiraiye. ‘emá íráqô-mayai-napoa emá kateko-máyáímá matááne. emá pááqya-qtataakaraqa kawáá

umá kárutaanaboq íbêqa kemá emmá náápaamma kámunaboa tiyááka-ano-marukaqa yabi ínóne.' téna tiráiyé. ¹⁸anaaékaq móra-nakoma iréna maará-tiraiyé. 'uyátáraana-nako, kemá ení tiyááka-wayukarake mayaímá matéq amuq-yáúmá (100) matáune.' téna tiráiyé. ¹⁹ánibo kínima maará-tiraiyé. 'móra-tiyaapaq anó-marukaq-kawaama yabi iyo.' téna tiráiyé. ²⁰káqo-mayai-nakoma iréna maará-tiraiyé. 'uyátáraana-nako, ení moneqa tiyááka-wayukama maa wáiyé. kemá móra-wannaabi atáá-umatuweq ákaraune. ²¹kemá emmá aónáunama emá iragayá-náqá máane. móra-nakoma márái-qtataaqa emá paá kémaye. káqo-nakoma yómmá yoqmáráipikemma aáwaqa paá kémayaane. miráitaq kemá enáaqa kéikatune.' téna tiráiyé. ²²ánibo kínima mi-máyái-nákómmá maará-tima-amikaiyé. 'emá táí-mayai-naqone. enáarake kemá emmá aabi mayakánúne. áraimma kétimonaane. kemá iragayá-náqá máepoaq káqo-nakoma márái-qtataaqa kémaye qáqo-nakoma yómmá yoqmáráipikemma aáwaqa paá kémayaune. miráwáq kéuno? ²³ánibo nôraq itaawáq ketí moneqa moneq-naupaqa íma tíkáraanaq yauwéqma yéqa amuq-yáúgáráqá íma mayáúnô?' téna tiráiyé. ²⁴mi-kínímá waaqókák itó-uma máe-kayukama maará-tima-yimikaiyé. 'keráwáqá min-nákóni ayáápike tiyááka-wayukama yabíma taíbaq matokái-nakomma áméro.' téna tiráiyé. ²⁵ánibo yemá maará-tima-amikaae. 'uyátáraana-nako, wemá áqa taíbaq (200) matokáiyé.' téna tewana ²⁶mi-kínímá maará-tiraiyé. 'kemá keráwáqá kétima-timune. máqte-kayukama taíbaq matokáiyayuma yemmá ókaraq yiménúne. miráimanibo móra-nakoma pááqyamma matokáinna-nakomma wení pááqya-qtataaqa ayáápike yabítuwanune. ²⁷ánibo ketí anmuro-wáyúkámá keqtábá téna ketáái kínimma máiyaba 'íkétikaitaae' tiráá-kayukama yiwíqme maakáq iréra ketúrikaq yíkamma púyoro.' téna kínima tiráiyé." téna Ítuma waéqma itái-áímmá tiráiyé.

Ítuma Yérútáárebaq anó-kiniraa umá uráiyé.

²⁸Ítuma min-áímmá timá ánatatuwena áqnáabaq kéwena Yérútáárebaq uráin-amma arááyamaena uráiyé. ²⁹ánibo Ítuma Béqtápégibaqa waaqókákárq Béqtanibaqa waaqókákárq iráimma min-ánúmá áwíqa Óribêti-anuraq iréna wení iyápó-annabike kaayaqá timáyíkáitata áqnáabaq urááye. ³⁰Ítuma maará téna min-nákámá timá yímikaiyé: "kenákámá mera-márúpáq uréka mórana naatéqá oótiraa-kamma ánnára qúyakaabo aónaakao. naayóbáqá min-ótiráá-kákóni ámúraaqa íma ayááqmeta uréire uráámibo ánná ayútuweka awíqme yekao. ³¹ánibo móra-nakoma kenákámá ítama aónéna 'nôraq itakawáq min-ótiráá-kámmá ánná káyuboyo?' tínakama kanaarq kenákámá yauwéqma maará tekao. 'uyátárai-nakoma maamináyaba itakae tekao.' téna Ítuma timá yímikaiyé. ³²Ítuma kaayaq-nákámá timá yíkáitata yenákámá kóureta timá yíminiq umá mi-qtátááqá

wáitata aónaraaye. ³³yenáakámá uréta naatéqá oótiraa-kamma ánnáma káyuboyata min-ótírää-kákóni aanábó-nákómá iréna maará-tima-yimikaiye. ‘nòraq itakawáq naatéqá oótiraa-kamma ánnáma káyuboyo?’ téna titata ³⁴yenáakámá maará-tiraaye. ‘uyátarai-nakoma maamináyaba itakaé.’ téta timátuweta ³⁵naatéqá oótiraa-kamma awíqmeta Ítumopaq iréta min-ótírää-kákóni ámúraaq wáqtóma abákáreta Ítumma min-ámúráaq ákáawana máqe-uraiye. ³⁶ámúraaq máena kéwitata aarawaamá yeqtí unáákáqtóma maméta aapitáá wíqmakaae. ³⁷Ítuma Yérútáarebaq waaqókák Óribèti-anubake kukáin-apataaq iréta máqtemma wení iyápó-annama anómma yimuqá makááe. Ítuma máqten-awaameq-yataariq itata káoneta minnáyaba anókaq ááyama Áánûqtuni áwíqa múte yaútae. ³⁸yemá maará téta ááyama tirááe: “anó-kinima uyátarai-nakoni áwíkaq kéitana Áánûqtuma íraqòniq kéumakaiye. kaayoné-yátááqá Áánûqtuni márûpaq wáinaq Áánûqtukaq anómma tágama-yataaq wáiyé.” téta tirááe.

³⁹ánibo yaímma Pérati-wayukama mi-táfíbaq-wáyúkánóbáq máqeokake Ítumma maará téta timá ámikaae: “yirááti-nako, emá ení iyápó-annama ‘paátí máero’ timá yimiyo.” téta tirááe. ⁴⁰ánibo Ítuma maará téna yawwéqma timá yímikaiye: “kemá keráwáqá kétima-timune. paátí máiyanaama kanaaraq óqtakoma aamá ááyama tínoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma Yérútáarebaq máa-kayukayaba ibiqá yakáiyé.

⁴¹Ítuma Yérútáarebaq waaqókák iréna márûqa káonena ibiqá yakáiyé. ⁴²Ítuma maará-tiraiye: “ketáama kaayoné-yátááqtábá keráwáqá itaígáae téq túnnamanibo keráwáqá íma ítaraane. keráwáqtí taákoma kanaaraq íkéitaiye. ⁴³keráwáqá ítáaro. anaaékaqa móra-kanaama páaq ínatama keráwáqtí namuro-wáyúkámá iréta tíqa umá ikútíketa máqten-aukapaqa ikúma aúyatikanoe. ⁴⁴keráwákáraraq keráwáqtí waayúkagaraq máqtepaq tíkamma ánatatuwanoe. yemá mórama keráwáqá íma tiyuwáiyaq paámá mánoe. íbèqa Áánûqtuma keráwáqá mamá atóbamatikani-kanaayabama túyánámmá íma itaapoata namuro-wáyúkámá keráwáqá máqtepaq tíkameqe yuwánóe.” téna Ítuma tiráiyé.

anó-monoq-naupaq máqte-qtataaq makéta meyámmá máyáa-kayukama Ítuma yíkamma wakáiyé.

⁴⁵Ítuma anó-monoq-naupaq uténa Áánûqtukaq amí-wámmá maméta meyánîq o-káyúkámá áaimma átáma yíkamma paábataa waqtukáiyé. ⁴⁶Ítuma maará téna mi-káyúkámá timá yímikaiye: “Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá maará-tiraiye. ‘ketí naakómá paá nunamummá tí-námmá wáino.’ tiráine. mirá-tiraimanibo keráwáqá mamá moyá-káyúkátí-aúpáq-nákáá kéumatuwaae.” téna tiráiyé.

⁴⁷aati-aatimá Ítuma anó-monoq-naupaq keyiraatena timá yímikaiye. ánibo uyátarai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq

aarawaatí anó-kayukagaraq Ítumma ikámma puínón-aqtaba abáá-uraae. ⁴⁸miráimanibo máqte-kayukama Ítun áama itáiyábá òriq umá yíkáitataboata anó-kayukama ikamínón-amma íma abáá-uraae.

yemá Ítuqtaba ‘náawaq náapaamma ámikaiyo’ téta ítama aónaraae.

20 ¹móra-taoqa Ítuma anó-monoq-naupaq watáama aarawaamá kétima-yimena átê-wataagaraq Áánûqtutabagaraq timá yímikaiye. ániibo uyátárai-monoq-wayukagaraq ámaan-aimma yiráati-wayukagaraq anó-kayukagaraq Ítunopaq irááe. ²yemá maará téta Ítumma timá ámikaae: “emá keqtáá timá-timiyo. emá nôi-naapaanaq matokéyaq maami-máyáímá kémayaano? náawaq maami-náápáámmá ámikaiyo?” téta ítama aónaraae. ³ániibo Ítuma maará téna yawéqma timá yímikaiye: “kegáráqá keráwákáq móra-aiqtaba ítama aónanaaq kéune. keráwáqá kemmá timá tíméro. minná ⁴Yóáanema nommá péqyikai-qtataqa minná Áánûqtunawabi waayúkagonawabiyo?” téna tiráiyé. ⁵ániibo yeiyáá aamá kóté-yáté kéeta maará-tiraae: “ketáá maará téqtaa minnáma ‘Áánûqtunae.’ tenanataámá Ítuma maará-tiniye. keráwáqá nõraq itaráq itáiq-itaiq umá tirummá íma kámeo tîniye. ⁶ániibo ketáá téqtaa minnáma paá ‘waayúkati minnáe.’ tenatataámá máqte-kayukama keqtáá óqtatanapotaa tíkaminotaae. ániibo yemá Yóáaneqtaba Áánûqtuni amuné-náré téta kéitaapoata óqtatanapo tíkaminotaae.” téta tirááe. ⁷miráitata yemá maará téta Ítun-aaraq yawéqma tirááe: “Yóáanema nommá pérái-qtataqa náakakenaq iráiyô minná ketáá íaonaraunataae.” téta tirááe. ⁸ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “mórai q umá kegáráqá keráwáqá íma timá-timenune kemá nôi-naapaanaq matokérabi mi-máyáímá kémayaune.” téna Ítuma tiráiyé.

tái-wayukama wááéni ara-tókáq yabiye-waigoni waéqma itai-áiné.

⁹Ítuma mirá-timatuwena aarawaamá móra waéqma itai-áímmá timá yímikaimma maará-tiraiye: “móra-nakoma wááéni ara-tómmá yoqmakáiyé. ániibo min-nákómá wááéni-aramma uqmá yaímma-wayukati iyáápi mi-tómmá maréna min-nákómá káqo-marabaq ko máqe-uraiye. ¹⁰anaaeáqqa wááéni-aramma ábuma-kaitana arammá kutí-kánáaráqá móra-naqa timákáitana wááéni ara-tókáqô yabíkáa-kayukayopaq uráiyé. anón-nakoma téna min-nákómmá yaímma mi-tópíkén-ááwáqá amígáae téna timákáitana uráiyé. ániibo wááéni ara-tókáq yabíkáa-kayukama mi timákáitana i-náqá ikámma waqtúwáawana aáwaqa íma mayéna paá kóuraiye. ¹¹keqnáámmá anó-nakoma káqo-mayai-naqa timákáitana uráiyé. miráitata wekáráq ikámma waqtúwáawana aáwaqa íma mayéna paá yawéqme kóuraiye. ¹²ániibo keqnáámmá mikáq móra-mayai-naqa timákáitana uráiyé. miráitata keqnáámmá ikámma yaúma paabaq iyaabótukaae. ¹³miráitana wááéni ara-tókóní aboámá maará-tiraiye.

‘kemá náaraq ónúndô? ketáanikoqtaba ôriq umá tíkáin-iyapoma minná timákáanana wíniye. ániibo yemá min-íyápógón áama itánóe.’ tiráíye. ¹⁴miráitata wááéni ara-tókákô mayáí máyaa-kayukama aónaamma anó-nakoni áanikoma kéiqtaba yeíyáá maará-tiraae. ‘maan-nákómá anaaékaqa aboání máqte-qtataaqa mayániye. mayáiyataao. maamin-náqá ikámma puyónatae. miráinataa maami-tómmá ketáá mayánúnatae.’ tirááe. ¹⁵ániibo mi-káyúkámá anó-nakoni áanikomma wááéni ara-tókóní áwábaq márúte yukéta ikámówana pukáíye. ítáaro.

wááéni ara-tókóní aboámá mi-káyúkámá náaraq umáyikaniyo? ¹⁶yókóní aboámá iréna wááéni ara-tókákô mayáí máyaa-kayukama yíkamma puyéna wááéni ara-tómmá mamá káqo-kayukama yimíniye.” téna Ítuma tiráíye. ániibo waayúkama min-áímmá itáá eta maará-tiraae: “wemá miráinabo áraimma ímiraino.” téta tirááe. ¹⁷miráitana Ítuma mi-káyúkámá yimónawaaena maará-tiraiye: “Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá wáin-aikoma nóin-aainaq wáíyo?

‘maamin-óqtámmá mayáí-wáyúkámá
paábaq matúwáan-oqtakoma íbêqa
naakóní akoqnáá-abokaa kéíye.’

¹⁸maqte-kayukama maamin-óqtákóní ámûraaqo kuqtétama yemá ikámma púbuyaginoe. ániibo maamin-óqtákómá móra-nakoni ámûraaqo kuqténama min-nákómmá ikámma púbúyama obamá aúqtuwaniye.” téna Ítuma tiráíye. ¹⁹ániibo ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-monoq-wayukagaraqa yemá ítáamma Ítuma yeqtí yúbi maréna waéqma itái-áímmá tiráíye. miráitata é mi táoq Ítumma yáqtoraneta urááe. miráitata aarawatí yáaqa ikatéta Ítumma íma yáqtokaae.

Ítuqtaba táákiti-moneqa Títaamma amikáae téta ítama aónaraae.

²⁰ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq uyátárai-monoq-wayukagaraq Ítumma aatómáq urááe. kuqtaruríq o-káyúkámá arupú-wayukaraa umá kaaqaari-áímmá timátuweta Ítumma wenáarake yáqtoqma anó-kamaani-wayukati iyáápi maréta aamá ítama yainánéta urááe. ²¹ániibo yemá maará téta ítama aónaraae. ‘yirááti-nako, ketáá kéitaunataae. enáagoma arupú kéitaaboa aarawaamá arupú-aimma kétima-yimene. anó-kayukati anón-iwiqtabama íma ikatíq kéemanibo aarawaamá Áánûqtuni áaimma kéyiraate árain-aimma kétima-yimene. ²²emá nóine téq auyánámmá kéitaano? Títaamma” Arómani anó-kawaa-naqa táákiti-moneqa aménúnataabi iyabiyo?” téta Ítumma ítama aónaraae. ²³miráimanibo Ítuma mi-kaaqaari-áímmô temmá ítaraiye. miráitana maará-tima-yimikaiye: ²⁴móra-moneqa tiráátero. maannáma amakarácq áwíkaraq waímma náawabiyo?” téna tiráíye. ániibo yemá maará-tima-amikaae: “Títaani amané.” téta tirááe. ²⁵ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “móra-yataaqa Títaannamo wárainaq kanaarácq Títaamma áméro. ániibo

Áánûqtuni móra-yataaqo wáinaqa kanaaraq Áánûqtumma áméro.” téna Ítuma tiráiyé. ²⁶ miráitata Ítun áarakemma aarawatí yúbáqá Ítumma íma yáqtóráawaniq urááe. Ítuma min-áímmá yauwéqma timá yímiqtaba yemá taíbaq-yuyanamma itáá eta aamá íma téta paatí máqe-uraae.

waayúkama pukéna itóiyaba Ítumma ítama aónaraae.

²⁷ yaímma Táátûti-annabike-kayukama Ítunopaq irááe. yemá Táátûti-wayukama téta pukáa-kayukama íma itó-inoe. téwaone. ²⁸ ániibo yemá maará téta Ítumma ítama aónaraae: “yirááti-nako, Mótetima naayóbáqá maamin-ámáán-áímmá agatáine. ‘móra-nakoma aaramá makáinna-naqa iyápóma íakena pukínanama kanaaraq ábâkoma min-ínímmá maténa awaaóní anónnáma móra-iyapoma marakániye.’ tiráine. ²⁹ itaa. mórama ye wátánónáámá miráuma abapaké kaayaqá máqe-uraae. áqnáekoma móra aaramá maténa iyápóma íma marakéna pukuráiyé. ³⁰ anaaékaq ábâkoma min-ínímmá matáiyé. ³¹ anaaékaq mamá mikáq-ábákómá keqnáán-ínímmá maténa móraiq umá pukuráiyé. ániibo keqnáámmá móraiq umá abapaké móra-watanonaama mimórá-ínímmá maténa iyápóma íma marakéna máqtemma pukurááe. ³² miráitana min-íníkkógáráq pukuráiyé. ³³ ániibo pukáa-kayukama itó-i-kanaaraq min-íníkkóma náawani ánáaraq mániyo? abapaké kaayaq-wátánónáámá min-ínímmá matááine.” téta Ítumma ítama aónaraae. ³⁴ minnýyaba Ítuma maará-tima-yimikaiye: “aaragáráq waagaráq íbêqa maa-kánááráqá mamá aaraukáqá káuraae. ³⁵ anaaékaq aarawaamá pukáiyapike Áánûqtuma itó-oro tínata itó étama yemá ókaraq aaraukáqá íma auránoe. ³⁶ ókaraq íma puínoe. yemá miráuma kaqtó-wáyúkaráá umá maéta íma kanaaraq puínoe. Áánûqtuma pukáiyapike mamá itó-umayikanipoata yemá Áánûqtuni áráabitie. ³⁷ ániibo Mótetigaraq keqtáá tirááténataa pukáa-kayukama pukáiyapike itó-inoe téna tiráátiraitaae. pááqya-tabikemma iramô karáí-waigoni wataágoma maará-tiraiye. ‘uyátárai-naqa minná Áabaraani Áánûqtugaraq Ááítekini Áánûqtugaraq Yáakoboni Áánûqtue.’ ³⁸ Mótetima wení anáábútááma pukowana maamin-áímmá ítaraine. miráitana Áánûqtuma íma pukáa-kayukati Áánûqtuma máiyé. ímiye. wemá minná paá yú aréta máa-kayukati Áánûqtue. wení aúrakaqa máqte-kayukama paá yú aréta mááe.” téna Ítuma tiráiyé. ³⁹ Ítuma mirá-timatuwaitata yaímma ámáan-aimma yirááti-wayukama maará téta yauwéqma tirááe: “yirááti-nako, emá íráqôn-aimma téne.” téta tirááe. ⁴⁰ ániibo yemá ikatîq éta ókaraq Ítumma íma ítama aónaraae.

yauwéqma yiwirái-náqá Metáiyama náawabiyo téna Ítuma Pérati-wayukaraq ítama káonaiye.

⁴¹ Ítuma Pérati-wayukama makáqma aónéna maará-tima-yimikaiye: “nôraq itatawáq yemá Metáiyama Tébitimma ánikoe kéteo? ⁴² naayóbáqá agamatán-áúbábí Tébitima maará-tiraine.

‘uyátárai-nakoma ketí uyátárai-nakomma maará téna timá ámikaine.
emá ketiyáán-urapaq márenaraq

⁴³ anaaékaqa kemá

ení namuro-wáyúkámá mamá

ení áitauq aménáápáq yíkáanata wínoe.’

téna Tébitima agamatá-kánnáábí mirá-tiraine. ⁴⁴Tébitima wenamáárfiq wemá ketí uyátárai-nare tiráimanibo náaraq umá Metáiyama Tébitini áanikoma máiyoy?” téna Ítuma tiráiyé.

ámáan-aimma yirááti-wayukati yáaimma

⁴⁵máqtemma aarawaamá máeta Ítun áama ítaraae. ánibo Ítuma maará téna wení iyápó-annama timá yímikaiye: ⁴⁶“keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukayabama atéráaro. yemá ayáqtááq-unakaqtoma umáreta uréire íyábá ôriq umá káyikaiye. yemá téta waayúka áíkuiyakaqa uyátárai-nare téta aarawaamá miráó-maarao timá-tikaigaae téta kéte. ánibo yemá monoq-náúpáqá aarawaatí yúbáq aokaq-ábíqtátámá yokaa umáyikaiyata anón-aawaqo naí-kánááráqá kateko-ábíqtátáráq maétaa aáwaqa nánátaae kéte. ⁴⁷ketoq-nóínímmá yetí naammá íma meyaníq ínôwataboata máqtepaq kémayeta yemá kaaqaari téta ayáqtááq-nunamumma kéte. aamá ítama yaináí-kánááráqá yemá anómma táí-meyamma mayánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

keqtoq-íníkomá Áánûqtukaq amuqá marakéna moneqa ámikaiye.

21 ¹Ítuma aónama kéyautena aónaimma moneqa ôriq umá makáa-kayukama Áánûqtukaq yimuqá marakéta moneqa maráí-yáwáápi moneqa má-makaae. ²ánibo Ítuma aónaimma mórama keqtoq-ínímmá awaikómá pukuráin-inikoma kaayaqá pááqya-monekarata moneq-yawaapi mó-makaiye. ³Ítuma maará-tiraiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. maa-kéqtóq-íníkomá awaikómá pukuráin-inipoana wemá anó-moneqa yuwéna yaímma-wayukama uyátáiyé. ⁴máqtemma maa-káyúkámá yemá taíbaq-moneqa makétaboata yaímma Áánûqtukaq yimuqá marakéta káme. miráimanibo maan-íníkomá íma taíbaq-moneqa makénaboana wemá máqtemma máyuwena aáwaqa meyaníq umá nání-moneqa íma matokáiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

“anó-monoq-namma táíq umáginiye.” téna Ítuma tiráiyé.

⁵yaímma-wayukama anó-monoq-naqtaba íraqôn-oqtakake min-námmá umáreta máqte-qtataaqa Áánûqtukaq yimuqá marakéta ámêqtaba tewana Ítuma maará-tiraiye: ⁶“máqtemma maami-qtátááqá íbêqo aónaamma móra-kanaama pááq ínátama keráwáqtí namuro-wáyúkámá íma móra-oqtamma yuwáiyana káqon-oqtakoni ámûraaqa wániye. máqtepaq yawítítuwaiyana marabí kumíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

“taíbaq ummaa-yátááqá pááq íniye.” téna Ítuma tiráiyē.

⁷yemá Ítumma maará téta Ítama aónaraae: “yirááti-nako, náa-kanaararaq mi-qtátááqá pááq íníyô? áqnáabaqa nóin-awaameraq pááq ínataa aónétaa mi-qtátááqá pááq íné iyé ténúnataabiyo?” téta tirááe.

⁸ánibo Ítuma maará-tiraiye: “keráwáqá yabíqma arútáaro. yemá keráwáqá kaaqaari téta makátébo. taíbaq-wayukama ketíwíkaq iréta maará-tinoe. ‘kemá wemúne. maami-kánáámá íbêqa pááq kéiyē.’ tínômanibo kerawáqá íma yinaaeemma ko wáráaro. ⁹anaaeékaqa webómá kéeta anón-aaíqa kéoe tíyan-aimma itánômanibo kanaarác íma ikatíqa oro. mirái-qtataaqa áqnáabaq pááq ínîmanibo aqtó-kánáámá páátákáámmá íma pááq íniye.” téna Ítuma tiráiyē. ¹⁰móragaraq Ítuma maará-tima-yimikaiye: “móra-anna-wayukama káqon-anna-wayukama itó-uma ááíqa umáyikanoe. ánibo móra-kinini waayúkama itó-uma káqo-kinini wayúkate ááíqa ínoe. ¹¹ánibo maa-márábímmá anómma márúma kéyinana yaímma-aukapaq-marabaqa aáwaqa ánataginata yáayaba kéeta anó-karima mayánoe. ánibo taíbaq anómma táí-yataaqa aabayákáqá anón-awaameq-yataaqa pááq kéinana kéqokeq-yataaqa pááq ínna-waigoma keráwáqá mamá táaqa kamátikaniye.

¹²miráimanibo mirái-qtataaqa íma pááq uráínayaba yemá keráwáqá yáqtoketa mamá táíq umátiketa monoq-náúpáq mamá tíkareta aamá Ítama yainéta mamá ánná-naupaq tikánoe. yemá téta ketíwíqtaba mamá kîni-kayukararabi kámááni-wayukaraq tiwíqmeta wínoe. ¹³ánibo mirá íya-waigoma keráwáqá mamá keqtábá kámááni-wayukama timá-yiminoe. ¹⁴miráinaq keráwáqá mi-kánááráqá átê-wataama Áánûqtutaba kanaarác timá-yiminoe. ¹⁵kemá kenamáárîq arupú-aimma túyánákáq mamáráanana itái-yátááqá timíniye. ánibo minnámo timá tíménna-aimma keráwáqtí namuro-wáyúkámá kanaarác íaratinoe. ¹⁶keqtibomá keqtinóma keráwáqtí móra-naeegoma keráwáqtí tibâqawaayuma keráwáqtí aanábómá mamá keráwáqtí namuro-wáyúkátí iyáápi mamá tikáiyata keráwáqá tíkamma keráwápikémá yaímma puínoe. ¹⁷kekákéné téta máqte-kayukama keráwáqá tiwáágínomanibo ¹⁸keráwáqtí tiqnótáugoma mórama íma múkiniye. íma tíkamma puínoe. ¹⁹keráwáqá akoqnáá umá kéyaqtoraapoata keráwáqtí túwaraimma paá mánoe.

“Yérútáare-maruqa táíq íniye.” téna Ítuma tiráiyē.

²⁰miráimanibo anaaékaqa keráwáqá aónáiyata ááiq-i-wayukama Yérútáare-maruqa yaikutíyaqa keráwáqá kanaarác mikác aónéq márúqa mamá táíq í-kánáámá pááq iyé tínoe. ²¹mi-kánááráqá Yúria-marupaqo máraiya-kayukama péqmareta anubaq kóoro. ánibo yaímma-wayukama Yérútáare-marupaqo máiya-kayukama mi-márúqá yuwéraq ôpaq kóoro. ánibo márûkoni aaumépaqo máiya-kayukama ókaraq yawuwéqma mi-

márúpáqá íma úyoro. ²² maami-kánáámá anónnáma táí-meyamma mayái-kánáábóana máqten-aimma Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímá wáin-aikoma abarokáq pááq éna arammá iyániye. ²³ mi-kánááráqá aaramá yímûkaraq máa-noinikaraq iyápóma náamma keyime-noinikaraq tirunô. anómma ummaa-yátááqá maa-márábímmá pááq ínata mi-kánááráq Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuma áyámma umáyikaniye. ²⁴ yaímma-wayukama tokóru-yakaa-punapo yemá yíkamma képujeta yaímma-wayukama namuro-wáyúkámá yemmá ánnáma yímituweta Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi mó-yikanoe. ániibo káqo-kayukati yítaukoma Yérútáare-maruqa yamá igáriq kéiyana mi-káyúkátí kanaamá ánataniye.

anaaeékaqa Waayúkagoni Áráaqa Ítuma kumíniye.

²⁵ ókon-okomma awaaméq-yátááqá aabaúrarábi wíyokakaraq wiyókákáráqá pááq íniye. ániibo maa-márábímmá únókómá anó-iyama kémetainata máqten-anna-wayukati iyákoma táíq kéinata ikatíq ínoe. ²⁶ maa-márábí máqte-qtataaqa pááq inéna ínayaba taíbaq-yuyanamma kéiteta ikatíq kéiyana yúgabaq ínata kekaa ínoe. aabayákákémmá wiyókómá kanageq ínipoata yeqtí aakakémá yaráqme wéyáwé ínoe. ²⁷ mi-qtátááqá pááq ínata káonaiyana Waayúkagoni Áráaqa móra-konnakaq kumínímma anómma akoqnáágaraq tágama-yataakaraq kumíniye. ²⁸ anaaékaqa mi-qtátááqá áaimma átáma pááq ínaqa mi-kánááráqá keráwáqá itó-ureq múte aónaaro. Áánûqtuma yauwéqma tiwirání-kanaama íbêqa waaqókáq wáiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

píki-yagoma-kanaama pááq íni-waigoni awaaméq yámiye.

²⁹ móra waéqma itaí-áímmá Ítuma maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá warímukaraq káqo-tagaraq aónaaro. ³⁰ aónáawana aúgenanama amúmma máráitaqa ‘íbêqa yó-kánáámá iyé’ téq káonaae. ³¹ móraiq umá keráwáqá aónáiyana mi-qtátááqá pááq ínaqa kanaaráq keráwáqá aónaano. Áánûqtuma yabíkái-maruqa waaqókáq áaimma átáma yínéna kéiyé.

³² kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. aarawaamá maa-kánááráqá íma pukáiyata máqtemma mi-qtátááqá Yérútáarebaq pááq ínoe. ³³ aabayákáráq maa-márágáráq ánatanimanibo ketáagoma íma ánataniye.

yemá iyápó-annama atéráaro.

³⁴ miráimanibo keráwáqá atéráaro. keráwáqá paá túraq wáni-qtataaqtaba taíbaq-tuyanamma itáabo. íma netuqá omáq-ááwákáqá wááeni-nokaraq íma nánómanibo mirá-qtátáákómá mamá yawáaq-umatikainanama kanaaráq uyátárai-nakoni kumíní-kanaagoma páátákáá keráwáqá yáqtoraniye. ³⁵ mirá-kánáámá maa-márábí máiya-kayukaraq

waakákora umá pááq íniye. ³⁶ aati-aatimá keráwáqá kawáá umátuwe máero. miráinaq keráwáqá mirái-qtataaqa pááq ínna-waigomma kótanoqtabama Áánúqtukaq nunamummá tíq-tiq kéiyana akoqnáama timíno. Waayúkagoni Áráakoni aúbáq kanaaráq itó-inoe.” téna Ítuma tiráiyé.

³⁷ máqte-kanaaraqa Ítuma anó-monoq-naupaq aarawaamá kéyiraatena nokáámma Óribêti-anuraq aúmá ko kéwaine. ³⁸ ániibo aarawaamá nokáapaq itó-uma Ítunopaq iréta wení wataáama anó-monoq-naupaq yama itéwaone.

**Yúqtaatima timá akoqnáa éna anó-kayukaraq
'Ítumma awíqma yiménúne' tiráiyé.**

22 ¹ aokaq-kánáamá yammá paá irabí agamá naí-kánáámá áwíqa kótámaki-kanaama pááq inéna uráiyé. ² uyátarai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Ítumma ikamínónaqtaba abáa-uraamanibo aarawaatí yáaqa ikátaae. ³ ániibo Tááqtaama Yúqtaatini áyáqnoqaq pékaima óq-awíqa Itikááriotie. wemá tiyááka umá abapaké kaayaq-iyápó-ánnábíkéné. ⁴ ániibo wemá Yúqtaatima uréna uyátarai-monoq-wayukagaraq anó-monoq-naupake kawáá-wáyúkágáráq wataáama téna Ítumma mamá yeqtí iyáápi maránín-aimma mó-tiráiyé. ⁵ miráitata yemá yimuqá kémareta yaímma-moneqa Yúqtaatimma amínón-aimma téite urááe. ⁶ ániibo yeqtí yáaraq Yúqtaatima kanaararé timátuvena Ítumma awíqma iyáápi maránín-aqtaba abáa-uraiye. taíbaq aarawaamá Ítute íma yagaroqtaamá máiyana-awaatare téna awé uráiyé.

iyápó-annabike kaayaq-nákórátá kótámaki-aawaqa yokaa urááye

⁷ aokaq-kánáámá yammá paá irabí agamá naí-kánáámá pááq uráiyé. mi-kánáaráqá mórama tipi-típi-naateqa ikaméwaone. ⁸ miráitana Ítuma Pítaayaa Yóaanemma timáyíkáitata óyana maará-tima-yimikaiye: “kenákámá uréka kótámaki-kanaaraq-aawaqa móma yokaa iyataa naano.” téna tiráiyé. ⁹ ániibo yenákámá maará-tiraaye: “kerátámá náakaraq aáwaq mó-yokaa óyúyô?” téta tirááye. ¹⁰ ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “ítáakao. kenákámá anó-marupaqa Yérútáárebaq uyáberaiyana móra-nakoma anó-tawebi nommá yaqména kéinarake aapaqá kenákámá timónái-nakama kenákámá min-nákóní anaaé waqmé wíyana wemá ko peraínna-naupaq ko péraákao. ¹¹ min naakóní aboámmá maará téka timá ámekao: “yirááti-nakoma eqtábá maará-tiye. ‘ketí iyápó-annate kótámaki-aawaqa nánúnnauma umá aráqmata-namma náanaq wáiyô? tiyé téka timá ámekao.’ ¹² mirá tíyana yanaa móra amá aráqmatama anón-namma aáwaqa naí-yáarégaráq abíqtátágáráq wáinamma tiráátino. miráinaka kenákámá min-náupáq kótámaki-aawaqa

mamá yokaa okao.” téna Ítuma tiráiyē. ¹³ánibo min-nákámá uréta Ítuma tiníq umá aónatuweta yenákámá kótámaki-aawaqa yokaa uráayē.

Ítuma wení iyápó-annama írêq-kanaaraqa aáwaqa yímikaiye.

¹⁴kanaamá pááq umágitata Ítuma wení iyápó-annagaraq yaareráq máqe-uraaē. ¹⁵ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “kemmá keráwáqtábá ôriq umá tíkáipoaq kótámaki-aawaqa áqnáabaq keráwátê nátuweq anaaékaqa tíqa í-yátááqá mayánúne. ¹⁶kemá keráwáqá kétima-timune. kemá kótámaki-aawaqa ókaraq íma nanúnamanibo kótámaki-kanaagoni awaaméqá pááq ínna-yupaama Áánûqtuma yabíkái-marupaqa ókaraq nánúne.” téna Ítuma tiráiyē. ¹⁷ánibo Ítuma móra-kaapuma maténa Áánûqtukaq ‘tíkáiyē’ timátuwena maará-tiraiye: “keráwáqá maaminnáma matéraq yaímma timakaq oro. ¹⁸kemá keráwáqá kétima-timune. wááéni-nomma ókaraq íma nánúnamanibo Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma pááq íni-kanaaraqa wááéni-nomma ókaraq nánúne.” téna Ítuma tiráiyē. ¹⁹ánibo keqnáámmá Ítuma yammá maténa Áánûqtukaq ‘tíkáiyē’ timátuwena mapámma yímítuwena Ítuma maará-tiraiye: “maannáma ketúmiye. keráwáqtábáé téq kétimune. keráwáqá mirá kéeraq keqtábá túyánámmá ítáaro.” téna Ítuma tiráiyē. ²⁰anaaékaqa yemá nátuweta keqnáámmá wááéni-nokaraq káápuma maténa maará-tiraiye: “maa-káápúma Áánûqtuni aúgemma anón-anon-aimma timá kéyarutikaitana ketí naaenápó mamá káraapaiye. miráitana ketí naaegómá keráwáqtábá kátigiye.

²¹miráimanibo aónaaro. paá-tubi maránî-nakoma ketê aáwaqa naí-yááréráq máiyē. ²²owé. Waayúkagoni Áráaqa naayóbáqá Áánûqtuma timákárain-amma waránéna kéiyē. miráimanibo min-nákóma kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo maránî-nakoma anómma táí-meyamma wemá mayániye.” téna Ítuma tiráiyē. ²³Ítuma mirá-timatuwaitata iyápó-annama yeyáá wenita-wenita kéeta “náawaq mirán-ááímmá tarôq ínáyô?” tirááē.

iyápó-annama aamá téite kéeta ‘náawaq áqnáabaq-naqa máiyô?’ tirááē.

²⁴ánibo iyápó-annama móra aamá téite kéeta náawabi yeqtí aúkáapimma uyátá-maqma anómma máiyē téta téite kéowana ²⁵Ítuma maará-tima-yimikaiye: “káqon-anna-wayukati anó-kinimma wení akoqnáárake waayúkama yabíqyíkarena maami uyátáraa-kayukama ‘waayúkati aanábóé’ téta yenamááriq yetábá kéte. ²⁶miráinaq keráwátê móraiq íuraiye. ímiye. keráwáqtí aúkáapimma uyátá-maqma anó-nakoma paá-nakoraa umá maíno. áqnáabariq umá maínna-nakoma wemá paá kaayóq-nákáá umá maíno. ²⁷náawaq uyátá-maqma anómma máiyô? aáwaqa naíráqô máí-narabi mayái-nákómá aáwaqa ikámmena máma ámínarabiyo? min-náqá aáwaqa naíráqô maraq máí-nakoma wemíyē. miráimanibo kemá keráwáqtí aúkáapi kaayóq-nákóráá umá máune.

28 tafbaq-kanaama kekáq táí-yataakoma pááq kéítaq keráwáqá ketê máqe uréq kemmá íma tiyúkaane. 29 ketibomá Áánûqtuma wé yabíkái-maruqtaba náápaamma kemmá tímikainiq umá keráwáqá móraiq umá kétimune. 30 annaékaqa kemá yabíkáuna-marupaqa aáwaqa naí-yááréráq máeq aáwaqa néq nommá néq ínoe. ániibo keráwáqá náápaakaraq-abitataraq maéq Ítiráaeobake tiyááka umá kaayaq-ánná-wáyúkátí aamá ítama yaináí-wáyúkámá mánoe.” téna Ítuma tiráíye.

Ítuma téna Pítaaqtaba ‘anaaémma umátikaniye’ tiráíye.

31 Pítaamma Ítuma timá ámikaiye: “Tááímonio, Tááímonio, emá itao. Tááqtaama keráwáqá makaténa ítama aónéna itana Áánûqtuma ‘mirá-uwo’ timá ámikaiye. 32 kemá Áánûqtukaq nunamummá tiráunaboana áwáqnaa ínana ení itáíq-itaiq-yataakoma íma puíniye. anaaékaqa emá yawwéqma kekáq yéma kanaaráq enabáqâwaayuma mamá akoqnáá umáyikaa.” téna Ítuma tiráíye. 33 ániibo Pítaama maará-tima-amikaiye: “uyátáraana-nako, kemá etê ánná-naupaqa ónáae téq yokaa kéune. kemá etê puyónáae téq yokaa kéune.” téna Pítaama Ítumma timá ámikaiye. 34 ániibo Ítuma maará-tiraiye: “Pítaao, kemá emmá kétimamune. íbêq-nokaamma kokórigoma áama ítirainaa emá té ‘kemá Ítumma íaonaraune’ té kaumobáq tinóne.” téna Ítuma tiráíye.

kápi-unakaraq anón-unakaraq tokóru-yakaa-pugaraq yeqtí watáama

35 maa-márábíké ummaa-yátááqá yeráwákáq pááq ínitanaipoana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “naayóbáqá kemá móra-aukapaq keráwáqá tímátikaunaq uráamma keráwáqá kápi-unamma anó-unamma títauq-anaakaraq íma mamé uráamma mi-kánááráqá móra-yataaqtabama uráanabi íyabiyo?” téna ítama aónaraiye. ániibo yemá yawwéqma maará-tiraae: “ímiye.” téta tirááe. 36 miráitana Ítuma maará téna timá yimikaiye: “íbêqa móra-nakoma kápi-unamma makénama paá mayaíno. anón-unamma makénama paá mayaíno. ániibo móra-nakoma tokóru-yakaa-puma ímo makénama wení kúberai-unamma mamá waayúkama keyimena minnárake móneqa maténa mórama tokóru-yakaa-puma mayaíno. 37 Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá keqtábá maará kétéye. ‘otaa-káyúkábí ákaraae.’ tiráiniq umá maamin-áíková kekáqô pááq ína-yaqtaaqtabama áraimma pááq éna arammá iyáíno. owé. máqten-aimma keqtábá timá agatáan-aikoma íbêqa arammá iyáné iyé.” téna Ítuma tiráíye. 38 ániibo yemá maará-tiraae: “uyátáraana-nako, emá aónaao. ketáámá tokóru-yakaa-puma kaayaqá matokáunatae.” téta tirááe. ániibo Ítuma yawwéqma maará-tima-yimikaiye: “kínna kanaaráqíye.” téna tiráíye.

Ítuma Keqtêmani-yopaqa nunamummá kétéye.

39 Ítuma máápaq kumá yaúbarena aati-aatimá mirá éwainiq umá Órîbêti-anuraq uráíye. ániibo wení iyápó-annama anaae waqmé urááe.

⁴⁰min-áukápáq iréna Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kétéyana keráwáqá makáqma aónai-yataakoma keráwáqá íma makáqma aónáíno.” téna tiráiyé. ⁴¹mikáké Ítuma mirá-timatuwena wení iyápó-annama iyuwéna pááqyamma abákákáá uráiyé. mibáq araayutaúummá aténa nunamummá téna maará-tiraiye. ⁴²“ketiboó, emmá akáinaama kemmá tíqa í-yátááqá káápubikema ketópake paábaq matuwaa. ááqibo ketí túyánámmá íma waréaq enaíyánámmá waraa.” téna Ítuma nunamupí tiráiyé. ⁴³ánibo mórama Áánûqtunopake kaqtó-naqa kukéna Ítumma mamá akoqnáá umákaraiye. ⁴⁴Ítuma áúnobaq maqmá aónaimma ôriq umá ummaa yamágitana nunamummá akoqnáá umá kétéitana áúnobakemma imutigómá naegóráá nommá auména marabí kuqturáiyé. ⁴⁵nunamummá timátuwena itó-uma wení iyápó-annama máápaq uráiyé. ánibo uréna aónaimma yemá yú waguráawana yimónaraiye. yeráwáqtí íyákoma ummaa yamágitataboata yúmá wagurááe. ⁴⁶ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “nôraq itaráq keráwáqá túmá wagurááô? keráwáqá itó-urera keráwáqá makáqma aónai-yataakoma makáqma aónaiyaba Áánûqtukaq nunamummá tero.” téna Ítuma tiráiyé.

Yúqtaatima Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi makáiyé.

⁴⁷Ítuma aamá kétena máitata tafbaq-wayukama Yúqtaatini anaáe irááe. min-náqá Yúqtaati wemá minná tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnábíkénápóana wemá Ítuni-amakaq iréna ámôqnanena uráiyé. ⁴⁸miráimanibo Ítuma maará-tima-amikaiye: “Yúqtaatio, Waayúkagoni Áráaqa paá-aubi maré ámôqnané kéono?” téna Ítuma tiráiyé. ⁴⁹iyápó-annama Ítute máqeo-kayukama mi-qtátááqá áaimma átáma pááq íné immá aónatuweta maará-tiraae: “uyátáraana-nako, tokóru-yakaa-purake maami-káyúkámá yíkamonunataabiyo?” téta tirááe. ⁵⁰ánibo iyápó-annati aúkáapike móra-nakoma uyátárai-monoq-nakoni mayái-náqá ikákéna ayáánurapake áaqa áaipike agáutukaimanibo ⁵¹Ítuma minná aónatuwena maará-tiraiye: “ímira uwo.” téna tiráiyé. ánibo Ítuma min-nákóní aákaq ayáámma ánékuitana min-áárarákómá keqnáámmá íráqôniq uráiyé. ⁵²uyátárai-monoq-wayukayabagaraq anó-monoq-naupaq-kawaa-wayukayabagaraq anó-kayukayabagaraq iréta Ítumma yáqtorane o-káyúkáyábá Ítuma maará-tiraiye: “keráwáqá tokóru-yakaa-pugaraq yaákáráq umá mamé iréq kemmá otaan-áráq yákéikuto?” téna Ítuma tiráiyé. ⁵³máqte-kanaama kemá keráwáqté anó-monoq-naupaq máqe uráunamanibo kemmá íma tínékukaane. miráimanibo maamin-áwáátáqá minná keráwákaráq kumayuq-yátáákóní akoqnáagaraq pááq iyé.” téna Ítuma tiráiyé.

Pítaama téna ‘kemá Ítumma íaonaraune’ tiráiyé.

⁵⁴Ítuma mirá-timatuwaitata yáqtoqma awíqmeta kóuraae. yemá Ítumma awíqmeta mú mikákáá anó-monoq-nakoni naaúpaq urááe.

ánibo Pítaama anaaé waqména uréna nékaq ko máqe-uraiye. ⁵⁵ kurumá umá yáútúmakaapapoana naamátúpaq iramá agamaréta yaímma-wayukama máawana Pítaama mibáq ya máqe-uraiye. ⁵⁶ móra-inikoma aónaimma Pítaama iraráq máitana min-ínímmá mayái ínípóana Pítaamma káonena maará-tiraiye: “maa-nákógáráq Ítute máqe-uraiye.” téna tiráiyé. ⁵⁷ miráitana Pítaama ‘ímiye’ tiráiyé: “maan-íníkkô, kemá Ítumma íaonaraune.” téna tiráiyé. ⁵⁸ anaaékaqa pááqya-kanaama matáaena káqo-nakoma Pítaamma káonena maará-tiraiye: “egáráqá emá Ítun-annabikemone.” téna tiráiyé. miráitana Pítaama maará-tiraiye: “maan-nákô, kemá ímiye.” téna tiráiyé. ⁵⁹ anaaékaqa pááqyamma aayáqtáá-kanaama yáwitana móra-nakoma akoqnáá-aimma téna maará-tiraiye: “árainé. maan-nákómá Ítute máqe-uraine. wemá Kááriribake-naqiye.” téna tiráiyé. ⁶⁰ ánibo Pítaama maará-tiraiye: “maan-nákô, minnámô ténnama kemá íma káonaune.” téna Pítaama kítitana páátákáá kokórigoma áama tiráiyé. ⁶¹ ánibo uyátárai-naqa Ítuma waéqma Pítaamma aónaraiye. naayóbáqá wemá maará téna Pítaaqtaba tiráine. ‘mi-nókáámmá kokórigoma áama íma tiráinaa kaumobáq té keqtábá íaonaraune tinóne.’ tiráin-aimma Pítaama yawwéqma aúyánámmá ítaraiye. ⁶² ánibo Pítaama máápaq kumá yaúborena ibiqá òriq umá yakáiyé.

yemá Ítumma wíráa kéumaketa ikákaae.

⁶³ Ítumma yáqtóráa-kayukama aábê-aimma kétimaketa ikákaae. ⁶⁴ yemá tabaráábenapo Ítuni aúrapi yawááq-umakareta maará téta ítama aónaraae: “emá amuné kutuwo. emmá náawa kéikamiyo?” téta tirááe. ⁶⁵ ókaraq-okaraq umá táí-aimma timá awááguraae.

káánítóre-wayukati yúrikaq Ítuni aamá ítama yaíkaae.

⁶⁶ aaqá utamákaitata Ítiráaeobake anó-kayukagaraq ámaan-aimma yirááti-wayukagaraq uyátárai-monoq-wayukagaraq mórabi áíkuteta yemá Ítumma awíqmeta yeqtí káánítóre-wayukaraq uréta maará-tiraae: ⁶⁷ “emá keqtáá timá-timiyo. emá Metáiyabono?” téta Ítumma ítama aónaraae. ánibo Ítuma maará-tiraiye: “kemá keráwáqá timá tíménaqa íma ítama arutéq tirummá timínoe. ⁶⁸ ánibo kemá keráwákáq yaímma-aimma ítama aónaanaqa keráwáqá ketáaraqa íma yawwéqma tínoe. ⁶⁹ miráimanibo íbêkaraq anaaékakaraqa aati-aatimá Waayúkagoni Áráaqa máqten-akoqnaagaraqa Áánúqtuni ayáánurapaq maraq mániye.” téna Ítuma tiráiyé. ⁷⁰ máqtemma maará-tiraae: “miráítaa emá enamáárríq Áánúqtumma áanikowabono?” téta Ítumma ítama aónaraae. ánibo Ítuma maará-timayimikaiye: “keráwáqá mi kête. minnâ kemúne.” téna Ítuma tiráiyé. ⁷¹ ánibo yemá maará-tiraae: “ketáámá ókaraqa nóin-ainaqa itánátaawaq kéuno? wenóyaupike min-áímmá titaqtaa áqa ítátuwaunataae.” téta tirááe.

Pááíratini aúrakaq Ítumma aamá ítama yaíkaae.

23 ¹miráitata máqtemma itó-uma ánateta Ítumma awíqmeta Pááíratikaq urááe. ²yemá áaimma átama aamá ítama yainéta maará-tiraae: “ketáá maan-náqá aónáunataama ke-ánná-wáyúkábímmá túyánátáá mamá táítawaa kéiyee. táákiti-moneqa Títaamma amiyábá aammá káutikaitaae. áníbo wenamááríq wetábá téna ‘kemá Metáiyama kínimune kétiye.’ téta tirááe. ³ánibo Pááíratima Ítumma maará téna ítama aónaraiye: “emá Ítiráaeo-wayukati kíninabono?” téna tiráiyee. áníbo Ítuma maará téna yauwéqma timá ámikaiye: “emá enamááríq mi kétene.” téna tiráiyee. ⁴miráitana Pááíratima uyátárai-monoq-wayukagaraq aarawaamá maará-tima-yimikaiye: “maan-nákóní otaa-qtátááqá íma káonaune.” téna tiráiyee. ⁵áaqíbo yemá akoqnáá umá maará-tiraae: “wemá aarawaamá watáama kétima-yimitata Yúria-aukapaq-wayukama yaíkaaq uréta ááíqa urááe. Kááiriri-aukapake áaimma átárena mirán-ááímmá tarôq umáena maa iráiyee.” téta tirááe.

yemá Érótimi aúrakaq Ítumma aamá ítama yaíkaae.

⁶Pááíratima min-áímmá itáá ena maará téna yemmá ítama aónaraiye: “maan-náqá Kááiriribake-narabiyo?” téna Pááíratima tiráiyee. ⁷ánibo Pááíratima ítaraimma Ítuma min-áúkápáqá Érótima yabikáin-aukapakenapoana Ítumma timákáitana Érótinopaq uráiyee. mi-kánááráqá Érótima Yérútáárebaq máqe-uraine. ⁸Érótima Ítumma aónatuwena amuqá ôriq umá kémarena naayóbáqá wemá Ítun áama ítátuwena ‘wemmá aónanaae’ tiráine. Érótima téna Ítuqtaba móra awaaméq-yátááríq ínaq aónanaae tiráiyee. ⁹miráitana Érótima máqte-qtataqtaba Ítukaq ítama aónaraiye. miráimanibo Ítuma íma móra-aimma yauwéqma Érótimma timá ámikaiye. ¹⁰uyátárai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Ítuni amakaq ya itó-ureta akoqnáá umá Ítumma aamá timákaraae. ¹¹ánibo Érótigaraq wení ááiq-i-wayukagaraq Ítumma mamá aábê-aimma timáketa ánnánaiq kéumaketa yemá mórama íraqô-kaqtoma matéta Ítumma iyákátuweta Pááíratinopaq timákáawana yauwéqma uráiyee. ¹²naayóbáqá Érótima Pááíratite namuroíq urááyane. áníbo íbêqa maan-áwáátáqá min-nákámá aanábómá aúkááye.

Ítuma Pááíratini aúbáq itó-uraiye.

¹³Pááíratima uyátárai-monoq-wayukama kawáá-wáyúkámá aarawaamá yááyaitata ya áíkutaee. ¹⁴ánibo Pááíratima maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá maan-náqá ketôpaq awíqme iréq maará kéte ‘aarawaatí yúyánámmá mamá táíq kéiyee.’ kéte áníbo min-áíqtábá keráwáqtí túrakaq wemmá ítama aónaraune. áníbo ítáaro. keráwáqá aamá ítama yaináa-waigoni áaimma maami-nákópíkémá otaa-qtátááqá íma káonaune.

15 Érótigaraqa miráuma otaa-qtátááqá íma aónaraiye. miráitana wemá ketôpaq timákáitana yauwécma iráiyē. ítáaro. maan-nákómá móra-yataariq íuraipoataa íma ikámma puyónúnataae. 16 miráinaq kemá tebúqa ámítuweq timákáanana wíniye. 17 miráimanibo mórama maarán-ááímmá wáiyē. máqtemma kótámaki-aawaqa naí-kánááráqá Pááíratima móra ánnábike-naqa ayúbákainana kóiniye. 18 ániibo máqtemma aarawaagáráq yemá maará téta anókaq ááyama tirááe: “min-náqá ikámínana képuinaa Baráábatima ayúbákénana ketôpaqtaa yíno.” téta ááyama tirááe. 19 Baráábatima móra-marukaq kámááni-wayukate ááíqa umátuwena móra-naqa ikámítana púitata ánná-naupaq ákáraane. 20 ániibo Pááíratima ókaraq mi-káyúkámá aamá timá yímikaiye. wemá Ítumma ayúwáanana kóikaae tiráimanibo 21 yemá maará téta ááyama tirááe: “kaapaq-yátáq ikámma aráápao. kaapaq-yátáq ikámma aráápao.” téta ókaraq-okaraq umá tirááe. 22 ániibo kaumobáq Pááíratima timá yímikaiye: “nôraq inábiyo? maamin-nákómá nóin-otaanaq kutáiyô? mórama otaa-qtátááqá wepímmá íma káonaunaboataa íma ikámma puyónúnatae. miráinaq kemá tebúqa ámítuweq ayúwáanana kóiniye.” téna Pááíratima tiráiyē. 23 miráimanibo yemá uyátá-maqma akoqnáá anókaq ááyama téta ‘kaapaq-yátáq ikámma íyakaao.’ tirááe. ániibo yeqtí yáagoma Pááíratin áama uyátáraiye. 24 miráitana Pááíratima aamá ókaraq íma téna yeráwáqá teníq uráiyē. 25 min-nákómá kámááni-wayukate ááíqa umátuwena móra-naqa ikámítana púitata ánnáma ámíkaa-naqa yauwécma awiránáae téta aarawaamá tewana Pááíratima ayúwáitana yetôpaq uráiyē. ániibo aarawaatí yúyánámmá waréna Pááíratima Ítumma yeqtí iyáápi makáiyē.

kaapaq-yátáq Ítumma ikámma ítaae.

26 yemá Ítumma awíqmeta kówana móra-naqa Tááímonimma Tairínibake-naqa yáqtokaamma min-nákómá íbêq wení naaópake iréna anó-marupaq wínéna kéitata yemá min-nákóní ábúkaq kaapaq-yámá abákáawana aqména Ítuni anaaé waqmé uráiyē.

27 taíbaq-wayukama Ítuni anaaé waqmé kéowata taíbaq-noinimma ibiqá kéyareta yiruqtabá umákaraae. 28 miráitana Ítuma waeréna maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Yérútáárebake-noinine. keráwáqá keqtábámá ibiqá íma yaráaro. paá keráwáqtabábi keráwáqtí iyápóyaba ibiqá yaráaro. 29 ítáaro. anaaékaqa mi-kánáámá pááq ínatama keráwáqtí iyápóyaba ibiqá yaráiya-kanaaraqa maará tínoe.

‘aaramá íma kanaarác iyápóma
 ákáráiyamma anaamoq-nóinímmá
 iyápóma náamma ímo kámiya-noinimma
 yemá yimuqá maránóe tiráine.’

30 mi-kánááráqá anugóqtábá maará tínoe. ‘keráwáqá kítímera tímúraataa yama yawááq oro’ tínoe. ániibo pááqyan-anugoqtaba

maará-tinoe. ‘keráwáqá keqtáá yawááq oro.’ tínoe. ³¹ íbêqa kemá íraqô-tagoma anommá wáinna-yagoqtabama mirá éqa keráwáqá aayámmá kamáguraina-yagoqtabama anaaékaqa náaraq ínô?” téna Ítuma mirá-tiraiye.

³² yemá káqo-nakarataragaraq otaamá kuyóyanakaboata yiwíqmeta urááe. mi-kááyáq-nákárátágáráq Ítukaraq mórabi yíkamineta urááe. ³³ yemá móra-marukaq uráámanibo mi-márúkóni áwíqa aqnón-ayaaqtapare. mi-márúkáq Ítumma ikámma kaapaq-yátáq íyakarae. ániibo yemá otaa-nákárátágáráq yíkamma kaapaq-yátáq itaae. móra-waigomma Ítuni ayáánurapaq ikámma iyéta káqomma ayáánepaq ikámma íyaketa urááe. ³⁴ ániibo Ítuma maará-tiraiye: “ketiboó, emá yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé awikátuwaao. maami-qtátáárîq o-wáigóni áaimma yemá íaonarae.” téna Ítuma tiráiyé. ániibo yemá aábêma yaréta Ítuni unáákáqtôma yáátáá urááe. ³⁵ aarawaamá itó-uma máeta karáqtuwe máqe-uraae. ániibo kawáá-wáyúlkámá Ítumma akáyáámmá timáketa maará-tiraae: “wemá káqo-kayukama yíwáqnaa éwaimanibo wemá Metáiyamo máenama kanaarâq wemá wenamáárîq áwáqnaa íno.” téta tiraae. ³⁶ ááiq-i-wayukagaraq Ítumma aábê-aimma timákarae. yemá waaqókáq iréta ikaa-qwááení-nómmá amínéta ³⁷ maará-tiraae: “árainma emá Ítiráaeo-wayukati anó-kinimma máema kanaarâq enamáárîq áwáqnaa uwo.” téta tirááe. ³⁸ aqnókáq agamáráa-waigoma maará-tiraiye: “maan-náqá Ítiráaeo-wayukati anómma yabíkái-nare.”

³⁹ mi-kááyáq-nákámô yíkamma ímaraa-nakaratabike móra-nakoma maará téna Ítumma áyoqa atáiyé: “Metáiyawabono? kanaarâq emá enamáárîq áwáqnaa kée kekárátágáráqá tíwáqnaa uwo.” téna tiráiyé. ⁴⁰ miráitana káqomma móra-nakoma min-áímmá ítátuwena maará téna awááguraiye: “emá wetê móraiq umá ummaa-yátááqá kémayaane. emá Áánûqtuní áaqa íya kéikateno? ⁴¹ kerátátí anónnáma ummaatamá mayáúye. miráimanibo maan-nákómá Ítuma otaa-qtátáárîq íuraiye.” téna tiráiyé. ⁴² min-nákómá keqnáámmá Ítumma timá ámikaiye: “Ítuo, anaaékaqa emá anó-kinimmo auréma mi-kánááráqá emá keqtábá aúyánámmá itaa.” téna tiráiyé. ⁴³ ániibo Ítuma yawuwéqma timá ámikaiye: “kemá árainma kétimamune. íbêqa emá Áánûqtuma yabíbái-marupaqa ketimakaq mánone.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma pukuráiyé.

⁴⁴ íbêqa aabaúgómá aúkáamakaa kéitana aabaúamá pékitana máqte-marabaqa kumayuqá aúqma wáqe-itana aabaúgómá kaumorâq kumáwéna énáikariq uráiyé. ⁴⁵ ániibo Áánûqtunopaga aammá aúmareta oqtaráq anó-tabaraabema anó-monoq-naupaq abíkúmaraamma aúkáapike yakáqma kaayaq-átóiq uráiyé. ⁴⁶ ániibo Ítuma anókaq maará téna ááyama tiráiyé:

“ketiboó, kemá ketí taáma enayáápi kémaraune.” kétena Ítuma pukáiyē. 47 ááiq-i-wayukati kawáá-nákómá mi-qtátááqá pááq immá aónawaaena Áánúqtuni áwíqa múte yauyéna maará-tiraiye: “árainē. maan-náqá arupú-nare.” téna tiráiyē. 48 máqte-kayukama yagutéta omáqá aónémáa-kayukama mi-qtátááqá pááq immá aónatuweta yiruqtábá kéeta yaákaq keyabiteta naatúpaq kóuraaē. 49 máqtemma Ítuni aanábó-wáyúkágáráq yaímma-noinimma Kááriribake iréta Ítuni anaáē waqmé ye-nóinikáráq yemá nékaq ya itó-uma máeta máqte-qtataaqa pááq immá aónaraae.

yemá Ítuni arááq-auma óqtakoni muríánóbáq makááē.

50 móra-naqa máqe-uraimma áwíqa Yótēbie. wemá Ítiráaeo-wayukati móra-maruqa Aarimaatēabake-nare. wemá Íráqōmma arupú-napoana káánítōre-naqiye. 51 miráitana wemá káqo-kaanitore-wayukati yúyánámmá íma warénamanibo Áánúqtuma yabíkái-kanaama awé éwaine. 52 miráitana min-nákómá Pááíratikaq uréna Ítuni arááq-auma mayáníqtaba ítama aónaraiye. 53 miráitana min-nákómá arááq-auma maména kukéna wayá-tábáráábénápó múqmútuwena móra-oqta-murianobaqa mó-utamakaraiye. mi-muríánóbáqá anmón-oqtamma kubaútuweta tarōq urááē. ánibo naayóbáqá móra-naqa íma uqtamákáraapine. 54 minnáma aokaq-kánaágóní kótámaki-aawaqa yokaa kéiyana Tabaatimá pááq inéna uráiyē.

55 Kááriribake iréta Ítute ye-nóinímmá yemá Yótēbimma anaáē waqmé uréta mi-muríánóbáqá aónaraae. ánibo Yótēbima náaraq umáwaq Ítuni arááq-auma uqtamákanio téta minnágaraq ko aónaraae. 56 yemá aónatuweta yeqtí-naaopaq yauwéqma kóureta átē-akuqa i-mátáwémmá Ítuni arááq-auraq pérakaneta mamá yokaa urááē. ánibo ámán-aikoma tiráiniq umá Tabaatiráq paá aagarááē.

Ítuma yauwéqma pukáipike itó-uraiye.

24 1 Tótaaraqa nokáapaq yaúbatuweta aaranaammá Ítumma uqtamákaraa-murianobaqa urááē. yemá áqnáabaqa átē-akuqa i-mátáwémmá yokaa umaráapoata maméta urááē. 2 yemá aónamma óqtamma muríákóní ótaq aúyaqmaraan-oqtamma paábaq aukátukaaē. 3 ánibo yemá mi-muríánóbáqá kumábéketa aónamanibo uyátárai-naqa Ítuni arááq-auma íaonaraae. 4 yemá minnýaba taíbaq-yuyanamma kéitaawana páátákáá kaayaq-nákórátá yimakaq itó-uraayamma yeqtí unáákáqtōrakemma aakáá kamá tágaraiye. 5 mi-nóinímmá ikatíq éta awaúteta yúramma marabí aónarae. miráitata mi-kááyáq-nákórátá maará-tima-yimikaaye: “pukáa-kayukati aúkáapimma nōraq itaráq paá mái-nakoqtaba abáá kéoo? 6 wemá maakáqá íma máibo wemá yauwéqma itó-umaguraiye. naayóbáqá Ítuma Kááriribaq máena keráwáqá timá tímikain-aimma túyánámmá itáaro. 7 wemá téna ‘yemá Waayúkagoni

Áráaqa kúmiq-wayukati iyáápi mamá yikaíyata yemá ikámma kaapaq-yátáq ímaraiyana kaumo-kánáamá ánatainanama itó-iniye.’ tiráine.” téta tirááye. ⁸naayóbáqá Ítuma mirá-tiraipoata yúyánámma ítátuweta ⁹yemá muríanóbáké yuwéta yauwéqma kóuraae. ániibo mi-qtátááqá aónatuwe yeqtábámá tiyááka umá títaupake móra-iyapo-annagaraq yaímma paá-wayukagaraq mó-tima-yimikaae. ¹⁰Maríaa Máátarini Yóánaama Maríaa Yêmitimma anóama min-nóinímma yemá máqe-uraae. min-nóiníkáráq káqo-noinimma yetê máqeokake yemá Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama mó-tima-yimikaae. ¹¹miráitata Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama téta paá aaramá uwáá-aimma kéte tiráámanibo min-áíqtábámá íma itáíq-itaiq umá yirummá yímikaae. ¹²miráitanamanibo Pítaama itó-uma muríanóbáqá aónanena uyaaténa uréna ko awaútena kúreq umá aónaimma paá tabaráábe-waqtoma múqmúyakaama wáqe-uraiye. ániibo Pítaama yauwéqma naaúpaq ko máena minnáyaba taíbaq-auyanamma ítaraiye.

kaayaq-nákórátá Eméati-apaq Ítumma aónaraaye.

¹³mi táoq yeqtí aúkáapike kaayaq-nákórátá maréta móra pááqya-maruqa Eméati urááye. min-ákómá Yérútáárebaqa yuwéna Eméatibaq uráimma ayáqtááqá (11 km) ayátáákakaane. ¹⁴yenákámá kéweta aapaqá mi-qtátááqô pááq iqtábá téite umáeta urááye. ¹⁵yenákámá aapaq kéweta wenita-wenita utéta kéoyana Ítuma wenamááríq yimakaq íréna yenákátê yagaroqtamá uráíye. ¹⁶miráimanibo Ítue téta yenákámá kanaaráq íaonaraaye. ¹⁷ániibo Ítuma min-nákámá maará-tima-yimikaiye: “kenákámá nói-qtataaqtabawaq aamá téite umáekawaq aapaqá kéoyo?” téna ítama aónaraiye. Ítuma mirá-timatuwaitata min-nákórátátí íyakoma ummaa yamágítana yóikoma waemmá amáguraiye. ¹⁸ániibo móra-nakoni áwíqa Karíopaatie. wemá yauwéqma maará-tiraiye: “taíbaqa ópaken-opake-kayukama Yérútáárebaqa máamanibo emá enamáa maami-qtátááqá Yérútáárebaq íbêqa pááq i-qtátááqá íyaq aónaraano?” téna tiráíye. ¹⁹mirá-timatuwaitana Ítuma maará téna min-nákámá ítama aónaraiye: “nói-qtataarabiyo?” téna titata yenákámá maará-tima-amikaaye: “mi-qtátááqá Ítuma Náátárêtibake-nakokaq pááq uráíye. wemá Áánûqtuni amunénápóana wemá Áánûqtuni aúrakarabi aarawaatí yúrikaqa akoqnáa-aimma tiréna akoqnáa-mayaima maténa kéíye. ²⁰ániibo ketáái uyátárai-monoq-wayukawabi anó-kawaa-wayukama yemá kámááni-wayukati iyáápi mamá ákáraae. ániibo kámááni-wayukama ikámôwana púitata yemá kaapaq-yátáq níri amá íyakaraae. ²¹miráimanibo naayóbáqá maará téqtaa tiruqtáá ámikaunae. wemá maamin-nákómá yauwéqma Ítiráaeo-wayukama tiwiránénataa tiráine. ániibo móra-aikaraq wáíye. máqtemma mi-qtátááqá pááq urái-waigoma minná íbêqa kaumo-kánáaráqá pááq kéíye. ²²ániibo íbêqa keqtáábíké

yaímma-noinimma Ítuni anaáé waráa-noinimma yaímma-aimma timá tímewataa iyánáaq kéunataae. aabáyaanapimma nokáapaq yaúbatuweta muríanóbáqá uréta ²³Ítuni aráaq-auma íaonaraae. ánibo yemá yauwéqma iréta maará-tiraae: “ketáá yaímma Áánúqtunopake kaqtó-wayukama yimónáunataataa kaqtó-wayukama maará-tiraae. ‘Ítuma paá máiyé tirááe.’ téta tirááye. ²⁴ánibo keqtaábiké yaímma-wayukamma muríanóbáqá uréta aónamma aaramô teníq umá paá wáqtôma aónaraae. yemá wemmá Ítumma íaonaraae.” téta tirááye.

²⁵ánibo Ítuma maará téna min-nákámá timá yímikaiye: “kenákámá íma túyánámmá kéitaaye. naayóbáqá Áánúqtuni amuné-wáyúkámá máqten-aimma tiráa-waigomma tirummá amiyábámá kenákátí tíyakoma yaáka-yaaka kéiyé. ²⁶minnâ yauwéqma tiwiraí-náqá Metáiyama áqnáabaqa áíqa í-yátááqá maména anaáékaqa wení tágama-yataaqa mayáníqtabama íyaq kenákámá Ítaraayo?” téna Ítuma tirááye. ²⁷mikáké áaimma átarena Mótetini watáagaraq yaímma Áánúqtuni amuné-wáyúkátí watáama Ítuma timá yímikaiye. máqtemma agamatá-kánnáágómá wemá Ítuqtaba tiráimma máqtepaq áaimma timá yímikaiye.

²⁸óya-marupaq mi-káúmómá uráamanibo Ítuma miráuma abákákáá wínéna uráiyé. ²⁹miráitata kaayaq-nákámá Ítumma timá yáqtoreta maará-tiraae: “emá kerátátê mááo. aabaúmá kumáberane ipóana pááqya-kanaabi aaqá enániye.” téta tirááye. ³⁰anaáékaqa aáwaqa nánéta owana Ítuma yenákátê maraq máqe-uráiyé. ánibo Ítuma yammá maténa Áánúqtukaq ‘tíkáiye’ timátuwena mapámma min-nákámá yímikaiye. ³¹Ítuma mirá-umatuwaitana min-nákátí yúrakoma tágamagitata Ítumma aónaraaye. ánibo Ítuma páátákáá aúyokena náakarabi kóitata min-nákámá íaonaraaye. ³²ánibo maará-tiraae: “kerátámá aapaq keyuyana wemá watáama kétima-timenarata agamatá-kánnáábikén-áímmá áaimma titaka kétauyana kerátái tíyakoratama íraqôniq uráiyé.” téta tirááye.

³³mirá-timatuweta é mi táoq itó-uma Yérútáárebaq urááye. ánibo yenákámá tiyááka umá títaupake móra-iyapo-annagaraq yaímma yeqtí aanábó-wáyúkágáráq áíkuma máawata yimónaraaye. ³⁴mi-káyúkámá maará-tima-yimikaae: “árainé. uyátárai-nakoma yauwéqma itó-umaguráiyé. Tááímonima wemmá aónatukaiye.” téta timá yímikaae. ³⁵miráitata min-nákámá máqte-qtataaqa aapaqô pááq itata aónáaya-waigoni watáama téta wemá Ítuma yammá kítíma yímitata kéneta mikáké wemmá aónáayan-aimma tirááye.

iyápó-annama Ítumma aónaraae.

³⁶yemá min-áímmá kététa máawana Ítuma yeqtí aúkáapi itó-uráiyé. ³⁷miráitata yemá iyánáaq umáreta waátáwaq káonaunaa téta ikatíq urááe. ³⁸ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá nôraq itaráq kégarateo? keráwáqá nôraq itaráq kaumo kááyaq-tuyanamma kéitaaó?”

³⁹keráwáqá tiyáánaa títauqa aónaaro. kemá Ítuma máune. tiyáama yuwaíyana ínaq maqmá aónaaro. kemmá túwaa tiyáátamma wáiniq umá waátágomma áúwaa ayáátamma íma wániye.” ⁴⁰Ítuma mirá-timatuwena ayáánaa áitauqa níri-abuma yiráátiraiye. ⁴¹yemá ‘árainé’ téta yimuqá kémaretamanio yirummá íma améta yemá netuq-yúyánámmá kéitaawana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá yaímma-aawaqa maakáqá makááô?” téna ítama yimónaraiye. ⁴²ánibo yemá noyááqa agamáráamma áméwana ⁴³Ítuma mi-nóyááqá mamá naitata mikáq aónaraae.

⁴⁴ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “kemá naayóbáq keráwáqté máeq keráwáqá timá tímíqma ánatarauae. naayóbáqá Mótetini ámán-aipinabi yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkátí agamatá-kánnáábímá Tébitigaraqa keqtábá tiráama minná máqten-aimmo tiráa-waigoma arammá iyaíno.” téna Ítuma tiráiyé. ⁴⁵ánibo Ítuma iyápó-annati yúyánámmá mamá tágamayikaitata yemá Áánûqtuni agamatán-áúbámá yoráuma aónaraae. ⁴⁶ókaraq Ítuma maará-tima-yimikaiye: “Áánûqtuni watáama agamatá kánnáágómá maará-tiráiyé. ‘Metáiyama yauwéqma yiwirai-nákómá aíqa í-yátááqá mayéna pukáinabike kaumo-kánááráqá yauwéqma itó-iniye.’ ⁴⁷ánibo áwíqtabama máqten-anna-wayukabi kétéiyata yemá yirummá waeraíyana Áánûqtuma yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq matuwéna awikamáyikaniye. maamin-áímmá Yérútaárebake áaimma átama téraq ⁴⁸keráwáqá aónaraa-qtataaqtabama min-áímmá timá yíméro. ⁴⁹ítáaro. naayóbáqá ketibomá Áánûqtuma akoqnáá umá tirái-qtataaqa keráwákáq kenamááríq timákáanana kumíniye. ááqibo keráwáqá mi-márúkáq máiyana Áánûqtuni akoqnáágoma keráwáqtôpaq kumíno.” téna Ítuma tiráiyé.

Áánûqtuma Ítumma awíqmena wení márúpaq utáiyé.

⁵⁰Ítuma wení iyápó-annama yiwíqmena Béqtanibaq uráiyé. wení ayáamma múte yaútena wení iyápó-annaraq waaroqá yímikaiye. ⁵¹wemá Ítuma waaroqá keyimitana Áánûqtuma Ítumma awíqmena wení márúpaq utáiyé. ⁵²miráitata yemá Yérútaárebap yauwéqma uréta yimuqá makááe. ⁵³ánibo taíbaq-kanaama yemá anó-monoq-naupaq máeta Áánûqtuni áwíqma múte yaútaae.